

tv-15 naš TOVARIS

Št. 41
14. oktobra 1982
Leto XX

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

KONGRES SINDIKATOV

Od ponedeljka 11. oktobra pa do srede 13. oktobra je v Ljubljani v Domu Ivana Cankarja potekal 10. kongres Zveze sindikatov Slovenije. Udeležilo se ga je 761 delegatov, ki so zastopali več kot 800 tisoč delavcev iz slovenskega združenega dela. Poleg njih pa so se kongresa udeležile tudi delegacije sveta ZSJ in vseh republiških in pokrajinskih sindikatov. Sodelovali so tudi predstavniki vseh družbenopolitičnih skupnosti iz naše republike, ugledni predvojni revolucionarji in udeleženci konferenc odborov Delavske enotnosti. Iz tujine pa so bile na kongresu delegacije zamejskih Slovencev, italijanskih sindikatov, predstavniki avstrijskih sindikatov, delegacija sindikalne organizacije iz ZR Nemčije ter predstavniki sindikatov iz Katalonije in Ukrajine.

Najprej je vse zbrane pozdravil predsednik sveta Zveze sindikatov Slovenije Marjan Orožen, ki je tudi prebral poročilo o delu te množične organizacije in njenih prihodnjih nalogah. Nato pa sta spregovorila še predsednik CK ZKS Andrej Marinc in član predsedstva sveta Zveze sindikatov Jugoslavije Dušan Bogdanov-Senko.

B. K. (Foto: Joco Žnidaršič)

Breme stabilizacije mora biti enako težko za vse

Uvodni referat na 10. kongresu Zveze sindikatov Slovenije je prebral predsednik Marjan Orožen. Najprej je obravnaval gospodarski položaj v svetu in njegov vpliv na gospodarska dogajanja pri nas, nato pa je opredelil mesto sindikalne organizacije v zaostrenih gospodarskih in tudi socialnih razmerah. Za tem pa je dejal: »Kljub vsem težavam in problemom pa lahko rečemo, da prihajamo na 10. kongres z veliko in pomembno prednostjo. Vemo, da je naš delavski razred pripravljen dati od sebe še več, da izplavamo iz težav. Za ceno, da ohranimo in utrdimo samoupravljanje, je delavec pripravljen na odrekanje, pod pogojem, da to napravimo vsi na vseh ravneh in v vseh okoljih, da breme bitke za stabilizacijo nosimo enako vsi, ne glede na poklic ali družbeni položaj.

Končno, za nami je obdobje negotovosti. Danes vemo, v kakšnem položaju smo, pa tudi, kako se moramo iz njega izkupati. Vemo, da lahko živimo le od dela in z njim ustvarjenega dohodka...

Spopasti se moramo z mentaliteto, da smo za stabilizacijo le v Sloveniji, drugje pa nadaljujejo po starem. Za tem se pogosto skriva odbranaštvo, izogibanje jasnemu odgovoru, da tudi mi v Sloveniji nismo dosledni pri uresničevanju sprejetih dogovorov, pa tudi ne dovolj odločni in pripravljeni podpreti lastnih posebnih interesov širšim, skupnim interesom.

Takšni sistemi delitve, ki bi posebej spodbujali in nagrajevali prispevke za skupni gospodarski uspeh, so sedaj v naših organizacijah prereditve izjeme. Imamo organizacije, ki so med kriterije že vključile tako imenovano minulo delo, toda zelo redke so tiste, ki bi vključevale kot kriterij in spodbudo uspešnost gospodarjenja in upravljanja. Pogosto menijo, da ta kriterij, kakor tudi kriterij odgovornosti, velja samo za vodilne delavce. Pri tem pa pozabljajo, da ima delavec ali skupina delavcev v proizvodnji v svojih rokah proizvodna sredstva milijardnih vrednosti...

Marjan Orožen je nato govoril tudi o tem, da se bo sindikat odločno boril pri delitveni politiki za spoštovanje dogovorjenih razmerij, ker povzročajo kršenja zakonitosti in samopravnih pravic nezadovoljstvo. Dotaknil se je tudi vloge sindikata, ki se po njegovem mnenju krepi in prerašča okvire delovnih organizacij.

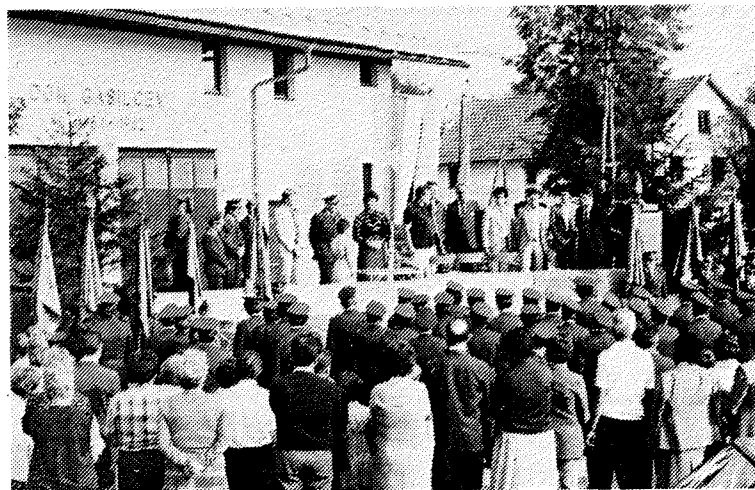
Ko je govoril o dejavnosti sindikalnih organizacij, je med drugim povedal: »Vsaka osnovna organizacija ali vodstvo mora samostojno oceniti, kdaj je potrebno predloge rešitev kritizirati, da jih ne bi delavcem vsilili, in za to mobilizirati tudi kolektiv, in kdaj podpreti sklepe delavskega sveta ali poslovnih oziroma izvršilnih organov. Oceniti mora, kdaj so predlogi v skladu z interesi kolektiva, širše skupnosti, pa tudi delavskega razreda kot celote...

Med drugim je Marjan Orožen poudaril, da se sindikati pridružujejo stališču slovenske borčevske organizacije, da moramo bolj spoštovati dobro delo, vzgajati ljudi, da samo delo ustvarja blagostanje, da je treba živeti od dela lastnih rok, odločno nastopati proti nedelu, proti razsipništvu z družbenimi sredstvi, proti postopajstvu med delovnim časom, da je treba resnično dobro delo dosledno nagrajevati, tako da bo postalo vsestranska materialna in moralna vzpodbuda.

B. K.

Nov dom na Spodnjem Brniku

Te dni so ob praznovanju krajevnega praznika krajeвне skupnosti Brnik nadvse slovesno izročili svojemu namenu nov dom gasilcev in krajanov, v katerem je dvorana s 150 sedeži, prostori za krajevno skupnost in ostale družbenopolitične organizacije, v prihodnje pa bodo v domu uredili tudi zbiralnice mleka, ki bo dnevno lahko sprejela 2000 litrov mleka iz vasi Spodnji Brnik in Vopovlje ter tako razbremenila zbiralnice na Zgornjem Brniku. Dokončno pa se še niso dogovorili za mladinsko sobo oziroma za knjižnico.

Otvoritev novega doma na Sp. Brniku

Kot nam je pripovedoval predsednik sveta krajeвне skupnosti Brnik Ivan Štirn, je novi dom terjal dokajšnja finančna sredstva. Z vsakoletnimi tombolami so zbrali več kot 4 milijone dinarjev, v dom pa so vložili tudi več kot 20.000 prostovoljnih ur, svoje pa je primaknila tudi občina Kranj. Sedanja vrednost doma je 10 milijonov dinarjev. Otvoritev novega doma je največji dogodek v zadnjih dvajsetih letih v tej krajevni skupnosti. Okolico so naredili po načrtih ing. Bernardove iz KZK Kranj. S pomočjo območne vodne skupnosti Ljubljana - Sava pa so uredili tudi obrežje potoka Reka. Uredili so tudi tri avtobusna postajališča, obnovili javno razsvetljavo ter kanalizacijo v dolžini 500 metrov.

V načrtu imajo tudi izgradnjo otroškega vrtca, radi pa bi tudi razširili telefonsko omrežje. Ze sedaj imajo evidentiranih okrog 150 naročnikov. Mladi pogrešajo športne objekte, čeprav imajo lokacijsko dokumentacijo izdelano. Ob skupnih prizadevanjih vseh sedmih krajevnih skupnosti pod Krvavcem bodo vidni tudi delovni uspehi.

Tekst in foto: Janez Kuhar

Delovno in prijetno

Minulo soboto so se v ljubljanskem Domu JLA srečali borci in borke 31. divizije IX. korpusa NOV in PO Slovenije na vsakoletnem zboru.

Tako so se zbrali gradnikovci, prešernovci, vojkovi, nekdanji borci jurišnega in inženirskega bataljona, člani štabov brigad in štaba divizije ter štabnih služb, da bi pregledali, kaj so v minulem obdobju postorili od načrtovanega in katere naloge jih čakajo v prihodnje.

Letošnji zbor so pripravili v Ljubljani delovno in skromno, medtem ko načrtujejo za prihodnje leto bolj slovesno snidenje ob štirideseti obletnici ustanovitve divizije in hkrati ob jubilejni obletnici ustanovitve IX. korpusa.

Predsednik odbora 31. divizije je podal poročilo o delu odbora in o napredovanju pisanja o tej diviziji izpod peresa Stanka Petelina-Vojka (katerega delo je tudi že izdana knjiga o 31. diviziji). V razpravi so opozorili še na vrsto pomembnih dogodkov iz bojne poti 31. divizije, ki jih bo treba primerno obeležiti. Spregovorili so tudi o pripravah za pohod »Po poteh prenosa ranjencev«, kakor so imenovali pohod, ki ga bodo organizirali prihodnje leto v spomin na prenos ranjencev iz Cerknega v Loško dolino. Pokroviteljstvo nad tem pohodom je že prevzel komite za zdravstvo pri Izvršnem svetu skupščine SR Slovenije.

V duhu stabilizacijskih prizadevanj bodo borci 31. divizije svojo okroglo obletnico ustanovitve proslavili drugo leto skupaj z drugimi enotami, ki so sestavljale IX. korpus, in so o sodelovanju in skupnih nalogah spregovorili že tudi na skupnem sestanku s predstavniki odbora skupnosti 30. divizije.

Tovariško srečanje po končanem uradnem delu je bilo nadvse pristrčno.

B. J.

11. kongres ZSMS

Še osem dni je do začetka mladinskega kongresa v Novem mestu, ki se ga bodo udeležili mladi delegati iz vseh slovenskih občin. Iz vsake bo na kongresu pet delegatov, vsak pa bo sodeloval pri delu ene izmed petih komisij, ki bo zasedala na kongresu. Po zadnjih podatkih, ki smo jih prejeli s centra za obveščanje in propagando pri RK ZSMS, bo prijavljenih 330 delegatov. Med delegati jih je tudi 9 srbske narodnosti, 5 hrvaške, 8 takšnih, ki so se opredelili za Jugoslovane, 2 sta Makedonca, eden musliman, dva pripadnika madžarske in en pripadnik italijanske narodnostne skupnosti, pa še eden, ki je nacionalno neopredeljen.

Člani sekretariata predsedstva RK ZSMS so se seznanjali z zadnjimi oziroma predzadnjimi pripravami na kongres kar na licu mesta - v Novem mestu. Ugotovili so, da je raziskava o mladih v Sloveniji, ki bo izšla v obliki publikacije Mladina Slovenije '82 na več kot 250 straneh, odkrila veliko resnice o položaju mlade generacije v naši družbi.

Ziva Drole

Čestitka Janeza Vipotnika, predsednika RO ZZB NOV Slovenije ob dnevu vstaje makedonskega naroda RO ZZB NOV Makedonije

V imenu Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in v svojem imenu iskreno čestitam Republiškem odboru ZZB NOV Makedonije in preko vas vsem delovnim ljudem in občanom ter borcem ob 11. oktobru – dnevu vstaje makedonskega naroda.

Ob tem vašem prazniku vam želimo, da bi na izročilih NOB in socialistične revolucije v strnjenih vrstah nadalje utrjevali in razvijali Titovo pot, bratstvo in enotnost ter enakopravnost jugoslovanskih narodov in narodnosti ter socialistično samoupravno skupnost.

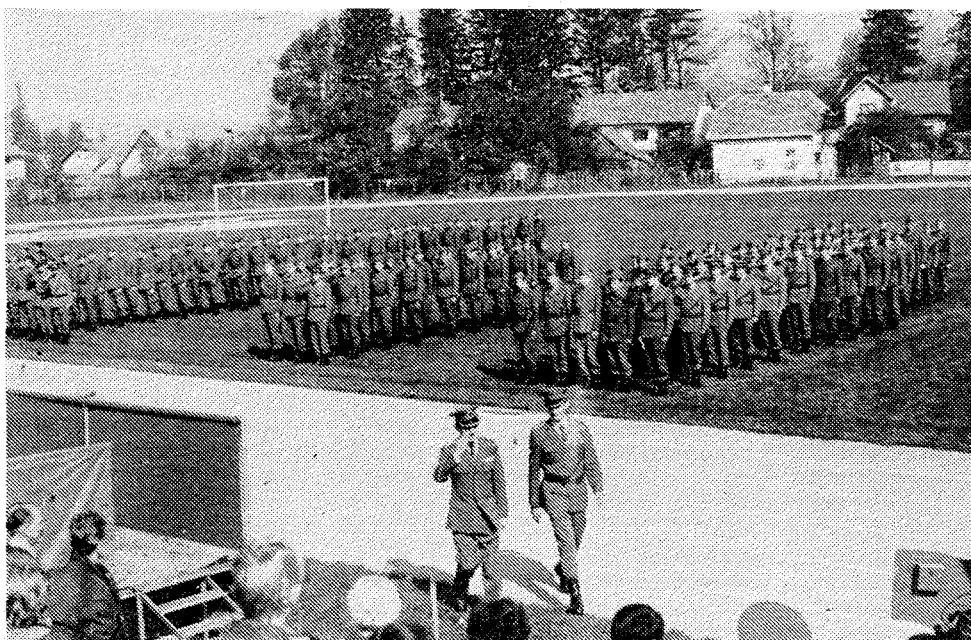
Predsednik
Janez Vipotnik

Ob prazniku topničarjev

Tako kot v vseh topniških enotah JLA po Jugoslaviji so tudi v enoti Miroslava Lilića slovesno obeležili svoj praznik. Vojski te enote pa ne praznujejo samo 7. oktobra, ampak tudi 7. maja, ko je bila leta 1944 ustanovljena

je Stanko Rus in tovariš Križ, predstavniki pionirjev in v imenu borcev 1. SAB Franci Žvipelj.

Najboljšim vojakom in starešinam so podelili priznanja in prisluhnili kratkemu kulturnemu programu. Za

prva slovenska artilerijska brigada in katere izročilo nadaljuje enota Miroslava Lilića.

Na priložnostni slovesnosti, ki je bila minulo nedeljo, so zbrane vojake, starešine, mladino, delovne ljudi in druge občane pozdravili predstavniki vojašnice iz Postojne Vukašin Proko-
vić, predsednika OS Ribnica in Kočev-

tem pa so si številni obiskovalci, predvsem pa mladina, z velikim zanimanjem ogledali vojašnico in orožje, s katerim so oborožene tovrstne enote JLA. Posebne pozornosti pa je bila deležna posadka deseterja Ljubiše Dončiča iz Požarevca, ki lahko v nekaj trenutkih pripravi top za streljanje.

Foto: Franci Žvipelj

Spominski park padlih NOV Jugoslavije v Stonu

V počastitev 39. obletnice osvoboditve polotoka Pelješa bodo v nedeljo 17. oktobra 1982 ob 10. uri slovesno odprli Spominski park padlih borcev NOVJ v Stonu.

V skupnem grobu je pokopanih tudi 24 borcev in bork 3. prekomorske udarne brigade, ki so padli v bojih za osvoboditev polotoka Pelješa meseca septembra 1944. V istem grobu so pokopani tudi številni padli borci 5. bataljona 11. dalmatinske udarne brigade, ki so padli v bojih na Pelješcu meseca oktobra istega leta (ta bataljon je prišel v sestavo omenjene brigade iz odredov NOVJ in je bil odlikovan v taboru Gineifa v Afriki).

Več o bojih 3. prekomorske brigade za osvoboditev Pelješa bomo pisali v prihodnjih petih zaporednih številkah našega tednika.

Protest borcev NOV ob zločinu nad palestinskim ljudstvom

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV občine Ljubljana Moste-Polje je na svoji razširjeni seji 30. septembra 1982 izrazil globoko ogorčenje ob barbarstvu izraelske vojske in falangističnih klavcev nad palestinskim ljudstvom.

Množični pokol žena, starcev in otrok nas spominja na zverinstva, ki jih je počela nacistična zver v II. svetovni vojni, žrtve pa so bili tudi Židje. Zdaj pa je ta zver vnovič oživila v podobi izraelske soldateske. Zato je tragičnost, ki smo ji priča, toliko večja, saj to počenja vojska tistega naroda, ki je bil v II. svetovni vojni največja žrtev nacističnih zločinov, zdaj pa sam počenja do potankosti enake in podobne zločine.

Borci NOV obsojamo tako početje Izraela in se pridružujemo vsem tistim silam, ki vlagajo velike napore za mirno razreševanje konfliktov, kateri ogrožajo svetovni mir in nadaljnji razvoj človeške družbe vsega sveta.

Občinski odbor ZZB NOV
Ljubljana Moste-Polje

Glosa

Devizne luknje

Včasih so ljudje mislili, da ni mogoče živeti brez kruha, dandanes pa so jim najsvetejše devize. Zato je skorajda nerazumljivo, da vendar nekateri zagovarjajo dinar, češ da je to naša (pomislite!) valuta in da bi moral biti edino plačilno sredstvo. Baje je nezakonita tkim. devizna prodaja »za dinarje deviznega izvora«. Ne le baje; marsičesa sploh ni mogoče kupiti z dinarji, ki niso »deviznega izvora«. Dinar je nekakšna sirota. V nekaterih krajih ni bilo letos mogoče z dinarji kupiti niti kruha in moke. Mogočniki, prodajalci pšenice, so zahtevali soudeležbo (»participacijo«) s kupci, kar je pomenilo, naj bi prispevali devize prodajalcem pšenice, češ da žita ni mogoče pridelati brez deviz: uvažati je treba kmetijske stroje, nadomestne strojne dele, škropiva, gnojila in ne vem kaj še, morda tudi vreme. Torej kruha ni brez deviz! Potemtakem dinarja več ne potrebujemo: vse je mogoče kupiti z devizami in nasprotno: dinar ni več plačilno sredstvo.

Resnica je seveda malo bolj zapletena. Na primer: če z dinarjem ni mogoče kupiti nič drugega, pa vendar vsakdo pri nas, kdor le more, z njim kupuje – devize. Povrh vsega tudi ni res, da dinar ni navadno plačilno sredstvo. Saj to vsi vemo, ki tihotapimo dinarje v Trst, Celovec, Lipnico, v Bolgarijo in Budimpešto! Z dinarji je mogoče, kajpak onkraj meje, kupovati celo kavo, tisto kavo, ki bi jo pri nas podjetni trgovci tudi radi prodajali – seveda za devize (»dinarje deviznega izvora«). Res, stvar je zapletena; z devizami je baje mogoče najuspešneje navrtati zakone. Kajpak, pri tem utegne najhuje trpeti sirota dinar, navrtan in prevrtan kot rešeto. Toda, kdor zna, pa zna! »Kako« – to je sicer znano, a kaj hočemo, narava ni delila špekulantskih talentov vsem po vrsti. Zato pa tisti, sicer ne kdo ve kako redki, toliko bolj uspešno kupujejo z dinarji ne le najdragocenejše devize, marveč n. pr. kakšne forinte. To valuto je baje mogoče kupiti poceni, seveda kar z dinarji. Špekulant prenese več ali manj milijonov cene valute v Trst in tam kupi – kaj mislite? – dinarje! Zelo, zelo poceni! Mimogrede lahko zasluži več ali manj milijonov. Prenese jih v domovino dinarja, kjer dinar seveda, v svoji deželi, ni prerok. Toda v tej deželi se je razmahnil splošni lov na devize. Kot rečeno: kdor le more, kupuje devize – z dinarji. Ali pa izsiljuje kupce z »devizno prodajo«. Navsezadnje ima dinar vendar nekakšno, sicer klavarno vlogo. Posredno z njim je mogoče uvažati skorajda vse. Tudi luknje za ementalca. (Tako vsaj vemo, zakaj ni tudi domačega sira – ni deviz za uvoz lukenj!)

No, ni pa vse tako zapleteno, toda najpreprostejših načinov ne znamo ceniti. Tako nam nekateri predlagajo, naj bi inflacijo ugnali s hranilnimi vlogami: vsak mesec naj bi se vsaka hranilna vloga zvečala za odstotek inflacije. Ljudje bi kar odbežljali z denarjem v banke in hranilnice, ne pa da z njim lovijo devize. Če bi mogli čisto zakonito kupiti vsotico deviz za nujne potrebe, pa bi dinar postal kar gospod in devizne luknje bi bile zamašene....

efes

Energetski zaplet

Lahko bi rekli, da je stvar docela jasna. Do konca letošnjega leta bodo rafinerije lahko predelale natanko 2 milijona 600 tisoč ton surove nafte. To pa pomeni okrog 40 odstotkov manj kot v enakem obdobju lani.

Motornega bencina bo torej primanjkovalo še naprej. V Sloveniji se je poraba goriva letos povečala za 3 odstotke. Pravijo, da smo ga v avtomobilih pokurili 288 in pol milijona litrov. V Jugoslaviji je poraba motornega bencina poskočila kar za 18 odstotkov. Pokritja za vse to ni. V državi imamo ta čas dva milijona 600 tisoč osebnih avtomobilov in okrog 600 tisoč tovornjakov, avtobusov in drugih vozil. Mnoga od njih bodo morala ostati v garažah. Če so še do nedavnega nekateri mislili, da bo šlo drugače, so se pošteno uštel.

Podatki, ki prihajajo iz vse države, niso prav nič razveseljivi. Kaže, da varčevati še vedno ne znamo, pa čeprav uvajajo tu in tam različne omejitve. Na Hrvaškem prodajajo po 13,33 litra bencina, na Kosovu 25 litrov itn. Vse to pa nima pravega učinka. Vrst pred bencinskimi črpalkami so vse dalje in vse bolj očitno postaja, da tako ne gre več.

Vse to smo že zdavnaj vedeli. Lahko bi pravočasno sprejeli program varčevanja in porabo omejili, pa je nismo. Upravni organi pošteno zamujajo, zato se zdajšnjemu položaju pravzaprav ni čuditi. Slovenski izvršni svet je predlagal uvedbo bencinskih bonov. Ta predlog so podprle tudi nekatere druge republike in pokrajine. Nekateri trdijo, da takšnega ukrepa, četudi bi ga nemudoma sprejeli, pred novim letom sploh ne bi bilo mogoče izvajati v vsej državi. Temu je seveda težko verjeti, toda glede na to, kakšnemu zavlačevanju smo ta čas priča, je vse mogoče.

Ina, ki pokriva 57 odstotkov jugoslovanskega trga z naftnimi

derivati, je dobila dovoljenje za uvoz 300 tisoč ton nafte s konvertibilnega območja. Toda kaj je to, ko pa bi skupaj morala do konca leta predelati 2,6 milijona ton. Toda za te količine bi potrebovali 400 milijonov dolarjev. Teh pa ni. Razen Slovenije se nihče ni potrudil, da bi zbral potrebna devizna sredstva. Kljub zakonu in številnim zaobljubam republiških in pokrajinskih funkcionarjev. Kljub temu, da je oskrba z energijo dobila prednost. In kljub temu, da so med letom povečali prispevno stopnjo iz deviznega priliva republik in pokrajin z 10,42 na 17 odstotkov!

V naftnem gospodarstvu pa zaradi tega niti niso tako zaskrbljeni. Menijo, da bo že kako. Se bomo pač manj vozili. Veliko bolj so zaskrbljeni zaradi takega položaja v gospodarstvu. Ta čas manjka kar milijon ton derivatov. Če ne bo naftnih derivatov, se bodo termoelektrarne na mazut morale zaustaviti. Hude težave bodo s proizvodnjo v sladkornih tovarnah. V zadregah bodo kmetje, ki so začeli z jesensko setvijo. Hudo bo, ker ne bo dovolj kurjave. V posameznih okoljih v državi te probleme zdaj rešujejo, kakor vedo in znajo. Ponekod so bolj uspešni, drugod manj. Vprašanje pa seveda je, ali je bilo nujno, da smo zašli v tak položaj, in ali se res ni dalo ničesar storiti.

Vprašanj pa je še več. Pogledati bi veljalo tudi v naše gospodarstvo in videti, kaj je z njihovim preusmerjanjem od tekočih na druga goriva. Iz nekaterih organizacij poročajo o določenih prihrankih, vendar se s tem očitno še ne bi smeli zadovoljiti. S pomanjkanjem nafte in naftnih derivatov se bomo srečevali še lep čas, zato bi na vsak način morali hitreje ukrepati. V gospodarstvu in zunaj njega.

Pestijo pa nas tudi druge skrbi. Ta čas povsod v državi primanjkuje tudi premoga. Slovenski rudarji delajo ob sobotah in nede-

ljah, vendar potreb ne morejo zadovoljiti. Iz Nemške demokratične republike bomo uvozili brikete, zaprosili pa smo tudi za povečane dobave iz Kolubare. Lotili smo se odpiranja novih kopov, računamo na dodatne količine premoga iz Bosne in Hercegovine itn. Žal pa tudi – če se bodo napovedi uresničile – premoga ne bo v izobilju. V rudnike smo v preteklosti premalo vlagali in zdaj se nam to hudo maščuje. V nekem beograjskem inštitutu so lepo ugotovili, da je rešitev iz zagat samo v zamenjavi nafte s premogom. Zapisali so, v kolikšnem času naj bi to substitucijo opravili. Pozabili pa so zapisati, kdo naj bi dal ogromna sredstva, ki so za to potrebna. Po drugi strani pa je na dlani, da bo ta denar treba zagotoviti. V Jugoslaviji imamo velikanske zaloge rude in kar neverjetno je, da tega bogastva ne znamo izkoristiti.

Trenutno se tudi z zadostnimi količinami električne energije ne moremo pohvaliti. V državi je bo do konca leta manjkalo okrog 13 odstotkov. V naši republiki je položaj z elektriko nekoliko ugodnejši. Energijo dobavljamo tudi Bosni in Hercegovini ter Makedoniji. Do sredine novembra bomo vrnil izposojeno energijo Italiji. Lahko bi rekli, da ubiramo sadove premissljene politike, ki smo jo v prejšnjih letih na tem področju vodili. Sezidali smo dovolj zmogljivosti, zaradi česar se po zdajšnjih napovedih tudi naslednje leto ni bati večjih redukcij. Električna pa je le ena svetla točka v sicer nič kaj razveseljivem energetskem položaju. Kaže pa, kako je treba ravnati, da ne zaidemo v težave. Čimprej se bomo tega dela načrtno lotili tudi na drugih področjih, tem prej se bomo otresli hudih bremen. Čakati ne smemo več, saj že krepko zamujamo. Ne samo v naši republiki. Tudi drugod, mogoče še bolj kot pri nas.

Darko Marlin

naš komentar

Mauthausenska armada volje

V nedeljo 26. septembra dopoldne se je zbralo na prostoru za apele nekdanjega zloglasnega nacističnega koncentracijskega taborišča Mauthausen skorajda tri tisoč ljudi. Prišli so peš iz bližnje okolice, z zasebnimi vozili iz Avstrije in obmejnih krajev in z avtobusi iz vse Evrope. Okoli osemdeset nacionalnih borčevskih organizacij je dalo pobudo za to veličastno manifestacijo proti oboroževalni tekmi, za mir. V pripravljalenem odboru so bili predstavniki združenj in sekcij bivših zapornikov, internirancev in deportirancev iz Belgije, Francije, Italije, Nizozemske, obeh Nemčij, CSSR in seveda Avstrije. Z jugoslovanske strani je prevzela organizacijo udeležbe sekcija bivših mauthausenskih taboriščnikov pri republiškem odboru SUBNOR Srbije; od tamkaj sta se pripeljala dva polna avtobusa, z vodjo delegacije, bivšim mauthausencem Miodragom Miličem in prvim v Mauthausnu interniranim Jugoslovanom, španskim borcem Petrovičem. S Hrvaškega je prišel predstavnik internirancev v Buchenwaldu Tomislav Novak, iz Slovenije predstavnik internirancev v Dachauu ing. Stanko Sinkovec in predstavnica internirancev v Ravensbrücku Rapa Suklje. Iz bližnjega Linza in Welsa pa se jim je pridružilo še večje število Jugoslovancev, Vojvodincev, Bosancev in Albancev na začasnem delu v tujini, tako da je bilo predhodno srečanje Jugoslo-

vanov pri spomeniku naših žrtvam že samo po sebi pomembna manifestacija bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti in njihove skupne volje za mir.

Na prostoru za apele je zbrane najprej pozdravil Ludwig Bowinski, predsednik avstrijskega združenja bivših taboriščnikov-antifašistov. Kot predstavnik avstrijske vlade je govoril notranji minister Erwin Lanz, v imenu udeležencev pa Robert Shephard, generalni sekretar mednarodnega taboriščnega komiteja Mauthausen. Ob geslu manifestacije: **preživeli iz nacističnih taborišč odločno nasprotujemo uničenju človeštva z jedrskim orožjem**, je poudaril, da prihajajo udeleženci manifestacije iz različnih dežel z različnimi jeziki, filozofijami, kulturami, celo informirani iz različnih, tudi tudi nasprotujočih si virov, da pa njihov prihod na tla mučeniškega taborišča, prepojenega s krvjo žrtev, izpričuje njihovo neomajno skupno zavest, da je potrebno vse sile uperiti proti vojni nevarnosti in kataklizmi, ki preti z uničenjem človeštva. Tako predstavljajo, po besedah govornika, »veličastno armado prostovoljcev – mogočno armado volje.« Govor je Robert Shephard končal s pozivom k bratstvu, strpnosti, sporazumevanju, svobodi in miru. Besedi »mir«, izraženi v sedmih jezikih (tudi po naše), je sledilo branje resolucije, pravzaprav apela, ki so ga prisotni po-

zdravili z dolgotrajnim, oglušujočim pritrdilnim ploskanjem.

Razmeroma kratki, a izjemno močni, presrečljivi manifestaciji je za Jugoslovane sledil še radosten epilog: prijateljsko srečanje z našimi zdomci v jugoslovanskem klubu Arena v Welsu. Za dolgimi mizami tega kulturno in športu, predvsem pa bratskemu druženju namenjenega kluba (opremili so ga delavci sami) je stekla beseda sproščeno in prisrčno. V še živi zavesti o moralnem in političnem pomenu manifestacije, ki so ji bili pravkar priča, so prisotni izpovedovali svojo privrženost Jugoslaviji in njeni neuvrščeni politiki, ki je vsa posvečena sporazumevanju, odpravljanju globalnih nasprotij med državami in torej miroljubnemu sožitju. Spraševali so po novicah z doma in hkrati nazorno predložili svoje probleme, predvsem poskuse sovražne propagande (v bližnjem Linzu je ena izmed obstojank naše emigracije), da bi očrnila v njihovih očeh domovino, in provokacije, ki so nedavno tega pripeljale celo do krvavega spopada. Med člani Arene je več podpornikov Titovega fonda za štipendiranje mladih delavcev (v fond prispevajo po tisoč šilingov na leto) in eden izmed njih, Albanec in podpredsednik kluba, je ponosno povedal, da imajo v Welsu med podporniki Titovega fonda njegovi ožji rojaki celo večino.

S pesmijo **Jugoslavija, Jugoslavija**, zagotovilo, da nameravajo delavci ostati tudi v tujini zvesti Titovi poti, in s prisrčnim stiskom rok se je srečanje v poznih popoldanskih urah končalo. Njegov vtis pa v udeleženceh ne bo zbledel tako kmalu.

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

V oddaji Še pomnite, tovariši, ki bo na sporedu v nedeljo 17. oktobra na prvem programu Radia Ljubljana ob devetih po poročilih, bo tekla beseda o sodelovanju narodnoosvobodilne vojske Slovenije in Hrvaške na območju Gorjancev, Bele krajine in Žumberka. Nekdanji komandanti in borci slovenskih in hrvaških enot narodnoosvobodilne vojske ter aktivisti s terena bodo pripovedovali o sodelovanju v letu 1942, o skupnih bojih med sovražno ofenzivo v Žumberku konec oktobra tega leta, o doživetjih slovenskih partizanov na poti na Kordun in ob vrnitvi s Korduna v Slovenijo. Kurir iz Cankarjeve brigade bo pripovedoval o svoji poti s hrvaškimi kurirji v glavni štab Hrvaške in v Bihač. Sledila bo pripoved o skupnem napadu 13. hrvaške brigade in Cankarjeve brigade na belogardistično-italijansko postojanko Suhor novembra 1942, njenem uničenju in o političnem pomenu te akcije ter o pohodu slovenskih brigad v Žumberak januarja leta 1943 in skupnem napadu slovenskih brigad in 13. hrvaške brigade Rade Končarja na belogardistično-italijansko postojanko Pleterje februarja leta 1943.

ZDA – SZ: Ravnotežje strahu

New York je bil nedavno prizorišče srečanja zunanjih ministrov ZDA in SZ – Shultza in Gromika. Ministra sta dolgi osem ur izmenjavala mnenja o pogledih njihovih držav na svet, osredotočila pa sta se predvsem na medsebojne odnose in s tem v zvezi na razorožitev. Pogovor, kot so poročali, ni dal kakšnih spodbudnih rezultatov, tudi glede vprašanja strateških in tako imenovanih evroraket ne. Oba sta soglašala, da ženevski pogovori, kjer se zastopniki obeh držav pogovarjajo o tem orožju, potekajo strokovno in poslovno. A da kakšnega napredka tudi tu ni pričakovati kaj kmalu, je mogoče soditi že po izjavi nekega uglednega ameriškega diplomata, ki je po pogovori dejal, češ »da kake nove krize v ameriško-sovjetskih odnosih letos ni pričakovati, da pa sta deželi še daleč od kakršnegakoli napredka v teh pogajanjih.« V bistvu sta obe strani trenutno še vedno v fazi ugotavljanja medsebojnih stališč in zbiranja podatkov o medsebojni oboroženi moči, oziroma medsebojnem vojaškem ravnotežju.

Ameriški predsednik Reagan je v začetku leta postregel s tezo, da je v pogledu strateškega orožja Sovjetska zveza že zdavnaj prekosila Ameriko. Njegova ugotovitev je sprožila ostre polemike, toliko bolj, ker so jo spremljali predlogi za bistveno povečanje izdatkov za oboroževanje in za proizvodnjo novih vrst jedrskega orožja. Iz Moskve pa so politiko sedanjosti ameriške administracije označili za »daleč najbolj militaristično in reakcionarno v povojnem ameriškem obdobju«.

Ali je ravnotežje med velesilama resnično porušeno, kot želi dokazati ameriško vodstvo? Mnogi izvedenci so s tezami predsednika Reagana ne strinjajo, za to navajajo tudi ustrezne argumente in številke. Številke kažejo naslednje: da Sovjetska zveza razpolaga z bistveno večjim številom raketnih izstrelkov za rakete srednjega dosega, da prednjači v številu medcelinskih balističnih izstrelkov in v številu raket, nameščenih na podmornicah. V celoti naj bi SZ razpolagala tudi s precej večjo eksplozivno močjo orožja.

ZDA pa kljub temu še vedno vodijo v številu jedrskih nabojev, ki so jih sposobne usmeriti na določene cilje: večina ameriških raket namreč nosi večje število jedrskih nabojev, od katerih je vsak usmerjen v naprej določen cilj. Po mnenju vojaških izvedencev prav to v precejšnji meri nevtralizira večjo eksplozivno moč sovjetskega orožja ter »ohranja ravnotežje sil« na približno enaki ravni. Z drugimi besedami to pomeni, da bi v primeru medsebojnega jedrskega spopada obe deželi lahko uničili druga drugo.

Ameriški predsednik Reagan s svojimi svetovalci ne odstopa od svojih predlogov, da bi morale ZDA posvetiti več pozornosti in denarja gradnji učinkovitejših in bolj natančnih raketnih izstrelkov (Pershing II in raket-križark), s katerimi naj bi domnevno izenačili, po njegovem »porušeno ravnotežje moči« ter v nadaljnjih razorožitvenih pogajanjih nastopali z močnejših pozicij. Za svoje argumente je te dni dobil podporo v

novi študiji uglednega Instituta za strateške študije v Londonu, iz katere izhaja, da bi »zamrznenje proizvodnje strateškega orožja« prineslo bistveno prednost Sovjetski zvezi.

Institut je v svoji letni oceni globalnega vojaškega ravnotežja ugotovil, da Sovjetska zveza nezadržno povečuje svojo jedrsko moč, in to predvsem zaradi razmeščanja izstrelkov srednjega dometa (rakete SS-20), usmerjenih na cilje v zahodni Evropi. V analizi so navedene tudi naslednje številke: varšavski pakt prednjači pred severnoatlantskim paktom s 4124 proti 1644 jedrskimi izstrelkom. Dodana je ugotovitev, da NATO niti slučajno ne more upati, da bi obnovil jedrsko ravnotežje v Evropi, dokler ne izpolni načrta o razmestitvi 572 izstrelkov pershing in raket-križark v Zvezi republik Nemčiji, Veliki Britaniji, Italiji, Nizozemski in Belgiji.

STRATEŠKA IZSTREKALNICA	ZDA	SZ
RAKETE V SIZOH	3.052	1.798
RAKETE NA PODMORNICAH	576	989
STRATEŠKI BOMBNIKI	316	150
SKUPNO ŠTEVILLO IZSTRELKOV	1.944	2.537
JEDRSKI NABOJ	9.000	7.000
OKOLNA RUŠILNA MOČ	2.968	5.111
	NEGATIVNO	NEGATIVNO

Podatki po mednarodnem Institutu za strateške študije, ZDA, marec 1982

Ugotovitve te študije utegnejo imeti močan vpliv na obrambno politiko ZDA, pa tudi nadaljevanje ameriško-sovjetskih pogajanj v Ženevi.

Jože Plešnar

KOLENDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

16. oktobra 1942 je bila izvršena akcija nemških policijskih enot na jugovzhodnem delu Jelovice na Gorenjskem. V boju je bil hudo ranjen sekretar PK KPS za Gorenjsko in politkomisar 1. grupe odredov, narodni heroj Lojze Kebe, ki je 20. oktobra na Jamniku podlegel ranam.

Prvi in drugi bataljon Šerčerjeve brigade sta tega dne napadla kolono italijanskih vojakov in belogardistov pri vasi Padež na Notranjskem. Padlo je 20 vojakov in 4 belogardisti, trije vojaki pa so bili ujeti. Na partizanski strani sta bila dva mrtva in pet ranjenih.

18. oktober 1941: Heinrich Himmler je izdal odredbo o izgonu Slovencev iz obmejnega pasu ob Sotli in Savi od Litije na Gorenjskem do Podčetrka na Štajerskem. 20. oktobra je šef civilne uprave za Spodnjo Štajersko to oznanil s posebnim razglasom. Štab, ki ga je vodil esesovski general Kurt Hinze na gradu Rajhenburg (danes Brestanica), je od 24. oktobra 1941 do 30. julija 1942 poslal v taborišče Volksdeutsche Mittelstelle v Nemčiji okrog 37.000 oseb.

19. oktober 1941: Prvi polbataljon Krimskega partizanskega bataljona je popoldne napadel italijansko vojaško posadko v Ložu na Notranjskem in ranil 18 ter ujel sedem vojakov, partizani pa so imeli tri mrtve in pet ranjenih. Drugi polbataljon pa je ponoči napadel in pognal v zrak vojaško skladišče streliva v Bezuljaku v Loški dolini in ubil tri, ranil pa sedem vojakov.

20. oktober 1943: Carbonari v Italiji so ustanovili 1. prekomorsko brigado.

20. oktober 1944: Enoto narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije so ob podpori enot Rdeče armade osvobodile Beograd.

Španske volitve – izpit zrelosti

naš komentar

Vse kaže, da je Španija v svojem po frankističnem razdobju prispela do odločilnega križišča, od koder vodi pot lahko v dve smeri: ali k dokončni utrditvi in zagotovitvi dejanske demokracije ali pa bi volitve utegnile pomeniti skok v neznan z vsemi možnimi težkimi posledicami.

Tisti dogodek, namreč, ki naj bi onail prelomnico v po frankističnem razvoju Španije, bodo pralamentarne volitve, napovedane za 28. oktobra. Ta hip je vsa dežela že sredi predvolilnega boja, ki se vse bolj stopnjuje. Kot nekakšen zlosluten znak na pragu predvolilne kampanje pa so bile hudo vznemirljive novice o odkritju novega poskusa vojaškega udara v Španiji. Ta poskus naj bi – vsaj tako upajo – pravočasno in v kali zatrl s tem, da so pozaprl priпадnike polkovniške skupine, ki je pripravljala udar.

Kljub zagotovilo, da so nevarnost državnega udara spodrezali pri koreninah, pa ta poskus udara vsekakor ostaja vse prej kot ugodno znamenje za volilni boj. Če pa k temu dodamo še obstoječe, vse prej kot ugodno politično ozračje, v katerem se začne volilna kampanja, potem je upravičena trditev, da bodo volitve kaj lahko pomenile globok prelom v razvojni smeri španske demokracije. Vse drugače kot sedanje so namreč izzvenele priprave na prve demokratske volitve takoj po Frakovi smrti. Tedaj so bili vsi upi in pričakovanja prežeti z optimizmom, danes pa

zija dokajšen prepad nezaupanja med množicami in političnimi silami. V tako praznino pa se kaj lahko vtihotapijo demokraciji nasprotne sile. Desnica je namreč razpela vsa jedra svoje propagande in jo v celoti uperila proti demokraciji preobrazbi dežele. Ta preobrazba namreč še daleč ni končana, kajti vse po frankistično obdobje je dejansko označevalo šele prehod na stopnjo od starega fašističnega k novemu resnično demokracičnemu režimu. Danes desničarji zlasti kažejo s prstom na tako imenovano anarhijo, ki naj bi se zlasti kazala v valovih teroristične dejavnosti, ki vse pogostostjo preplavljajo Španijo. Vrhovi vojske vidijo v poglobljanju demokracije v deželi izgubo nekdanjih njihovih privilegijev in vloge, ki jim jo je jamčil fašizem, odtod težnja po ohranitvi stare prednostne in posebne vloge armade nad družbo. Dobršen del višjega klera pa po drugi strani prikazuje demokracijo, ki naj v Španiji zraste iz protifašističnih, levičarskih sil, kot tisto zlo, ki utegne ogroziti stare preizkušene vrednote in oslabiti, če ne že razbiti, vero in temelje družine, kot jih je postavil stari režim.

Kazalo bi dodati še ugotovitev, da je Španija tudi v njenem iskanju lastnega mesta v mednarodnem življenju prav tako prišla šele do srede poti. Dosedanja Sotelova vlada Unije demokracičnega centra – politične zveze, ki se je razbila na sestavne dele – je takorekoč po hitrem po-

stopku dosegla sklep o vključitvi Španije v atlantsko vojaško zvezo. Zagovorniki atlantizma v Španiji so s takim sklepom pohiteli v bojazni, da bi morebitna zmaga socialistov na volitvah na mah preprečila vse take načrte. No, voditelj socialistov Gonzales že zdaj obljublja, da bo njegova straka, če bo zmagala, razpisala splošno ljudsko glasovanje o vstopu Španije v skupnost atlantskih zaveznikov. Španija si tudi na vse kriplje prizadeva, da bi bila kar se da kmalu sprejeta v zahodnoevropsko gospodarsko skupnost. Vendar, če ji bo šlo, kot pravimo, vse po maslu, bi utegnila to željo uresničiti najhitreje šele čez dobra tri leta, take so boja procedure okrog vstopa v zahodno gospodarsko skupnost.

Potemtakem utegne 28. oktober, če na volitvah Španci izrečejo svojo privrženost socialistom, dejansko pomeniti dokončni, odločilni korak k dejanski »defrankizaciji« in s tem k dejanski demokratizaciji dežele. Vsaka drugačna odločitev španskih volilcev pa bo nujno pomenila skok v temo, pot v neznan. Dodati velja še to, da je tisti del leveice, ki sodi h komunistični partiji, tokrat preveč sam v sebi razravan in prepoln trenj, da bi partija lahko računala na kakšen občutnejši vzpon v bližnjem volilnem boju.

Drago Košmrlj

Petintrideset let borčevske organizacije Jugoslavije

Ustanovljeni septembra 1947

Dve leti in pol po končani vojni je bila v Beogradu na pobudo tovariša Tita ustanovljena Zveza borcev NOV Jugoslavije. Že ob ustanovitvi so borci poudarjali, da ne želijo imeti organizacije vojnih veteranov, ki so v vojni »dali od sebe vse«, ampak želijo borbeno in aktivno organizacijo nekdanjih udeležencev narodnoosvobodilnega boja, ki bodo svoje revolucionarno delo nadaljevali.

Pred petintridesetimi leti je bila zveza borcev organizirana kot enotna organizacija za vso državo, predsedoval pa ji je glavni odbor. V repu-

blikah in pokrajinah so bili izvoljeni republiški in pokrajinski odbori, regionalni in občinski odbori pa so bili ti isti, ki so vključevali nekdanje borce v članstvo. Tako je Zveza borcev NOV Jugoslavije že v prvem letu štela 600.000 članov. Njen prvi in do smrti častni predsednik pa je postal tovariš Tito.

Na ustanovnem kongresu v Beogradu je tovariš Tito med drugim dejal: »Veste, da niste člani neke navadne organizacije. Zato boste, kakor v času vojne, tudi v času izgradnje izkazali ves svoj entuziazem in boste ob vsa-

kem času pripravljeni prijeti za puške in se boriti...«

Titove besede so se uresničevale v vsem obdobju, ki je sledilo. Borci so skupaj z mladino, pripadniki armade in vsemi delovnimi ljudmi v državi v najtežjih razmerah popolne ekonomske blokade in ob številnih pritiskih na našo državo znali in zmogli prebroditi vse to, na čelu s Partijo in Titom.

Na drugem kongresu Zveze borcev NOV Jugoslavije je tovariš Tito borcem za dobro delo in neuklonljivo moč, ki so jo izkazovali vistem najtežjem času, tudi

izrekel vse priznanje: »Kdo drug bi le mogel biti bolj poklican, da bdi nad pridobitvami naše revolucije, ki smo jih ubranili v vojni, če ne borci narodnoosvobodilne vojne? Kdo drug bi mogel izvrševati zadnje volilo in vodilo ter zadnje misel tistih številnih deset in deset tisoč padlih borcev, če ne prav preživeli tovariši in tovarišice iz narodnoosvobodilnega boja.«

Leta so minevala, borčevske naloge pa so ostajale in ostajajo še danes – s najtesneje in nerazdruženo povezane z delom in dejavnostmi skupne fronte organiziranih

socialističnih sil v Socialistični zvezi delovnega ljudstva. Devet kongresov se je zvrstilo do letošnjega leta in na vsakem so borci opredeljevali naloge za naslednje obdobje ter pregledali svojo prehojeno pot. Bila so obdobja, ko je bilo treba več pozornosti posvečati socialnim in zdravstvenim vprašanjem, pa spet čas, ko je bila vsa sila akcije usmerjena k poglobljenemu in najširšemu razmahu razvijanja revolucionarnih tradicij. Ves čas pa so bile temeljne naloge razvijanje bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, bolj za uresničevanje dogovorjenih razvojnih načrtov, na mednarodnem področju pa nenehen boj za mir, za razorožitev ter nenazadnje – podpora in tovariška zavzetost za vsa osvobodilna gibanja v svetu.

B.Ž.J.

Zgode in nezgode

Zobna proteza

V Trbovljah imamo zobno ambulanto za borce. To je takojmenovana ambulanta »Šest«. Sicer nima svojega prostora, ker je v novem zdravstvenem domu le pet prostorov za zobne ambulante, zaradi tega, ker je naša ambulanta šesta, pa ne bomo zidali še enega zdravstvenega doma. Deluje tako, da pač zobozdravnik ordinira v tistem prostoru, ki je tisti dan prazen; izmenoma tudi popoldne. Pacienti pa pridno sprašujemo čakajoče, v katerem prostoru nas danes čaka odrešenje...

Vendar to ni tisto, o čemer sem se namenil pisati. Začelo se je marca meseca. Imel sem vnetje tistih par zob, ki so mi še ostali v ustih. Prišel sem v ambulanto, kamor sem hodil vrsto let. Sporočili so mi, da »so me prestavili« v ambulanto za borce. Tega sem bil vesel, ker sem celo slišal, da si tam malo hitreje na vrsti.

V začetku, ko mi je zdravnik pulila zobe, je šlo kar hitro. Zdravljenje pa se je zavleklo. No, prav, bo proteza bolj čvrsta nameščena, sem si mislil. Junija bi mi morala vzeti zdravnik zobne odtise, pa je s tem pomišljala. Poklicala je zobnega tehnika. Staknila sta glavi. Ona hoče, on noče. Izkazalo se je, da je 14 dni premalo za dokončanje nove proteze. »V mesecu juliju bo na dopustu osebje ambulante, v avgustu pa tehnike. Pridite v septembru...« Prišel sem moledovati, da ne morem biti pol leta brez zob, da imam pri delu nenehno opravka z ljudmi, da imam službene obveznosti... Nič ni pomagalo. Zdravnik je imela nekaj razumevanja, neprizadeti tehnik je imel pa končno besedo.

Septembra sem tako zopet prišel. Ves mesec smo merili in pripravljali šablone za zobovje in 24. septembra sem imel končno v kartonu napisano »gotovo«. Tako sem prišel tega znamenitega dne na prevzem zob. Vendar še nič! »Proteza še ni gotova!« je bil njihov odgovor.

Tehnik je zbolel. »Konec meseca,« so mi rekli, »vprašaj po telefonu, če bo kaj novega.« Devetindvajsetega septembra je prišlo telefonsko obvestilo. »Pridi 11. oktobra!« Tako sem omagal. Dve tretjini leta sem že brez zob. Pokvaril sem si želodec, shujšal sem 10 kilogramov (kar je sicer dobro). Na pogled neestetski opravljam delovno dolžnost in se izogibam srečanju. Ljudje mi govorijo: »Kaj vendar ne greš k temu ali onemu, bi že zdavnaj imel narejeno protezo.« Odgovarjam jim: »Saj vendar hodim v ambulanto za borce.« Planerji zobnih opravil so se uštel, ker niso predividevali, da borci ne potrebujejo le »vrtalcev«, ker zob skorajda nimamo, temveč tehnike, ki bodo delali in popravljali proteze. Pa vendar vse to »moram razumeti«, saj sem borec, in še posebej, ker sem pred 9. 9. 1943!

... Mislim, da bodo tudi ta članek prebrali samo borci.

Jože Drnovšek

Štirje predlogi za FMAC

Predstavniki ZZB NOV Jugoslavije bodo na generalni skupščini Svetovne federacije borcev (FMAC) podali štiri predloge resolucije, kakršne narekuje jugoslovanski pogled na svetovna politična dogajanja.

Na sedemnajstem zasedanju generalne skupščine, ki bo še ta mesec v Nici, je namreč priložnost predstaviti predloge, ki naj bi predvsem predstavnike borčevskih organizacij neuvrščenih držav privedli do enotnih stališč, v prvi vrsti za mir, za svobodo in neodvisnost.

Jugoslovanski predlogi želijo v prvi vrsti doseči to, da bosta v delo generalne skupščine vneseni dve vprašanji, ki se neposredno nanašata na politiko, in dve, ki sta bolj organizacijske narave in obravnavata področje razširjanja članstva v FMAC ter sodelovanje te organizacije z drugimi mednarodnimi sorodnimi organizacijami.

B. Ž. J.

S četrte seje predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

Rekli so:

Vsak stabilizacijski ukrep, pa tudi takega, ki bi zagotovil racionalnejšo porabo sredstev za borčevsko-invalidsko varstvo, bodo borci vedno podprli. (Arsa Kovačević)

★

Od republik in pokrajin moramo zahtevati, da prevzamejo nase tisto, kar so dale federaciji, da zdaj razrešijo ta vprašanja in da si tudi same pomagajo s temi kadri. Ko se že tako borijo za svoje kadre, naj pokažejo na mestu in v svojem okolju, kaj znajo in kaj zmorejo. V krajevni skupnosti, občini in povsod v našem samoupravnem sistemu je dovolj možnosti za življenje, delo in ustvarjalnost. (Mitja Ribičič)

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Maribor – Zdravljenje vojaških invalidov

Na komisiji za zdravstveno varstvo in socialno skrbstvo pri mestnem odboru ZZB NOV Maribor so razpravljali o možnostih zdravljenja vojaških invalidov v letu 1983 v Podravju. Svoje ugotovitve bodo posredovali republiškemu komiteju za borce in vojaške invalide. Predlagali so, naj republiški komitej za borce izdela podroben prikaz porabe sredstev za klimatsko-topliško zdravljenje vojaških invalidov za vse občine v republiki in da mnenje, če je možno prelivanje sredstev v okviru republike ali regije.

Razen tega naj bi komitej seznanil komisije o pošiljanju vojaških invalidov in borcev na zdravljenje ter pristojne komiteje za borce in vojaške invalide pri občinah, koliko sredstev je še na razpolago za zdravljenje vojaških invalidov do konca leta 1982 in kam bo šel morebitni (ostanek) sredstev za zdravljenje vojaških invalidov. Zahtevki za zdravljenje na naslov zdravniške komisije 1. stopnje še prihajajo, vendar zdravljenje glede na dodeljena sredstva po občinah ne bo več mogoče odobravati, če ne bo prišlo do prelivanja sredstev, s čimer pa morajo biti komisije čimprej in pravočasno seznanjene.

Na komisiji so obravnavali šest predlogov dispanzerja za borce NOV za topliško-klimatsko zdravljenje. Petim predlogom so ugodili tako, da so jim za delno kritje stroškov odobrili denarni prispevek s strani SO Maribor oz. OO ZZB NOV. Komisija je odobrila 12 predlogov za brezplačno okrevanje v Strunjanu. Trem so odobrili brezplačno okrevanje, preostalim devetim pa le prispevek v zneskih od 2000 do 3000 dinarjev.

Clane komisije so seznanili tudi z ukinitvijo popoldanske ambulante v dispanzerju za borce.

Zdravstveni dom Maribor-TOZD Osnovno zdravstveno varstvo namreč ugotavlja, da popoldanska ambulanta ni naletela na pričakovani odziv varovancev. Zato so na podlagi stališča strokovnega kolegija TOZD in strokovnega kolegija ZD Maribor sprejeli stališče, da to ambulanto začasno ukinejo. Ta odločitev pa seveda ni dokončna, saj bodo za leto 1983 poskušali dobiti potreben denar in ambulanto

ponovno odpreti. V to ambulanto je prihajalo popoldne le od 5 do 10 varovancev, za takšno število pa ni mogoče zaposliti zdravnika s polnim delovnim časom. O ukinitvi popoldanske ambulante bodo obvestili prek občinskih odborov ZZB NOV vse krajevne organizacije ZB. Te organizacije bodo prav tako obvestili, da je začasno zaprt Partizanski dom na Planici pri Framu.

M. K.

Titovo Velenje – Borci razpravljali o nepravilnostih

Zadnja seja odbora Združenja borcev NOV Titovo Velenje-Smartno, ki je bila pred nekaj dnevi, je bila zelo živahna ter se je sukala predvsem okrog stabilizacijskih ukrepov in pa nepravilnosti, ki se ne samo v nogometu, ampak tudi v vseh drugih panogah vsak dan pojavljajo.

Borci so odločno povedali, da si ne želijo več takih informacij, ki samo ugotavljajo, da so bile odkrite razne nepravilnosti, ampak odločno zahtevajo poročila o tem, kaj so ukrenili proti tistim, ki so povzročili nepravilnosti in malverzacije, kakor tudi proti raznim »stricem« in »botrom«, ki navadno stojijo zadaj za njimi in jim dajajo potuho in zaščito.

Tudi postopki za ugotavljanje krivde in samo kaznovanje so odločno predolgi in se vlečejo mesece, pa tudi leta in tako tudi izrečena kazen velikokrat ne doseže svojega namena.

Dokler bomo govorili eno, delali pa drugo, stvari ne bodo šle na bolje. To velja za vse organe, od najnižjih pa do najvišjih. Velika slabost je tudi v tem, da odgovorni nikjer ne odgovarjajo. Ni še bilo slišati, da bi kakšen odgovorni funkcionar odgovarjal za kakšno zavoženo investicijo, ki je stala tudi milijarde, in tako ti ukrepi za preganjanje izgledajo tako kot je eden izmed udeležencev duhovito pripomnil: »Bolj kot črnca umivaš, bolj bo črn.«

Skraini čas je, da sprožimo energične kazenske ukrepe proti vsem povzročiteljem nepravilnosti in njihovim zaščitnikom, saj imamo za to zakonske predpise, prav tako pa tudi organe pregona.

Borci smo podpirali prizadevanja za stabilizacijo in jih bomo tudi vnaprej, vendar odločno zahtevamo, da se preide od besed k konkretnim akcijam in naj tisti, ki nekaj zakrivajo, pa naj bo to na ravni občine ali federacije, za taka dejanja tudi kazensko odgovarjajo, pri tem pa je treba tudi javno povedati njihova imena.

Maribor – Vztrajnost pri vezistih NOV Maribora

Pododbor vezistov NOV Maribora, čigar delovno območje zajema Koroško, Štajersko in Pomurje z 18 občinami, si že dalj časa prizadeva, da bi v svoje vrste vključil čim več medvojnih vezistov. Sedaj so evidentirali 81 tovarišev, vendar menijo, da jih je še mnogo več. Za tovrstno pomoč so se obrnili na posamezne občinske odbore ZZB NOV.

Osrednjo pozornost posvečajo pospešenemu zbiranju zgodovinskega gradiva o delovanju zvez med NOV in pisanju spominov posameznih članov. Pri tem se ubadajo s podobnimi problemi kot v drugih partizanskih enotah. V glavnem gre za znane težave, kot so: odmaknjenost nekaterih dogodkov, precej je že tudi pozabljenega, nekateri dokumenti so bili uničeni ali pa so se izgubili, posamezniki pa tudi niso večši pisanja in se tega lotevajo s težavo. Zbrali so sicer že precej gradiva, vendar ga bo treba še, če bodo hoteli v celoti in v čim popolnejši ter zgodovinski resničnosti rekonstruirati sistem delovanja zvez med vojno, upoštevajoč tudi njihove udeležence.

Precej let uspešno sodelujejo s pripadniki enot JLA za zveze, kurirji in družbenopolitičnimi organizacijami. To medsebojno povezavo bodo še poglobili. Le-ta poslej ne bo več slone-la na posameznikih ampak na vseh. S tem bodo še kako poživeli svojo dejavnost in k sodelovanju pritegnili še ostale.

Na nedavni seji so menili, da bi se moral odbor sestati večkrat, zdaj v tej, drugič zopet v drugi občini. Tako bi dosegli boljše stike med vezisti. Istočasno pa bi se tudi seznanili o življenjskih prilikah posameznih vezistov.

Drago Miklavc

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Obrambni krožek obiskuje veliko učencev Uspehi jih niso uspavali

Med številnimi krožki, ki jih obiskujejo učenci osnovnih šol, ima prav gotovo pomembno mesto obrambni krožek. V njem se otroci navajajo, urijo in usposabljaajo za ravnanje v izrednih razmerah. Če pa je takšen krožek na šoli, ki je blizu meje, pa ima še bolj pomembno vlogo pri vzgoji otrok. Na osnovni šoli Borcev Lackovega odreda v Breznu pri Podvelki tudi deluje obrambni krožek. Vsi, ki delajo v njem in skrbijo za obrambno usposabljanje otrok, se še kako zavedajo misli Edvarda Kardelja, da je varna tista meja, ki jo varuje narod sam.

»Na naši šoli namenja-mo obrambnim pripravam učencev in pedagoških delavcev precej pozornosti«, je dejala Jožica Hojnik, ki sicer poučuje telesno vzgojo. »To usposabljanje ni ozko omejeno na obrambni krožek, ampak je v bistvu vpleteno v vsak predmet. V obrambnem krožku delujejo predvsem učenci sedmih in osmih razredov, medtem ko program za šestšolce nekoliko prilagodimo njihovim sposobnostim. V delu krožka poleg delavcev šole sodelujejo tudi rezervni vojaški starešine, predstavniki Rdečega križa, civilne in narodne zaščite, gasilci, borci, pripadniki TO in drugi«. Vendar pa tako učenci kot učitelji niso najbolj zadovoljni z oblikami dela v obrambnem krožku. Kot pravi Jožica Hojnik, še

vedno iščejo nove boljše in bogatejše oblike dela. Poskusili bodo razširiti

Jožica Hojnik

sodelovanje z JLA, predvsem z obmejnimi enotami, ki delujejo na njihovo

vem območju. Začeli so tudi prikazovati filme s tematiko obrambe in zaščite.

Adi Lesjak, ki uči matematiko, pa pravi, da je višek dela v krožku takrat, ko pripravijo tekmovanje na temo SLO in DS. Učenci sedmih in osmih razredov zelo resno vzamejo takšno merjenje moči, saj gre zmagovita ekipa na občinsko tekmovanje. Ponavadi se na takšnih tekmovanjih učenci pomerijo v streljanju z zračno puško, prvi pomoči, poznavanju tematike NOB, topografskih znakov in še nekaterih drugih. Sicer pa je ta obrambni dan zelo pester. Obiščejo jih nekdanji partizani iz njihovega kraja in jim pripovedujejo, kako so se borili s sovražnikom. Prav tako pripravijo krajši program, najboljše na tekmovanju

pa obdario s priložnostnimi darili in priznanji. Na obrambni dan pridejo tudi učenci iz štirih podružničnih šol.

»Posebno obliko obrambnega usposabljanja pa prav gotovo pomeni preizkus, kako bi otro-

Adi Lesjak

ci reagirali v primeru naravne ali druge nesreče,« pravi Adi Lesjak. »Že prej učence seznanimo s potekom reševanja in nato vse skupaj preizkusimo v praksi«. Izdelan imajo načrt za umik iz šolskih prostorov in kje je najbolj varno mesto za učence in učitelje. Prav vsi učenci tudi poznajo zvočna znamenja za nevarnost in praktično uporabo opreme za civilno

zaščito. To opremo sicer imajo, vendar je sproti dopolnjujejo. Lahko bi je imeli še več, če ne bi bila tako draga. S tako opremo so zložene tudi vse štiri podružnične šole. Adi Lesjak tudi pravi, da je sodelovanje šole in drugih struktur, ki so odgovorne za SLO in DS, dobro, čeprav je včasih problem delovni čas, saj večina ljudi dopoldan dela. Vendar z malo dobre

Slavica Urh

volje tudi to zadovoljivo rešijo.

Slavica Urh obiskuje osmi razred in rada hodi k obrambnemu krožku. Pravi, da je zanimivo. Najbolj so veseli, kadar jih obišče miličnik ali sta-

rešina bližnje obmejne enote in jim pripoveduje ta o uporabi orožja, njegovem delovanju in vzdrževanju. Slavica in njeni vrstniki so obiskali karavlo in napisali spis o življenju varuhov naših mejah. »Zdaj poteka delo krožka bolj pri predmetih, saj nam učitelji pripovedujejo razne stvari, ki se nanašajo na obrambo. Pravo delo pa se bo začelo spomladi, ko bomo napeli vse sile, da bi se čim bolj pripravili za tekmovalje. Vsak od nas si želi, da bi ponovili uspeh naših predhodnikov, ki so predlansko leto zasedli v občini prvo mesto, v regiji pa so bili peti,« je še dodala Slavica.

Morda je hotela povedati tudi kakšno kritiko na račun dela v obrambnem krožku, vendar je to ohranila zase, saj sta bila zraven dva tovariša in z njimi je bolje imeti dobre odnose. Pa nič zato. Saj se tudi sami pedagoški delavci zavedajo pomanjkljivosti pri delu obrambnega krožka in to je veliko. Ne spijo na lovorikah, ampak stremijo za tem, da bi svoje delo še izboljšali in posodobili. Ob vseh naporih pa bodo zastavljene cilje prav gotovo dosegli.

Bojan Kuntarič

Prijetno in koristno srečanje

Delegacija občinske konference ZRVS iz Radelj ob Dravi se je pred dnevi vrnila iz Gostivarja v Makedoniji, kjer se je udeležila že tretjega delovnega in tovariškega srečanja rezervnih vojaških starešin iz treh pobratenih občin. Na srečanju so sodelovale delegacije ZRVS iz Radelj, Slavonskega Broda in gostitelji iz Gostivarja.

Do sodelovanja med temi organizacijami ZRVS je prišlo pred leti ob obisku rezervnih vojaških starešin iz sosednje Hrvaške v Radljah in se je nato po dogovoru nadaljevalo pred tremi leti, ko so na pobudo gostitelja OK ZRVS Slavonski Brod podpisali slovesno listino. Njeno vsebino in obvezo, ki izvira iz sklenjenega sporazuma, da bodo delali v medsebojnem zaupanju, tovarštvu, predvsem pa gojili bratstvo in enotnost, poleg izmenjave delovnih in strokovnih izkušenj pri rasti ZRVS uresničujejo tako že tretje leto.

Tako je bila po lanskem, kot so ga ocenili udeleženci, prijetnem srečanju v Radljah gostiteljica srečanja OK ZRVS iz Gostivarja.

Med drugim so pripravili tehtno in delovno posvetovanje o vlogi, položaju in nadaljnjem razvoju ZRVS. Največ poudarka so namenili strokovnemu izpopolnjevanju in idejnopoličnemu usposabljanju članstva. Predstavniki gostitelja so spregovorili o izkušnjah, dokaj uspešnem delovanju, njihovi povezavi z drugimi strukturami, odgovornimi za obrambne priprave, in usposabljanju starešin. Predstavniki OK ZRVS iz Radelj in Slavonskega Broda pa so v glavnih črtah predstavili svoje delo, problematiko, povezovanje z družbenopolitičnimi organizacijami in drugo.

Pri tem pa je osrednje vprašanje, kako naj bo izobraževanje za SLO bolj učinkovito. Menili so, da si bodo rezervni starešine in njihove organizacije tudi skozi to še bolj utrdile mesto, ki ga imajo v družbenopolitičnem življenju.

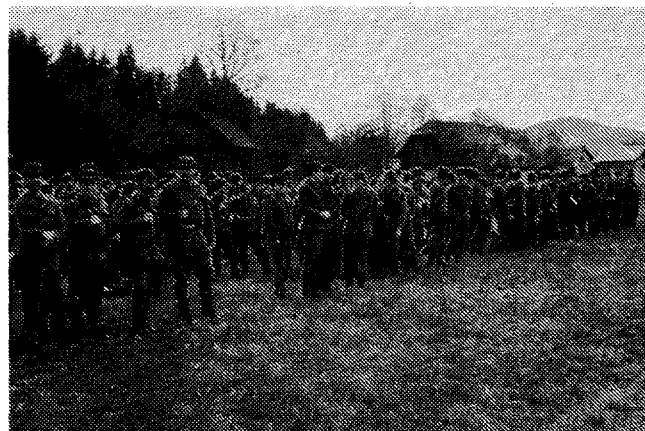
H kakovostnemu poteku posvetovanja in srečanja sploh so brez dvoma prispevali tudi predstavniki zvezne in republiške konference ZRVS. Poudarili pa so tudi misel, da bi širili sodelovanje in povezovanje tudi na drugih področjih, predvsem na gospodarskem in kulturnem ter z medsebojnimi obiski otrok.

Ob koncu so si rezervni starešine iz treh pobratenih občinskih konferenc zaželeli nasvidenje na četrtem srečanju, ki bo prihodnje leto v Slavonskem Brodu.

Peter Macuh

Obrambno načrtovanje v vzhodnoštajerski pokrajini

Na seji pokrajinskega odbora za vzhodno Štajersko so konec septembra razpravljali o nekaterih problemih, ki zadevajo obrambno načrtovanje v pokrajini. Ugotovili so, da so bili pri tem delu doseženi nekateri pomembni rezultati. V obsežne obrambne priprave v občinah se vključuje čedalje širši krog ljudi, kar vsekakor vpliva na pospešen proces podružbljanja in krepitve obrambnih priprav. Kljub številnim dosežkom pa se na področju obrambnega načrtovanja pojavljajo še nekateri

Kljub racionalizaciji in varčevanju pri usposabljanju za SLO in DS pa se ne sme zmanjšati kakovost obrambnih priprav. (Foto: B. K.)

problemi, ki jih bo treba urediti. Stopnja obrambne pripravljenosti na posameznih področjih v občinah je različna. Nekaterim področjem v obrambnih pripravah posvečajo več pozornosti na škodo preostalih, kjer je obrambna pripravljenost še vedno sorazmerno

šibka.

Pri uresničevanju naloga bo treba poleg občinskih sekretariatov za LO bolj vključevati tudi druge organe občin, ki morajo stalno in ustvarjalno delovati na tem področju. Kljub težavnemu gospodarskemu položaju so dossegli v pokrajini pomembne dosežke na področju družbenega dogovarjanja in sklepanja pogodb za zagotovitev ustreznih materialnih in drugih potreb v primeru izrednih razmer, neposredne vojne nevarnosti ali vojne.

ke za njihovo nadaljnje izboljšanje. Pokrajinski odbor se je seznanil tudi s stanjem obrambnih priprav na področju gospodarstva, zdravstva in socialnega varstva, informativno-propagandne dejavnosti, izobraževanja, kulture in znanstveno raziskovalne dejavnosti.

Posebno skrb bodo posvetili usklajevanju obrambnega načrta med ustreznimi organi in poverjeništvu na ravni občine. Gre namreč za to, da morajo biti posamezni deli občinskega obrambnega načrta med seboj usklajeni. Vsa poverjenišтва so dopolnila in ažurirala posamezne dokumente obrambnih načrtov. Predstavniki pokrajinskih poverjeništev so obiskali občine in se z občinskimi poverjeništvu pogovarjali o stanju obrambnega načrtovanja glede na ugotovitve in

stališča zvezne inšpekcije.

Na seji pokrajinskega odbora so razpravljali tudi o uresničevanju razvojnih obrambnih programov v letu 1982 in usmeritvi v letu 1983 in pri tem posebej opozorili na potrebo po racionalizaciji dela in varčevanju v vseh strukturah SLO. Pri tem pa so pripomnili, da se zaradi tega ne sme zmanjšati kvaliteta obrambnih priprav. Dali so tudi soglasje k nekaterim kadrovskim in organizacijskim rešitvam v štabih teritorialne obrambe. Sklenili so, da bodo na eni od prihodnjih sej razpravljali o nalogah, ki izhajajo iz zakona o SLO in družbeni samozaščiti. Prav tako so se dogovorili, da bodo širše preučili izdelovanje obrambnih načrtov v krajevnih skupnostih in tozdi in način njihovega financiranja.

M. K.

Izboljšana prometna varnost

Na zadnji seji predsedstva krajevnih konferenc SZDL Slovenj Gradec so kritično ocenili priprave na akcijo NNPN. Letos je težišče akcije na izobraževanju pripadnikov civilne in narodne zaščite, kjer so že dosegli določene uspehe. Nekoliko temeljiteje bodo morali izdelati program koordinacije med krajeveno skupnostjo in organizacijami združenega dela. Na področju prometne varnosti je v krajevni skupnosti čutili viden napredek. Med šolskimi počitnicami so organizirali prek hišnih svetov varstvo otrok, predvsem so hoteli poostri nadzor nad kolesarji in vozniki motornih koles. V začetku šolskega leta pa so poskrbeli, da so imeli najmlajši varno pot v šolo.

Adolf Ankon

Oris NOV na Slovenskem

Ze pred časom so člani predsedstva RO ZZB NOV Slovenije opozarjali na to, da imamo sicer na Slovenskem celo vrsto zgodovinskih pregledov našega novejšega zgodovinskega obdobja, vendar pa vsa ta dela niso vedno tudi priročna za potrebe širšega kroga bralcev, mladine, domačih in tujih turistov... Od ideje do realizacije skrajšanega orisa pa ni moglo preteči le nekaj hipov, saj je bilo potrebno že zapisane in izdane zgodovinske preglede primerno skrajšati in znova povezati v smiselno celoto, ki pa vendar zajema vse temeljne dogodke in kraje iz NOB.

Tako sta RO ZZB NOV in Partizanska knjiga v Ljubljani kot prvo knjigo iz »Male knjižnice NOV in POS« izdala Zdravka Klanjšča »Oris narodnoosvobodilne vojne na Slovenskem 1941-1945« in kot nadaljevanje Milana Gučka monografijo o Šerčarjevi brigadi.

Jasno je, da skrajšan oris NOV na Slovenskem ne more zahajati v podrobnosti, zato pa vednarle skuša zajeti vsaj vse, kar je bilo za to boj značilno in posebno. Tako v uvodnem delu ponuja bralcu skrajšan oris podobe družbenopolitičnega dogajanja v Sloveniji in Jugoslaviji po razpadu Avstroogrske, govó-

ri o socialnih nasprotjih in socialnih gibanjih; opiše v teh razmerah razvoj Komunistične partije Slovenije in poda njeno vlogo v boju delavskega razreda za oblast ob hkratnem pogledu na delovanje in usmeritve ostalih starojugoslovanskih strank. Zlasti pomembno je, da tudi nepoznavalec slovenske novejšega zgodovine lahko v skrajšanem pregledu spozna in razume bistveni pomen in tezo usmeritve KPS v času pred drugo svetovno vojno, v času, ko so se okrog Jugoslavije že strnile fašistične in nacistične sile. Klanjšček poudari tudi pomen komunistične predvojnne mladinske organizacije SKOJ, pri tem pa ne pozablja, da je bilo za enoten nastop v boju proti sovražniku v drugi svetovni vojni osnovno to, da so bile ljudske množice v bazi enotne in da je to enotnost v veliki meri razširjala edina sposobna, kadrovska, idejna in organizacijsko urejena stranka - KPJ, pod vodstvom Josipa Broza Tita. In četudi vrste komunistov - članov KPJ niso bile številčno močnejše od številca članstva v drugih strankah, so imele daleč največji vpliv, najširši krog simpatizerjev, levo usmerjenih ljudi.

V Klanjščkovem malem pogledu so teme razdeljene

po uvodnem delu takole: v prvem delu obravnava zasedbo Slovenije in priprave na vstajo (aprilska vojna 1941, razkosanje Slovenije, okupatorjevi cilji, organizacijske in politične priprave na vstajo, vojaške priprave, odpor do začetka vstaje), v drugem delu zajema čas od vstaje do kapitulacije Italije (»Partizanski zakon«, prvo obdobje oborožene vstaje, razvoj vstaje v jeseni 1941, OF, program OF, decembrska vstaja na Gorenjskem - Dražgoše, spomladanska partizanska ofenziva, začetki narodnega izdajstva, prvo veliko osvobodeno ozemlje, velika italijanska ofenziva, oblikovanje prvih udarnih brigad, partizanska protiofenziva, zimska partizanska ofenziva 1942/43, čas do ustanovitve prvih slovenskih divizij NOVJ, od razpada fašizma do kapitulacije Italije, razoroževanje italijanske vojske, rezultati zloma italijanske vojske).

V tretjem delu zajema avtor tega pregleda nadaljnji boj proti nemškemu okupatorju in ga uokvirja v oris položaja ob prelomnici osvobodilne vojne pa do podatkov o enotah tujih narodnosti v NOV in PO Slovenije. V četrtem delu je zapis o končnih operacijah za osvoboditev

Slovenije, o partizanski taktiki bojevanja, o sovražnikovem zaledju, medtem ko peti del zajema nekatera vprašanja značilnosti in posebnosti našega narodnoosvobodilnega boja ter priloge z grafičnimi in statističnimi prikazi številčnosti partizanskih enot, o številu žrtv, o gmo- nih izgubah ter zemljevide s prikazi stanja v posameznih časovnih razmakih, preglede kurirskih in TV postaj po vsem slovenskem ozemlju in prikaze osvobojenega ozemlja.

Poseben pomen tega skrajšanega pregleda NOV na Slovenskem je kratko besedilo, jasno razmejena in hkrati povezana poglavja, ki bo brez dvoma prenekateremu mlademu človeku osnovno branje o zgodovini NOV v Sloveniji in hkrati dobra podlaga za prebiranje obsežnejše zgodovinske literature.

Naslednji korak, ki si ga v želji po širjenju spoznavanja NOV na Slovenskem želita oba založnika, naj bi bil prevod te in tudi bodočih knjižic iz Male knjižnice NOV in PO Slovenije v nekaj drugih svetovnih jezikov, da bi bili lahko na voljo vsakemu tujcu, ki želi izvedeti najnunjnejše o naši novejši zgodovini.

B. Ž. J.

»Lili Marleen«

Presenetljivo dolgo je tekel v ljubljanskem kinu Komuna Fassbinderjev film o »Lili Marleen«, upodobitvi tega, kako je zaživela, »zaslovela« in ugasnila neka zloglasna soldaška popevka iz za najtežjih dni novejšega zgodovine in kaj se je zgodilo z njeno interpretatorko, sicer sila povprečno kabaretno popevkarico, ki pa jo je na površje nacistične estrade sredi vojne časa spravil splet posebnih okoliščin njene in občega življenja. K razmeroma dolgemu ljubljanskemu prikazovanju je prispeval interes publike, saj je v ljubljanskih kinematografih v veljavi sistem, ki film ohranja na sporedu tako dolgo, dokler je dvorana še relativno polna. In Fassbinder, ki se je junija letos po lastni volji poslovil od tega sveta, je ljudi v presenetljivo velikem številu zvaljal pred filmsko platno, ne glede na začudenje pa tudi odklonilne sodbe nekaterih filmskih ocenjevalcev, ki so prav nad njegovo »Lili Marleen« močno zmajevali z glavo, češ: le kaj mu je bilo treba - vsemu dotedanjemu opusu - te bolj ali manj sumljive melodrame in tega domala opravičujočega razlaganja ozadja popevke, ki je po svoji vsebini

sicer nedolžna, izraz vojakovega hrepenenja po vrnitvi s fronte, le da je bila s strani nacističnega propagandnega aparata zlorabljena za manipulacijo s čustvi in zavestjo nemških mož in fantov, razporejenih po vsej Evropi, po severni Afriki in še kam, da so uveljavljali strahovlado tretjega rajha; o vsem tem, kar se je dogajalo mimo vsakodnevnega poslušanja popevke o »Lili Marleen«, ni v filmu niti besede, kar vzbuja - glede na Fassbinderjevo idejno-nazorska pričrjanja, ki so bila vseskozi klana - še tolikanj večje začudenje.

Film se ubada s pevkino nenavadno človeško usodo, z njenim vzponom, njenim padcem in njenim svojevrsno tragičnim razmerjem do vsega, kar se je dogajalo z njo in z drugimi ljudmi v zgodovinski epizodi nemško-fašistične eskalacije.

Dobršen del te usode poteka v znamenju melodrame, ki je - po Fassbinderjevi sugestiji - zgodovinsko pogojena. Življenska pot mlade naivne pevke bi se bila nemara zasukala precej drugače, ko bi ne bilo posebnih okoliščin. Njeno ljubezensko razmerje z mladim Židom, čigar ugledna družina je morala iz Nemčije pobeg-

niti v Švico, je razdrto - naka jo iskanje izhoda iz eksistenčne zglubenosti pripelje naravnost v objem visokega nacističnega funkcionarja, ki jo naredi za popularno in slavno pevko... vse dotlej, dokler se njena pot vnovič ne zaobrne v smer razosebljenja, odstavitve in izničenja. Najpoprej je seveda na vrsti vzpon. Spet so okoliščine tiste, ki naredijo njeno sprva nedolžno soldaško popevčico o Lili Marleen kot utelešenju vjakovega hrepenenja po ljubezni za nena- domestljivi hit wehrmach- tovskega radia, instalirane- ga v okupiranem Beogradu, od koder jo valovi v etru vsak večer ponesejo na vse štiri strani, na vzhodne in južne in severne in zahodne fronte, kjer kakšnih šest milijonov nemških vojakov - vsaj za tistih nekaj minut, ko jih zajamejo zvoki otožne melodije - zahrepeni po lepih, človeških plateh življenja.

Tako nam jih daje podo- življati Fassbinderjev film.

Ob tem bomo vsaj mi, ki na nasilniško funkcioniranje Hitlerjeve soldateske v drugi svetovni vojni ne moremo in nočemo pozabiti (kot je nemara z drugimi Nemci vred želel pozabiti avtor tega filma), s kritično distanco pre- mišljevali o dejanskih raz- sežnostih te nekdanje spre- nevedave melodiozno-senti- mentalne manipulacije - ter

Fassbinderju potihem ali na glas počitali, da se od mani- pulacije sam pravzaprav ni distanciral oziroma do nje ni bil kritičen, kvečjemu neko- liko razboljen in do svojih uniformiranih rojakov (pa tudi same pevke, ki je s svo- jim glasom simbolizirala nemški mit) izza tistega časa predvsem samo - razumeva- joč; kajpak - enostransko ra- zumevalajoč.

Njegovo pofilmao »Lili Marleen« bomo sicer ohrani- li v zavesti kot poskus umet- niško izražene informacije o »biografskih« ozadjih po- pevke, s katero so berlinski veljaki tretjega rajha v svoji zločinski eskalaciji na veliko manipulirali pred vso sve- tovnostjo, ne samo v vrstah svojega moštva. Pri čemer se ne moremo sprijaz- niti s sugestijami, češ da je bilo to moštvo zapeljano, kot tudi ne s »stališčem« tega kontroverznega filma, da je bila neboljena žrtve za para- lizirane manifestacije nem- škega duha v fašističnem ob- dobjtu tudi pevka, ki ji je po- sveščen Fassbinderjev film. Bila je sicer žrtve perfidne manipulacije, vendar ne sa- mo to. Zato nam njena spreobrnitev v tragično-pre- tresljivo bojevnico zoper ve- liko zgodovinsko zlo ob izte- ku filma vzbuja nelagodno pomisleke na Fassbinderjev račun.

V. K.

DOGODKI

Obeta se nam živahna pa tudi zanimiva filmska jesen. V mislih imamo posebne prireditve, ki bodo dopolnjevale redni spored naših kinematografov.

Prva teh manifestacij poteka že ta teden, ko je Kranj prizorišče 9. bienalnega mednarodnega festivala športnih in turističnih filmov. Več kot dvesto so jih poslali v selekcijo iz cele vrste evropskih in zunajevropskih držav. Seleksijska komisija, ki ji je predsedoval filmski kritik Vladimir Kocjan- čič, v njej pa sta poleg drugih sodelovala tudi športni izvede- nec Stane Urek ter turistični publicist Milenko Šober, si je obledala vseh dolgih 2.000 minut filmskega traku in za prikazovanje v enajstih festivalskih terminih (od srede, 13., do ponedeljka, 18. oktobra) odbrala 52 del. Nekateri med njimi, zatrjujejo, so prave mojstrovine svoje vrste, zanimive tako za športnike kot za cineaste. Zlasti uspešni so Čehoslo- vaki, Poljaki, Sovjeti in Američani, nekaj lepih dosežkov pa so prispevali tudi naši režiserji. Poudarki glavine teh fil- mov so na smotnosti in učinkovitosti športne vadbe, na lepoti gibanja ter v odporu zoper vseh vrst pretiravanja v športu. Ob sklepu festivalskega tekmovanja bo podeljenih enajst nagrad, med njimi zlasti, srebrni in bronasti Triglav. V mednarodni žiriji je vrsta vidnih osebnosti iz filmskega, športnega in turističnega življenja, med njimi kot prva zvezda nekdanja »češka lokomotiva« Emil Zatopek. Pred- sedoval ji bo avtor igranega filma »Maratonci tečejo častni krog« (ki sicer nima športnih obeležij) - Slobodan Šijan. Izbor nagrajenih filmov bodo po kranjskem festivalu prika- zali tudi v nekaterih drugih jugoslovanskih mestih, med drugimi - seveda - v Ljubljani.

V prvih novembrskih dneh si bomo lahko v ljubljanskem Cankarjevem domu ogledali nekaj najboljših in najbolj zani- mivih grških igranih filmov zadnjih let. Grško kinematogra- fijo visoko cenimo, čeprav imamo v rednem sporedu le predko možnost za neposredno sindenje z njenimi dosežki. Zato bo grški teden v Ljubljani tolikanj bolj dobrodošel.

Domala istočasno bo postalo metropola domačega fil- mskega dogajanja - Celje. Letošnji TDF (teden domačega filma) bo priložnost za sklenjen ogled vsega, kar je bilo v zadnjem filmskem letu ustvarjenega na Slovenskem, vključno s krstno premiero najnovejšega celovečernega filma »Kaj ti je, deklica« Karpa Godine. Prvič bo na ogled tudi letošnja bera slovenskih kartkometažnih filmov. Se- veda pa se bodo imeli Celjani priložnost seznaniti tudi z najboljšimi filmskimi deli lanske-letošnje jugoslovanske produkcije, predstavljene na julijemskem puljskem festivalu. Teden domačega filma je priložnost za srečanja in pogovore s filmskimi delavci, pa tudi priložnost za vrsto strokovnih in drugih pogovorov med njimi samimi. Letos se bodo pogo- varjali o jeziku v filmu ter o prihodnji organiziranosti slo- venske filmske proizvodnje, konkretno Viba filma. Izho- diščno vprašanje je: ali naj bo Viba film podjetje ali avtorsko združenje?

Domala nepretrgana serija filmskih dogodkov posebnega ranga se bo v začetku decembra (spet v »Cankarju« - v njegovi mali dvorani) nadaljevala s tednom novih sovjetskih filmov (izdelanih v drugi polovici 1981. ter v prvi polovici letošnjega leta.) Tokrat se bomo - pod neuradnim naslovom »podobe iz zasebnega življenja sovjetskih ljudi« - k ogledu sovjetskih filmskih dosežkov zbrali že enajsto leto zapored. To manifestacijo smo si v Ljubljani omislili ob začetku 70-ih let, in sicer na lastno pest, zavoljo motivov, ki so v veljavi tudi še danes. V našem rednem kinematografskem sporedu je namreč že dolgo sila malo sovjetskih filmov. Pa ne, ker bi jih ne bilo mogoče kupiti. Nasprotno: naši uvozniki kupijo - suma sumarum - tudi po deset do dvajset sovjetskih del na leto. Kupili so jih tudi letos, in sicer tako, da so prek Jugo- slavija filma konec maja poslali v Moskvo k tamošnjemu »Sovexportfilmu« tričlansko pooblaščenno delegacijo, ki si je ogledala prek 50 igranih filmov ter za jugoslovanske potrebe iz celotne ponudbe izbrala dvanajst naslovov. Žal pa večine teh filmov ne bo na našem sporedu, dasiravno so kopije že v Jugoslaviji. Razlog je v tem, da se distributerjem, kot pra- vijo, podnaslavljanje in drugo opremljanje teh kopij ne splača, saj si v naših dvoranh in z našim občinstvom ne morejo obetati zadostnega izkupička. To naše občinstvo je namreč že kar aprioristično nenaklonjeno vsemu, kar prihaja iz sovjetskih virov. Od tod torej zamisel, da dobijo v pogled v snovanja sovjetskih avtorjev, med katerimi je nekaj svetovno pomembnih imen sodobnega filma, prek posebnih vakoletnih tednov. Letos se pridejo »predstaviti« filmi, kot so »Agonija« Klimova, Rajzmanovo »Zasebno živ- ljenje«, »Rodbina« Nikite Mikhalkova, Pankratova »Portret umetnikove žene«, Averbachov »Glas« in še nekaj drugih - vsega enajst del, katerih skupno obeležje bo, z eno ali dvema izjemoma, soočanje s sedanjim življenjem »na sovjetski na- čin«. Sodobna tematika ima namreč v sedanjih sovjetski kinematografiji številčno in vsebinsko prednost pred filmi, ki se vračajo v zgodovino, se obračajo k literaturi ali obra- navajo dogodek izza dni revolucije in domovinske vojne.

Knjižna ocena

Potopite Bismarcka

(Spisal Škot Ludovic Kennedy, izdala Založba Obzorja v zbirki Ljudje in vojna, 1982)

So časi, ko ni vseeno, kakšne knjige prihajajo z uredniških miz in iz knjigovoznic. Ni še dolgo tega, ko nam vprašanja te vrste ob ogledovanju knjig s tekočega založniškega traku niso prihajale na misel. Zdajšnje zanesljivo ne samo začasne omejitve vsakterih možnosti - naš odnos do knjiž- ne produkcije neizogibno spreminjajo. Bolj in bolj občutljivi postajamo za razločke med potrebnim in manj ali malo potrebnim, kar prihaja na knjigarniški trg. Očitno namreč, da bomo poslej ob sleherni izdaji, ki bo (ali se bo vsaj zdela) nekoristna, zastavljali vprašanje, o tem, ali ni ogrozila izpolnitve pomembnejših še neizpolnje- nih dolgov. Ni in ne sme biti vseeno, kaj bo poslej bogatilo ali siromušilo našo knjižno izbiro. Njeno skrcenje naj bi namreč ne ogrozilo temeljnih

strug izvirne in prevodne literature v slovenskem jeziku. Nekoristnih, ne pretirano potrebnih, zgolj boljprodajnih knjig naj bi prihajalo vse manj - v prid tistemu, česar ne smemo pogrešati.

V luči teh in takih premišljanj sta prevod in natis Kennedyjeve »reportaže« o dogajanjih na severnem Atlantiku spomladaj 1941, vsaj do neke mere vprašljiva. »Potopite Bismarcka« je knjiga, osredotočena k podrobnemu popisu verige pomorskih spopadov, katerih cilj je bil z nemške stran izžeti kot takratnega angleškega in sploh zavezniškega ladjevja, z britanske strani pa onemogočiti Hitlerjevo udarno moč na oceanskih šir- javah. Oboji so imeli na morjih velikanske ladje železa. Angleži že po tradiciji, glede na svojo več-

stoletno imperialno dediščino, Nemci v znamenju eskalacije svoje nove moči, svojega nacifašizma, pa seveda tudi svojega revanšizma, s katerim je skušal fuhrer združenemu Zahodu (ter »svetov- nemu židovstvu«) izkazati maščevanje zavoljo po- niževalnih določil versajske pogodbe, ki je Nem- čijo spravila na tla. Iz tega kompleksa užaljene veličine je zrastle celotna konstrukcija tretjega raj- ha in obenem z njo tudi vsi projekti vojaške pre- moči na tleh, v zraku in na morju. Eden takih je bil projekt največje, najbolj opremljene, najmoč- nejše, »nepremagljive« bojne velikanke, poime- novane po železnem nemškem kanclerju Bi- smarcku.

In o tem »Bismarcku«, o tej »grdosiji«, kot bi rekli na našem Jugu, je bila napisana Kennedyje- va knjiga, ki nadrobno obravnava njeno rojstvo, njeno življenje, njene bitke, njene zmage in pora- ze z angleškimi rušilci, križarkami, bojnimi letali, podmornicami, radarji in vsem, kar še sodi v ta arzenal. Cilj tega pisanja je - priti do konca, do zadnjega poglavja, do »Bismarckove« potopitve. Avtor je vso to epizodo natanko in podrobno proučil in jo popisal do najmanjših detajlov. Obči oris vojnega stanja je sicer tudi vmes, vendar neke v ozadju; v absolutnem prvem planu sta »Bismarck« in njegovo trmasto spopadanje z an-

gleskim bojnim ladjevjem v mrzlih vodah, ki obli- vajo evropski sever. Pri vsem tem se je avtor zavzel, da bi bil v svojih opisih karseda nepristranski, nepolitični, neideološki, idejno neanga- žiran. Zanimajo ga zgolj in samo objektivne plati pomorske zgodovine, ne glede na dejanske pred- nake obeh spopadajočih se strani. Pa še več: uk- varjati se je namenil predvsem s tehniko in psiho- logijo oziroma strategijo tega pomorskega vojsko- vanja, vnevar je puščal njegove moralne in eksis- tencialne konsekvence. Denimo: usodi 1.400 mornarjev ene izmed torpediranih bojnih veli- kank, ki so našli smrt v oceanu, je namenil skopi dve vrstici - precej manj kot popisu strateških meditacij enega izmed kapitanov, ki se pred bitko sprehaja po krovu, daje ukaze in zoblje bonbone iz vrečke...

Dozdeva se, da knjiga te in take vrste za naše potrebe le ni najbolj neizogibna. Predvsem je po- pisovanje neizmerno razvlečeno. Še najdragoc- nejše pri vsem je spremeno besedilo izpod peresa Milana Filipčiča, ki je knjigo tudi prevedel in se v vseh pogledih izkazal kot temeljit poznavalec zgodovine vojnega pomorstva.

Viktor Konjar

Partizanske domačije 38

Drufovki se toži po vodi

»Zdelo se mi je, kot da sem še kar naprej v gozdu!«

Živahnost, ki enkrat na leto vdre v vinograde Goriških Brd, je utihnila, z njo pa tudi vroče razprave o cenah grozdja. Zlatordečerkavsko listje vinske trte le tu in tam še skriva kakšen grozd, ki se je izmuznil natančnim očem. Nič zato, letina je bila obilna, zadovoljni so menda vsi, kmetje in odkupovalci. Zdaj nad opustelimi vinogradi žalostno krožijo v nizkem letu vrane, vrabci pa so se že sprijaznili z usodo, da bo treba počakati na naslednjo trgat.

Tudi Podsabotin, vasica, ki se razteza od državne meje z Italijo pa do Huma in Brestja, razložena po višavju Goriških Brd, razvlečena in razmetana s svojimi petinšestdesetimi hišami, od katerih so mnoge že v razvalinah še iz prve svetovne vojne, ko

da se moramo učiti v jeziku, ki ga nismo poznali. Nismo se hoteli učiti. Tepli so nas, zapirali... Učiteljica, Slovenka, Viktorija Primožič, šinjora Viktorija smo ji dajali, vsa navdušena nad Italijani, je rada rekla: »Se kesali se boste, ker se ne marate učiti

Nova domačija Drufovke ima v sebi kaj malo primorskega za razliko od stare. Potres je temeljito pretresel življenje Bricev.

je tod divjalo svinčeno neurje, je zavita v molk. Ne težak in moreč. Molk, kakršnega je navajen človek, ko se po opravljenem delu vsede in zadovoljno oddahne.

Sonce je, še vedno prijetno toplo, sililo v košato krošnjo oreha pred staro domačijo Alojza Drufovke. Nova, zgrajena po potresu, se je kopala, bledolična nevesta, v sončni bleščavi. Drufovka se je potikal nekje po borjaču. Stikal za delom.

Še malo in Drufovka bo star sedemdeset let. Ko se je rodil, se je nesreča že pripravljala in ni mu bilo še dobro leto, ko so prišli Italijani, začela se je vojna. Stari Drufovka se je moral izseliti. Z devetimi otroki, ženo in postarano teto so se neboljeni Brici odpravili v Višnjeviki, zahodna Brda. Na njihovem je divjala vojna. Brezdomci so se nastanili pri dveh starčkih, možu in ženi, ki prav tako nista imela ničesar. Reveži so zajemali iz ene skledice...

Fašizem

Osemnajstega leta so se vrtni. Nihče ni slutil, kaj se pripravlja. Prišli so v - novo državo.

Semkaj od borjača se je majala plečata postava. Duh po jeseni, po višavju Goriških Brd je planil v kuhinjo, ko je vstopil, nezaupljiv in s stisnjenimi obrvmi, črni in v ostrem nasprotju z belimi lasmi. Alojz Drufovka.

»Dve leti sem hodil v slovensko šolo, naprej so mi solili pamet Italijani. Nas, mularijo, je bilo težko prepričati,

posel, da so nas izzivali in razpihivali sovraštvo.

Na vasi smo imeli društvo, Pevnica se mu je rekla. Tam smo se zbirali, slovensko peli, se učili pesmi. Na začetku tridesetih let je minilo tudi to.

Drufovkovim so se - pa tudi sovaščanom - začeli pisati drugačni, še slabši časi. 1926. leta je umrl Jožef. Po njegovi smrti sta se sestri Narda in Poldi odpravili v Ameriko. Kriza je začela kazati zobe, na pohodu je bil Mussolinijev fašizem. Zaročenec sestre Ivanke je odšel v Jugoslavijo. Za delom. Za njim je odšla kaj kmalu še Ivanka. Najstarejša, Marija, se je poročila v Gorico. Doma so ostali Franci, Katarina, Angela in Alojz.

Živeli so od drv. Sekali in cepili so v polena gaber in hrast. Po štiri lire kvintal. Na borjaču kar ni hotela utihniti sekira. Potem so vozili. V Gorico, v Furlanijo...

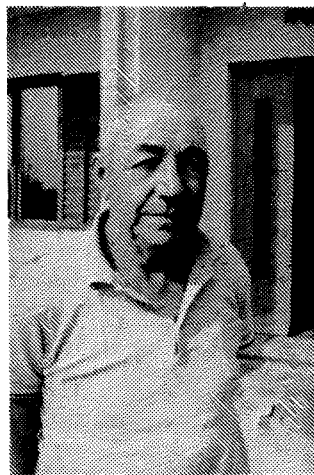
»Jaz sem šel v vojsko štirinajstega leta in ko bi po končanem roku moral oditi domov, se je začela vojna z Abesinijo. Tako sem ostal v uniformi še tri leta.

Italijani so vdrl v Grčijo. Spet sem oprtil telečnjak. V Palmanovo, Kalabrijo. Staknil sem malarijo. Odšel boš domov, je rekel zdravnik, vendar pazi, tam so »ribelli.« Kako naj bi vedel možakar, da so takrat že zaprli naše tri, Tino, Angelo in Marijinega moža!

Ko sem se vrnil, se je brigadir začudil, čemu so me poslali domov, ko pa sem vendar iz osumljene družine... Vsi ste ribelli, je čveknil. Kaj dosti se res ni zmotil, naša družina je bila zanesljivo med prvimi uporniki v tem koncu Goriških

Brd. Zmislil se je, da moram sleherni noč prespati v kasarni v Podgori, in komaj sem ga prepričal, da je to le malce predaleč.

Po prihodu iz italijanske vojske v dvainštiridesetem se je Lojze takoj povezal z narodnoosvobodilnim giba-

Alojz Drufovka: »Da nas je bilo na Primorskem toliko upornikov, »ribellov« ni čudno: fašizem smo sovražili do obisti, z nasiljem in raznarodovanjem smo se spoznali že takrat, ko se drugim še sanjalo ni...!«

njem in ko je italijanska vojska razpadla, je odšel v Gregorčičevo brigado, po petnajstih dnevih pa so ga sprejeli medse vosovci, ki jim je poveljeval Lojze Stekulič-Vasilij. Pozneje se je priključil artilercem 31. divizije, kjer je ostal vse do volitev novembra 1945. leta.

Tinčino trpljenje

Odporniško gibanje se je v Podsabotinu začelo že zelo zgodaj. Franci, Alojzov brat, ki so ga 1939. leta poklicali v vojsko na Sardinijo, je skupaj še z nekom iz vasi leto pozneje za prvi maj pod vrhom Sabotina zažgal kres, tik pod karavlo. Italijani so noreli. Poslej Franci ni miroval. Na vsak način je hotel k partizanom, vendar mu je bilo rečeno, naj ostane doma, da je tako koristnejše.

Borjač je proti noči oživel. Fantje, terenci, so se spravili na skedenj in sestankovali. Prihajale so skupine partizanov. Mati je bila navdušena. Rada je imela domačo vojsko, slovensko vojsko. Jadreno se je zavrtela po kuhinji.

Konec dvainštiridesetega so Francu dali vedeti, da bo moral oditi v italijansko vojsko. Na fronto. Franc je znoval silil k partizanom, četudi jih je bilo tiste čase še zelo malo, redke skupinice so se potikale po Brdih. Družina je bila že preveč sumljiva, da bi Franc lahko kar tako, čez noč, izginil. Odšel je v osvraženo vojsko. Na Sardiniji so ga zajeli Amerikanci, bil je zaprt v Afriki, domov je prišel šele po vojni.

10. oktobra 1942 so zaprli Tinco in Angelo.

Karletto Peršolja, nekdanji partizan Darko, ki se je udinjal Lahu, je izblebetal, kdo je kaj in s kom. Petnajst, sedemnajst iz naše vasi so jih pobrali. Tinca je prišla po šestih mesecih domov, pretepena, izmučena, vsa revna, iz Kostanjevice in Gorice. Rekli so ji, naj vse pove, kar ona pač zanesljivo ve - in je tudi res vedela - kaj se dogaja v Podsabotinu. Tinca je molčala. Bila je med vsemi nami tista, ki je imela najmočnejše zveze z gibanjem. Marija je iz Gorice nosila domov Tinčine krvave obleke, v zapor pa hrano. Mati je tiho trpela v sebi ob pogledu na te krvave priče divjanja nad njeno hčerjo. Ko se je vrnila, ni bila nikoli več zdrava...

Sestra Marija je nekako izposlovala - preko poznanstva, da tudi Angele ni doletela podobna usoda kot Tinco. Da je niso poslali v Trst na sojenje. Odpeljali so jo v bližino Barija. Po kapitulaciji Italije je odšla v prekomorske brigade.

Lojze je večkrat prihajal domov. Domov je prišel tudi nekega dne v februarju 1944. leta.

Kako so postavljali slavalok

Skoraj hkrati z njim so prišli v hišo tudi štirje partizani. Fantje, pojdite na skedenj spat, jim je dejal. Zjutraj, sonce se je krepko zapeljalo na nebo, jih je prebudil. Dajmo fantje, sonce vas bo vrglo iz postelje, se je pošalil. Odšli so v hišo. Posedli so...

»Nenadoma sem opazil,« se spominja dogodka Lojze, da se hiši približujejo Nemci. Planil sem v klet, se skril za praznim sodom in čakal. Nemci so vdrl v klet, začeli točiti vino, jesti iz kadi nasoljeno svinjsko meso... Fantje, ki so prespali, so ulovili. Potrgali so jim zvezde s kap in morali so jih pojesti. Odpeljali so jih, strpali v Dachau, a so se k sreči vrili. Če bi se to zgodilo 1943. leta, bi jih na mestu ustrelili. Jaz sem imel srečo, da sem bil za sodom, v katerem ni bilo vina. Če bil poln, bi se vrteli okoli njega in bi me zanesljivo dobili.

Čudne stvari so se dogajale Lojzetu. V Brdih je bil dva dni in dve noči ježen in lačen. Februarja 1944 je pobegnil Nemcem bos, premražen do kosti.

»Prišli so, kot da bi padli z neba. To so Nemci znali!«

Kaj bi stara dva počela, če ne bi bilo hčerke Marije, Lojze čisto dobro ne ve. Marija je sleherni dan prihajala iz Gorice in skupaj s hčerjo in sinom pomagala na kmetiji. Alojzova žena Jerica, ki se je ves čas ukvarjala z vnučko

Plačali, vode pa ni

Poslej so družno gospodarili na kmetiji. France, Tinca in Lojze. 1976. leta se je France ubil s traktorjem. Konec istega leta je medvojno trpljenje do kraja izčrpalo Tinco. Ostal je Lojze. Sam.

Drufovka je kooperant. Okoli 15.000 litrov vina pridelal. Rebulo, malvazijo, merlot. A v kleti mu ostane le malo vina. Večino odda v zadrugo. S ceno je zadovoljen. Kar nekako gre, pravi. Vse drugo je v rokah zadruge. Kmet ne ve kaj dosti, kaj se tamkaj dogaja, pravi. Tudi sin Jelko, ki se čez italijansko ozemlje, ker je pač bližje, vozi na delo v Novo Gorico, misli podobno. Govorimo o dohodkovnih odnosih, o razvoju kooperacije. Kadar gre za kakšno večjo naložbo, nas pokličejo, drugače ne, je kra-

Jelko Drufovka: »Če bi imeli vodo, bi se že kdaj vrnil na kmetijo!«

tek Jelko. Dvakrat, trikrat na leto morda.

»Zdaj je tako, da je ostati doma le prehud, vendar se bom vrnil. Vleče me. Drugega izhoda takorekoč niti ni. Oče in mati vsega ne zmorete. Kdaj že bi bil doma, če bi imeli vodo. Glejte, s samopriskom smo zbrali denar za vodovod in res so ga

Nekdanja domačija, nekaj korakov vstran od nove, ostaja kot spomenik davnemu življenju.

Kristinko, je rekla: »Marijino hčerko so fašisti večkrat pošteno vrteli, kje so partizani. Dekletce je molčalo kot grob. Bila je več pri dedku in babici kot v Gorici!«

Ko so se Drufovke vrnili, se je napetost izgubila, miru pa še vedno ni bilo.

»Bilo mi je, kot da sem še kar naprej v partizanih, se je zasmel Lojze. Pripravljali smo volitve, hodil sem na sestanke, sredi noči so prišli pome in me vrgli pokonci. Najhuje je bilo ob priključitvi, ko nismo vedeli, kaj bo z nami. To je trajalo skorajda šest let. Spomnim se, kako smo postavljali slavalok. Nismo vedeli, kam naj postavimo smrečice, kje bo tekla meja. Zmotili smo se za petsto metrov. Takrat so se dogajale tudi takšne reči, da so na primer pokopališče v Mirnu pri Gorici razdelili počez na polovico.«

Jelko govori zelo trezno, premišljeno. Pove, da zadnji trije kmetje v vasi - in oni z njimi - nimajo vode, ker so previsoko. Ker bi morali imeti črpališče. Črpališče pa je predrago. v Novi Gorici so rekli, ljudem ob meji, da je to predrago. Tako enkrat. Drugič, da bo že. Tretjič, da jim vrnejo denar, kar so odločno zavrnili. Letos so ostali skorajda brez vode.

»Škoda se mi zdi pustiti to lepo domačijo!« toplo poreče fant s fantičkom, Matejem, v naročju. Očetov pogled, poln zahvale, prestržemo.

Milenko Strašek

Marija Jerica z vnučko Kristinko

Proces zoper belogardista, domobranca, črnorokca in vojnega zločinca Vinka Teliča iz Loške doline

Za dva uboja in mučenje Telič obsojen na 15 let zapora

Pravica nima cene

Petčlanski senat ljubljanskega temeljnega sodišča je v sredo, 6. oktobra, bivšega belogardista in domobranca Vinka Teliča-Kosmačevega iz Kozarišč v Loški dolini, ki je medtem dopolnil 61 let, spoznal za krivega in ga obsodil na 15 let zapora. Velika dvorana ljubljanskega sodišča, ki je bila nabito polna, je natanko tako kot obtoženec nemo sprejela sodbo. Za veliki sodni finale sta od prvotne obtožnice, kakor smo že poročali, ostala samo dva umora in uboja in eno strahovito mučenje – za kar je obdolženec dobil več kot milo kazen.

Jutri ali pojutrišnjem se bosta na razsodbo pritožila – vsaj takšno možnost imata – tako javni tožilec kot obtoženec zagovornik. Oba imata 15 dni časa, računajoč od 6. oktobra dalje, kakor pravijo sodniška pravila. Zaradi pomanjkanja dokazov je bila v razsodbi pozabljena Ana Mulec-Rajdekova in še druge žrtve, ki so nastopale v tožilčevi obtožnici. Zaradi pomanjkanja oprijemljivih dokazov ali zato, ker je minilo preveč časa, odkar so bili storjeni zločini? Zato, ker človeški spomin peša in hkrati odpusča? Najbrž tudi zato. Toda, ali je res mogoče pozabiti na takšna grozodejstva samo zato, ker je po njih preteklo toliko časa? In koliko bo zares »odse-del« »naš« Vinko Telič – Kosmaček iz Kozarišč, ki po lastnih izjavah ni ničesar kriv? To so vprašanja, ki si jih zastavljajo preštevilni neposredni in posredni opazovalci poldrug mesec dolgega procesa zoper vojnega zločinca in črnorokca, sicer svežega 61-letnika, ki je na ljubljanskem sodišču prevečkrat skušal izpričati svojo nedolžnost.

V obrazložitvi razsodbe je predsednik senata poudaril, da je obtoženec v nasprotju s pravili mednarodnega prava kot pripadnik 47. čete Rupnikovega udarnega bataljona med drugo svetovno vojno strahovito mučil Ljudmilo Troppan, sodeloval pri grozovitem uboju Janeza-Haceta-Urbana in z brzostrelko ustrelil ranjenega partizana Feliksa Špeha.

Vinko Telič je bil obsojen po 142. in 144. členu KZ SFRJ, in sicer za mučenje in uboj civilistov na 15 let zapora in za uboj ranjenega partizana na 13 let zapora, nakar mu je sodišče za vsa tri vojna hudodelstva izreklo enotno kazen 15 let zapora. Tako razsodba.

Oteževalne okoliščine razsodbe

Med oteževalne okoliščine, ki jih je sodišče upoštevalo pri izreku sodbe, nedvomno sodita dva grozovita umora. Tako je na Pocinovem lazu ob Cerknškem jezeru (16. avgusta 1944) obtoženec s pajdašem Mirkom Kukcem-Kraševcem z rokami, nogami in puškimi kopitom v nekaj minutah od smrti pripele Janeza Haceta – Urbana,

kar so nesporno izpovedale neposredne in posredne priče; in v Babnem polju nad Loško dolino (13. marca 1945) na pokopališču sam z brzostrelko ustrelil Feliksa Špeha in mu povrh še zavil vrat; v cerkniških domobranskih zaporih – v bivši posojilnici – (februarja 1945) je do nezvesti pretepel komaj 17-letno aktivistko OF Ljudmilo Troppan.

Iz obtožnice, ki jo je javni tožilec v zaključnem govoru s prvotnih osem zločinov zaradi pomanjkanja trdnih dokazov skrčil na štiri – uboj aktivista OF Leopolda Turšiča, aktivistke OF Ane Mulec-Rajdekove, uboj Janeza Haceta-Urbana in Feliksa Špeha in strahovito mučenje Ljudmile Troppan, je bil obdolženec Vinko Telič v končni razsodbi obsojen zgolj za tri vojna hudodelstva.

Kakor smo že poročali, so zdaj 61-letnega Vinka Teliča naši varnostni organi prijeli 16. oktobra 1981 na Ljubelju in ga po nalogu preiskovalnega sodnika pripri. Obtoženec je vseskozi trdil, da ni storil nobenega očitanih dejanj, češ da kaj takšnega sploh ni v njegovi naravi – in da se, čeprav kot avstrijski državljani, ne bi tolikokrat vračal v matično domovino, če bi bil res tak zločinec, za kakršnega ga bremenijo obtožnice. Večkrat je tudi skušal zvaliti krivdo za uboje na enega svojih domobranskih bratov, Stanka, kar pa so priče več kot prepričljivo vsakokrat posebej ovrgle.

Preobrat med pričevanj

Na obravnavi zoper Vinka Teliča je nastopilo blizu 70 prič, medtem ko je sodišče prebralo še nadaljnjih 70 pričevanj in dokumentov; v celotnem preiskovalnem postopku je bilo zaslišanih skoraj 180 ljudi. Sem in tja je prišlo do nekaterih obratov, med katere nedvomno sodi pričevanje dveh koroških Slovencev, Frica Kumarja, podžupana in kmeta iz Pliberka na avstrijskem Koroškem, in kmeta ter bivšega partizana Štefana Kušaja iz vasi Blato prav tako na avstrijskem Koroškem, ki sta o obdolžencu vedela povedati samo dobre in najboljše stvari – seveda o njegovem obnašanju po osvoboditvi, potem ko je zbežal na Koroško.

Potem sta se s pismom na sodišče obrnila tudi predsednika obeh slovenskih organizacij na avstrijskem Koroškem, dr. Franci Zwitter (predsednik Zveze slovenskih organizacij) in dr. Matevž Grilc (predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev), in sicer iz Celovca 10. maja 1982. Vsaj kar zadeva ZSO (Zvezo slovenskih organizacij), pismo ne izraža uradnega stališča te organizacije; medtem je predsednik ZSO postal inž. Feliks Wieser.

Tudi na pokopališču na Vrhniki, nedaleč od Starega trga, so pokopani številni domačini, ki so jih ubili domobranci ali »črnorokci«. Tu je tudi zadnje počivališče številnih borcev Notranjskega odreda.

Ker je prav to pismo bržčas vendarle pomenilo določen preobrat v razpravi zoper Vinka Teliča, ga povzemamo:

»Spoštovani! (Temeljno sodišče, enota v Ljubljani) Na prošnjo številnih rojakov, zlasti iz Podjune, posredujemva gornjemu naslovu naslednjo prošnjo:

Znano nam je, da je Temeljno javno tožilstvo v Ljubljani vložilo pri naslovnem sodišču obtožbo proti Vinku Teliču, upokojencu, ki stanuje v Letini št. 17, 9143 Šmihel nad Pliberkom, Sloveniju, ki je državljani republike Avstrije, zaradi suma vojnih hudodelstev. Obtoženec je v priporu od 16. 10. 1981. dalje.

Kdor poje, zlo ne misli...

Seveda ne moremo ocenjevati zadržanja obtoženca med vojno dobo, ampak le njegovo zadržanje in življenje po vojni na Koroškem. Vinko Telič se je takoj po vojni vključil na Koroškem v

narodno delovanje koroških Slovencev. Ves čas je izpričeval svojo pripadnost slovenskemu narodu in se je dejansko povsod, kjer je le mogel, zavzemal za interese slovenskega naroda na Koroškem. Sodeloval je aktivno pri pevskem zboru slovenskega prosvetnega društva Edinost, ki je vključeno v slovensko prosvetno zvezo v Celovcu. Bil pa je tudi član slovenskega pevskega zbora Korotan v Šmihelu. Kot navdušen pevec slovenskih pesmi se je redno udeleževal vaj in nastopov pevskih zborov na Koroškem in v Sloveniji. S pevskim zborom Edinost, ki ga vodi neumorni Foltej Hartman, je večkrat gostoval po različnih

Če je ravnal Vinko Telič v vojni dobi eventualno proti interesom slovenskega ljudstva, smo prepričani, da je bil kot mlad človek zapeljan. Brez dvoma je s svojim več kot 30-letim trdim delom za slovenski narod na Koroškem skušal popraviti to krivico, ki jo je morda napravil našemu narodu med drugo svetovno vojno.

Prosimo, da visoko sodišče upošteva življenje in delo obtoženca po vojni med slovenskimi rojaki na Koroškem in s tem dejstvo, da se je Vinko Telič z vsemi močmi zavzemal za enakopravnost slovenskega ljudstva na Koroškem.

Tudi osebno lahko potrjujeva gornje trditve in podpirava prošnjo. Z odličnim spoštovanjem!«

Olajševalne okoliščine razsodbe

Kot olajševalno okoliščino je sodišče nedvomno upoštevalo obtoženčevo težko življenje, kakor je povedal predsednik senata v obrazložitvi sodbe, pred vojno in neoporečno obnašanje in življenje po vojni na avstrijskem Koroškem, kjer si je ustvaril družino, če ne govorimo o časovni odmaknjenosti dogodkov in posebej grozovitih ubojev tik pred koncem druge svetovne vojne.

Pri tem pa je predsednik senata tako kot pred njim javni tožilec ponovno podčrtal, da tako v imenu žrtev kot v svojem imenu ne moremo, ne smemo in nikdar ne bomo pozabili grozovitih pobojev in ubojev, ki jih je zagrešil kdorkoli izmed domačin in okupatorjevih sodelavcev med drugo svetovno vojno.

Predsednik senata je podrobno obrazložil sodbo in jo utemeljil v dveinpolurnem govoru pred nabito polno veliko dvorano ljubljanskega sodišča.

Vzrok oziroma motiv za oba nesporno dokazana umora, za katera je Vinko Telič končno dobil skupno kazen 15 let zapora in ki ju je sodišče upoštevalo pri končni razsodbi, nedvomno lahko iščemo v maščevanju in ne toliko v njegovem domobranskem fanatizmu, ki ga je podčrtaval javni tožilec. Zakaj?

Obsojenec je namreč 1942. leta v boju s partizani na Knežji njivi izgubil očeta in nekoliko kasneje še brata, medtem ko so sestre (tri) in mati kot domobranske in belogardiistične aktivistke morale zbežati iz rodnih Kozarišč na Rakej.

Ob vsem tem je seveda posebej zanimivo, da je

avstrijski tisk vseskozi v sliki in besedi spremljal proces zoper enega svojih državljanov – Vinzenza Teliča, alias Vinka Teliča-Kosmačevega, posebej celovski Kleine Zeitung, ki je vseskozi bolj ali manj korektno poročal tako z začetka obravnave kot med njenim potekom. Po razsodbi (7. oktobra) je isti časopis med drugim zapisal, da je avstrijski konzul Stern v Ljubljani (ki govori slovensko) koroškim novinarjem razložil obsodbo, ki je bila prvič izrečena zaradi zločina, storjenega nad vojnimi ujetnikom, in drugič zaradi zločina, storjenega nad dvema civilistoma. Hkrati je taisti konzul v pogovoru z nemško govorečimi novinarji s Koroške (med njimi so bili tudi slovenski govoreči) popravil zmoto, razširjeno na avstrijski televiziji, češ da je bila Vinku Teliču izrečena kazen 43 let... Po mnenju konzula Sterna, kakor je zapisano v Kleine Zeitung, razsodba nima nikakršne trdne podlage, posebej kar zadeva uboj Janeza Haceta, češ da so bile izjave prič nasprotujoče...

Kdo je in ni bil presenečen?

Na vprašanje novinarjev, kako se bo Teliču godilo naprej (v zaporu), je Stern odgovoril, da Avstrija zanj ne more kaj prida narediti. Samo po sebi pa da je umevno, da bo (avstrijski) generalni konzulat skrbel za njega (?). Razumljivo je, nadaljuje celovski časopis, da konzul Stern ni mogel ali hotel povedati svojega mnenja o nadaljnjem razvoju odnosov med državama zaradi razsodbe zoper Vinka Teliča v Ljubljani. O tem da zaenkrat še ne more reči ničesar.

Edino odvetnik dr. Rudi Košorok ni bil presenečen nad razsodbo, nadaljuje časopis, saj je pričakoval tako visoko kazen. Petnajstdnevni rok za pritožbo je znan in je samo po sebi umevno, da jo bo vložil. Tako kot konzul Stern tudi on smatra, da ni brez izgledov.

Proces zoper Vinka Teliča je trajal skoraj poldrug mesec. Najsi je razsodba takšna ali drugačna, človek se ne more znebiti vtisa, da je bilo veliko stalnih poslušalcev, ki so prihajali na obravnave, ob koncu razočaranih, kar je zgovorno pričal tudi globok molk, ki je obvladoval sodno dvorano še nekaj časa potem, ko je predsednik senata izrekel sodbo – 15 let.

No in po 15 dneh (od 6. oktobra), kolikor imata časa tožilec in zagovornik, da se pritožita nad razsodbo, se bo kolesje pravice spet zavrtelo. Kaj bo prineslo, bomo videli, sicer pa sodniki na vprašanje, koliko takšen maratonsko dolg proces stane, odgovarjajo, da pravica nima cene! **Konec**

Niko Lapajne 6
in Tone Urbas

Kje so čarovnice in kdo (naj) jih lovi?

Ob zaključku javne obravnave vojnega zločinca Vinka Teliča je namestnik javnega tožilca v sklepnem govoru med drugim prepričljivo in argumentirano zavračal tudi govornice o primerjanju procesa z lovom na čarovnice. Tako primerjavo so nekateri od poslušalcev omenjali še prej, v pogovorih med odmori, in se nad njo zgražali. Ker sem razumela, da je bila izrečena od nekaterih v Loški dolini, si ne morem kaj, da ne bi tega napisala:

Loška dolina je tipičen primer napredka in razvoja v socialistični družbi. Njeni ljudje živijo danes srečno in mirno. Imajo delo, kruh, socialno varnost, svobodo v najširšem smislu. Pridni so, delavni, bistri. Pomagajo si med seboj. Si upa kdo trditi, da to niso pridobitve narodnoosvobodilnega boja? Kakšna je bila Loška dolina pred vojno? Niti senca tega, kar je danes! In kar je najpomembnejše je že pozabljeno, kaj je doživljala med vojno? Težko bi v Sloveniji našli kraj, kjer bi se na tako majhnem prostoru nakopičilo toliko gorja. Mislim, da mi lahko potrdijo vsi Notranjci, ne samo borci, da to gorje niti polovico ne bi bilo tolikšno, če ne bi bilo izdaje, če ne bi bilo domačih izdajalcev, domače bele garde in domobranske vojske.

Zlo se je, kakor smo slišali tudi na obravnavi, rojevalo še pred vojno. Ob prihodu okupatorjev pa se je razraslo do neslutene mere. To zlo je oblikovalo tudi obtoženega Teliča, ki sam po sebi danes morda res ne predstavlja nobene nevarnosti več. Nevarnost pa je, če se po vsem tem najde v Loški dolini kdo, ki njegova dejanja zagovarja in kakorkoli opravičuje. Še nevarnejše je, če se sploh ne predstavi in počenja to nekako za kulisami. Ni treba, da jaha metlo in da je grd kot čarovnica. Namen je tak: zacoprati ljudi tako, da ne bodo več ločtili dobrega od zla. To je tista nevarnost, ob kateri se mora zamisliti vsak, ki želi Loški dolini mir in napredek. Zlo je zlo. Čas nima tu nič opraviti. Primer v Libanonu nam to očitno dokazuje! V Loški dolini se takšno zlo ne sme nikoli več ponoviti! Mislim, da je to namen takšnih procesov, kakršen je v zvezi s Teličem. In če je za to treba loviti čarovnice, jih pač lovimo.

Posebno, če se izkaže, da zopet želijo zlo in da le niso tako nedolžna bajeslovna bitja, kot je videti. In kdo (naj) jih lovi? Vsak, kdor je pošten in zdravo misli. Izbire tu ni, ker vsako drugačno ravnanje vleče nazaj v nepozabno leto 1942 in naslednja leta, ki pa si jih prav gotovo nihče ne želi.

In kaj menite o tem drugi?

Pa še to!

Na javni obravnavi proti zloglasnemu vojnemu zločincu Vinku Teliču-Kosmačku iz Kozarišč v Loški dolini sem med mnogimi slišala tudi pričo Janeža iz Babnega polja. Sodišču je dokaj avtoritativno izročil zajeten ovitek papirjev – njegove ugotovitve, kot je dejal, do katerih je prišel kot zgodovinar, ko je brskal po okupatorjevih arhivih in dokumentih.

Proučeval je zlasti Rupnikov udarni bataljon na Rakeku kot celoto. Vneto je hitel pojasnjevati svoje ugotovitve o gibanju tega bataljona 10. 9. 1944. leta. Tistega dne je bil izveden napad domobrancev na Loško dolino, za njim pa je ostalo, kot ponavadi, spet dosti gorja in trupel. Na vprašanje predsednika senata, če je svoje izsledke kaj preverjal pri ljudeh, je povedal, da ne. Pa tudi posamezniki da ga niso zanimali. Do tu je stvar razumljiva. Nerazumljivo pa je, da se je potem prijazno in dokaj sugestivno obrnil tudi na obtoženca, ki ga je obtožnica bremenila, da je na ta dan pobil v Vrhniki kar dva aktivista, češ, v Vrhniki pa vi niste mogli biti, kajti šli ste čez Javornik in zaradi pretrgane radijske zveze prišli in napadli prepozno. Ali je tako? Je gledal obtoženca. Ta je nekaj časa okleval, kot da ne ve, kako naj se odloči, potem pa z olajšanjem, očitno vesel ponujene mu roke, veselo prijel za njo. Potrdil je; da je bilo tako! Očitno vesel je bil tudi zgodovinar Janež, saj si ni mogel kaj, da ne bi vzkliznil: »Točno, potem je tako!« – vesel, ker je prišel do novega »zgodovinskega« podataka, ki naj potrdi njegove dosedanje ugotovitve.

Kako in kje bo Janež uporabil ta podatek, ne vem, vem pa, da je obdolženec Janežovo, očitno zmotno, trditve takoj uporabil in se že na naslednji obravnavi skliceval nanj, češ: »saj je zgodovinar rekel, da v Vrhniki nisem bil.«

Če bi zgodovinar to preverjal pri ljudeh v Vrhniki – in to še pravočasno! bi vedel drugačno – tisto pravo – resnico. Vsa leta po vojni je splošno znano dejstvo, da je obdolženec v Vrhniki bil, on in nekaj njegovih pajdašev. To je potrdilo tudi nekaj prič še danes. Na obravnavi je bil omenjen kot neposredni očividec tudi sedaj že pokojni Miha Zgonc, ki je bil sosed Lokavčevih. Kdor je tega človeka poznal, ve, da ni lagal. Bil je resen mož, pošten, odgovoren, redkih besed, bister. Dobro je poznal ljudi po dolini. Tudi najbližje je bil dgodku na njivi in na dvorišču. Obdolženca je poznal in ga je videl v Vrhniki in »pri delu«. Ker poznam tudi druge priče, ki so to potrjevale, kot poštene in resne ljudi, verjamem tudi njim. Končno je tak sklep naredil tudi namestnik javnega tožilca, ko je utemeljeval svoj skrajšani del obtožbe.

Pa se vprašujem: Ali ni potrebno, preden se jih kakorkoli uporabi v zgodovinske ali druge namene, okupatorjevih podatkov tudi pri ljudeh preveriti? In dalje: Ali je mogoče, da vzame kakršenkoli zgodovinar (tudi amater) za točen podatek, ki mu ga da obtoženi vojni zločinec na zatožni klopi, v stiski in okoliščinah, kakor sem jih opisala?

LADICA ŠTRITOF
Koper

Zadnji vdor fašističnih alpincev v Preserje

Pred 37 leti je imel okupator v Dornberku svojo postojanko, ki je bila strah in trepet vsem ljudem spodnje Vipavske doline zaradi zločinov, ki so jih fašistični alpinci zagrešili. Postojanko je vodil neki Furlan Spollero. Njegova drhal v postojanki so bili pretežno Furlani in Istrani. Iz postojanke so vdirali v vasi, ropali, pretepali in pobijali partizane in njih sodelavce z besom onemogle zveri.

Na dan novega leta 1945 so imeli v vasi Preserje pri Brniku mladinci slojevske stanec. Zbrali so se popoldne pri Cigojevih v zgornji sobi, ker je spodnje prostore uporabljala neka enota VDV. Na ta sestanek sem bila povabljena, ker sem prišla na obisk domov iz Kamenj, kjer sem poučevala v partizanski šoli. Skojevke so na sestanku poročale o izvršenih nalogah in sprejele načrt za nadaljnje delo. Dogovorili so se za naslednji sestanek, ki naj bi bil v isti hiši 6. 1. 1945 ob 9. uri. Spominjam se, da je bila Berta Krševan zadolžena za pripravo referata o izgradnji ljudske oblasti, jaz pa za referat o napredovanju naše vojske in stanju na frontah.

Ker so me fašistični alpinci neprestano iskali, nisem nikoli prenočila doma. Z materjo sva se dogovorili, da bom 6. januarja prišla v vas samo, če bo mati izobesila krpo na podstrešnem oknu, kar bi pomenilo, da ni sovražnika v vasi.

Po pripovedovanju matere in sosedice Ančke je 5. januarja prišel k nam na javko kurir VDV Oskar Tavčar, doma iz Brestovice, in čakal na zvezo s kurirjem Bratetom-Dalmatincem, katerega pa ni bilo na javko. Zato je Oskar moji materi nacepil drva in se pri nas nahanil kot navadno. Zvečer so prišli k nam na obisk Milan Birsar iz sosednje vasi, obveščevalec 30. divizije po njegovi izjavi, Davorin Križman, Vojsko Birsar in Stanko Ličen, vsi vaščani. V njihovi prisotnosti so pripadniki VDV z ekonomom Tonetom Strancarjem iz Planine prinesli v naš bunker dva pisalna stroja, pisarniški material in časopise, ker so se umaknili iz vasi. (Imeli smo bunker v sobi poleg kuhinje pod podom. Odpirali smo ga z dviganjem desk pod mizo, na kateri je bil posnemalnik za mleko). Po večerji so vsi odšli. Kurirju Oskarju je moja mati dala odejo in ga prosila, naj prenoči v gozdu zunaj vasi, in da ga bo že poklicala na zajtrk, če bo varno v vasi. On pa je šel s sosedo Ančko spat v Lukcev listnik.

Šestega januarja 1945 zjutraj, še v mraku, je bila vas obkoljena. Ena skupina alpincev s komandantom Spollerom je pridrvela skozi vas in izstrelila rafal iz brzostrelke v vhodna vrata našega doma. Nato so vdrl v hišo, vso preiskali in odšli. Oskarja je prebudilo streljanje in je hotel zbežati iz vasi. Na Lukcevih dvoriščnih vratih so alpinci streljali nanj, zato je zbežal po drugi strani čez Šostarjev in Pleninkin vrt. Tudi tam so

streljali nanj alpinci z mitraljezom s Klanca na spodnjem koncu vasi. Streljanje je prebudilo speče fante v Vidmarjevem seniku. Tudi oni so se hoteli rešiti z begom iz vasi proti Potočni. Alpinci so nanje streljali in ranili Milana Birsar, ujeli Vojsko Birsar, le Stanko Ličen je pobegnil proti Potočni. (Ta živi z družino na Preserjah). Ranjenega Milana Birsar so prenesli k Zanavim, kjer so ga obvezali. Po zaslišanju so alpinci zahtevali, da jim mora gospodinja Tončka pokazati Besednjakovo hišo. Ta se je izgovorila, da lahko to opravi osemletni sin Radko. Tako se je kolona alpincev z osemletnim otrokom na čelu vrnila na moj dom. Otrok je s prstkom pokazal našo hišo in zbežal domov. Alpinci so vdrl v hišo in sobo ter odprli prazen bunker. Ker niso našli ničesar v njem, so mater Jožefo pretepali in zahtevali, naj pokaže, kam je skrila stroje in hčer Savo. Trkali so po vseh zidovih in dvigali deske v vseh prostorih. Odgnali so sestro Silvo namesto mene in odnesli vse, kar je bilo pri hiši vrednega. Pri sosedih Markavih so odgnali Berto Krševan. Pri sosedih Cigojevih so odkrili vse tri bunkerje, vse izropali in odgnali Milko Birsar. Ko so odhajali iz vasi, sta se dva alpinca vrnila k Zanavim in izstrelila cel rafal iz brzostrelke v glavo ranjenemu Milanu Birsar.

Nisem se približala domu, ker ni visela dogovorjena krpa. Ko pa sem videla odhajajočo kolono alpincev z ujetimi vaščani, sem se previdno približala domu. Doma so sosedice Helena, Ančka in Agneta nudile pomoč moji pretepeni materi in jo tolažile.

Nestrapno smo čakali kurirja Oskarja. Kurir Brate je dobil drugega tovariša, ki sta odnesla od nas pisalni stroj in drugi material pripadnikom VDV. Nihče do osvoboditve ni vedel, kje smo imeli še en bunker, v katerega sta mama in sestra Silva tudi tisto noč prenesli ves material, ki ga alpinci niso našli. Ta bunker smo rabili po mamini zamisli, ko nam je župnik Kodrič, ki je župnikoval v Šempasu, povedal, da smo redno izdani za vsako sodelovanje s partizani. Ta interni bunker nas je velikokrat rešil zagate od aprila 1944 do osvoboditve.

Aretirane vaščane so odgnali najprej v Dornberk. Od tam se je vrnila k otrokom Milka Birsar, druge pa so odpeljali v goriške zapore. Vojska Birsar in Berto Krševan so odpeljali v nemška taborišča, kjer je Berta umrla, Vojsko pa se je bolan vrnil domov.

Sele na svečnico 2. februarja je Alojz Krševan hotel odkopati steklenico žganja pod figo v Grobljah in tam našel mrliča, prekritega s snegom. Ogledniki partizanske enote, ki se je nahajala takrat v vasi, so ugotovili, da je bil Oskar zadet na begu iz vasi in padel pod zid v Markave Groblje. Oskarjevo truplo smo zavili v ruho in odpeljali na pokopališče, kjer je bil pokopan. Po osvoboditvi so njegove posmrtno ostanke prepeljali na domače pokopališče.

Po tem vdoru fašističnih alpincev v Preserje so se v bližini in v vasi zadrževale razne partizanske enote in onemogočale alpincem zločinske pohode po vaseh. Gradnikova brigada z ruskim bataljonom je v tistem času do konca februarja dvakrat napadla postojanko alpincev v Dornberku, a brez večjega uspeha, ker so bili alpinci močno utrjeni za obzidjem postojanke. Konec februarja so alpinci prepustili postojanko umikajoči četniški drhali, ki je nadaljevala z zločinstvi nad prebivalstvom.

SAVA ŠTRANCAR

Sanje!

Hlapec Jernej, sedaj kvalificirani pek v pokoju, se je lepega nedeljskega popoldneva vsedel v senco pod kostanj in zadremal. K spanju spadajo tudi sanje in je sanjal:

Sanjal je o svetli preteklosti in grenki sedanjosti. Neznana sila ga vleče po beli cesti vse do pekarnice, kjer je več kot trideset let delal.

Pred pekarno sreča prijatelja in sodelavca Janeza in se mu potoži: »Glej Janez, boril sem se, garal, nisem poznal ne delovnega časa, ne letnega oddiha. Marsičemu sem se odpovedoval. Pa smo le spravili skupaj to pekarno, lepo in moderno, da je delo lažje in kruha za vse. Ne morem več delati, pokojnina je majhna, tenak kos kruha so mi odrezali, daj mi večji kos kruha.«

Janez ga potreplja po rami in mu odgovori: »Jernej, vse je resnica, kar si povedal. Zaslužil si večji kos kruha, z veseljem bi ti ga dal, pa ne smem. Saj veš, plani, pa resolucije, pa svetovna kriza. Pridi čez štiri, ali še bolje, čez osem let, pa boš mogoče dobil večji kos kruha.«

»Ja, Janez, res si mi pravi sodelavec, hvalen sem ti. Samo, kaj pa če ne doživim in preje umrem?«

»Veš, Jernej, to je pa že tvoj problem, za kruh pa ne skrbi, bom pa jaz dobil večji kos kruha!«

Zgodba je izmišljena, le sanje. Vsaka podobnost s čl. 106 in čl. 107 Zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Uradni list SFRJ št. 23/82 z dne 30. aprila 1982) je le naključna.

JANEZ STOJKOVIČ
Celje

Na rob odkritju obeležja v Idrški

Devetindvajsetega avgusta 1982 je bilo na mestu, kjer je bilo v zimi 1942/43 osnovano prvo partizansko taborišče, odkrito spominsko obeležje. Žal je proslavo pokvarilo slabo vreme. Kljub temu se je na mestu odkritja zbralo okrog 150 krajanov KS Ledine in Dole. Sicer pa organizacija proslave ni bila dobra. Plakatov, ki so vabili na proslavo, je bilo malo, prepozno so bili razobešeni, tako da veliko število krajanov ni vedelo za proslavo. Poleg tega so bili plakati tako skromni, da bi komaj zadostovali vabilu na navaden ples. Pozabili smo, da je za vsako prireditev ali proslavo dobra reklama že pol uspeha (pa naj bo vreme lepo ali slabo).

Program proslave je bil sestavljen iz slavnostnega govora, ki ga je imel tovariš Vinkler, sledil je kulturni program pionirjev OŠ Ledine in mladinske organizacije. V svojem govoru se je tovariš Vinkler spomnil na dogodke izpred 40 let, ko se je nahajal v tem taborišču kot najmlajši partizan, takrat star 14 let. Med drugim se je spomnil tudi na dogodek, ko so iz idrijske klavnice Italijanom izpred nosa odnesli večjo količino mesa, ki so ga le-ti imeli pripravljene za svoj praznik. Ta doživljaj je govornik opisal v zgodbi o »Treh telečjih glavah«. Po kulturnem programu je še nekaj domačinov obujalo spomine na taborišče in dogodke v njem in okoli njega.

Do tu vse lepo in prav. Nastane pa vprašanje, kako pa je bilo s preskrbo skozi vso zimo 1942/43. Ali domačini in okolica niso prispevali ničesar? Ali si niso morali od ust pritrgovati, da so lahko preživljali še partizane v taborišču? Kje so se ti greli, sušili, kdo jim je pral? Kdo je ščitil taborišče, pokazal varno pot vanj? Ali niso bili najbližji sosedje v stalni nevarnosti, če bi bilo taborišče odkrito? To se je po izdaji tudi res zgodilo v marcu 1943. leta, čemur je sledila aretacija in internacija sosedice Seljakove. Ali ni bilo vse to in še marsikaj drugega v spominih in govorih tovarišev omembe vredno?

Nihče od domačinov ni za svoje prispevke pričakoval povračila, vendar bi bila vsaj besedica zahvale in priznanja zelo na mestu. Saj vendar zaplemba tistega telečjega mesa ni mogla predstavljati celotne preskrbe za vse moštvo v vsem času, ko se je nahajalo v taborišču. Naj nam prizadeji tovariši za navedene pripombe oprostijo.

Krajevna organizacija
ZB Ledina

Selce pri Crikvenici – jubilejno obeležje

Selce pri Crikvenici so poznano letoviško naselje, kjer imajo delovne organizacije lesne stroke letovanja za svoje delavce. Tik ob obali je postavljeno zgodovinsko obeležje, ki ima poseben pomen.

Pred vojno je bila v Selcah vojna pomorska postojanka, ki ji je poveljeval Slovenec, Novomeščan, kapetan vojne ladje Mirko Phiveiss. Ob prodoru fašističnega okupatorja v našo domovino v aprilu 1941 je kapetan ukazal razstreliti ob obali vse vojne in prevozne objekte pomorske obrambe v Selcah, da ne bi prišli v roke fašističnih okupatorjev.

Obeležje na tem mestu je postavil tedanji okrajni odbor ZB NOV v Crikvenici ob 10-letnici ustanovitve jugoslovanske vojne mornarice 10. septembra 1952. Letos je bilo obeležje obnovljeno, da so napisali na njem dobro čitljivi. Morali pa bi obnoviti še veliko obeležij po naši Sloveniji.

STANKO SKOČIR

Hvala za dogovor

Kar predstavljam si, kako ste se oddahnili ob podpisu dogovora za sofinanciranje našega tovariša TV-15. Svoj čas sem sama delala pri lokalnem časopisu, ki se je tudi neprestano boril s finančnimi težavami. Zato vem, kakšna mora je to za kolektiv uredništva in uprave. Oddahnili smo se tudi naročniki in bralci, člani borbovskih organizacij, ki vidimo, da je družbena skupnost pravilno razumela pomen obstoja tega res našega časopisa. Vsem podpisnikom dogovora hvala.

Cvetka Mrak

Samotnost kot odlika in poguba

Osemdeset let partizanske mamice Alojzije Žižmond-Lojzke na Vogrskem

Mnogokrat človeka življenje zanese daleč po svetu in tako rekoč presadi ob njegovem delu v okolje, od kjer se lahko le poredko vrača vsaj za bežen obisk v kraje in med ljudi, ki so bili med zadnjo vojno tesno povezani s skupnim bojem za svobodo in zmago oborožene revolucije. Obiski pri teh ljudeh, ki so na svojih partizanskih domačijah med tem bojem s partizanskimi borci delili zadnji krompir ali košček polente, so zato vedno praznik za nekdanje soborce. Še poseben praznik pa je, če je obisk pogojen z življenjskim jubilejem katerega izmed udeležencev v srečanju, kakor je to v našem primeru.

Povod za naš obisk pri partizanski mamici Alojziji Žižmond-Lojzki na Vogrskem pri Novi Gorici je namreč bil njen osemdeseti rojstni dan, ki ga jubilančka čila in zdrava, vedno vedra in nasmejana slavi v teh dneh, ko grozdje na Goriškem postaja sladek vinski mošt. Žal je v tej sladkosti v naši pripovedi tudi kaplja grenkobe, ki jo življenje meša v usodo Lojzkiine domačije na Vogrskem v obliki vse večje samotnosti in osamelosti. Samotnost partizanskih domačij je bila med osvobodilnim bojem velika odlika, pa tudi nevarna poguba, ker je tudi sovražnik dobro vedel, kaj so takšne domačije pomenile partizanom. Samotnosti danes ni več, pač pa se vedno pogostejše srečujemo z osamelostjo in s praznjenjem partizanskih domačij. Temu pojavu se skušamo povsod kar se le da upirati in ga preprečevati, saj smo to dolžni tako naši borbeni preteklosti kot današnjemu in prihodnjemu času. Naša jubilančka Lojzka na Vogrskem zdaj sicer še ne razmišlja veliko o tem problemu, potihem pa le goji skrito željo, da bi se kateri izmed vnukov ali pravnukov odločil kdaj v prihodnje svoje in svojih dragih življenje nadaljevati na njeni partizanski domačiji.

Naj torej to domačijo najprej predstavimo, kakor je to sicer navada. Hiša nosi številko 117 in oznako naselja Vogrsko. To je večja vas na Goriškem, ki ima okoli strnjene osrednjega naselja razmetane še številne hiše v svoji okolici. Tako odmaknjena hiša je tudi domačija naše slavljenke Alojzije Žižmond-Lojzke. Stoji v kraju, ki mu domačini pravijo v Logu, skoraj povsem na samem, sredi zelenega drevja, vrtov in vinogradov. Semkaj se je Lojzka preselila po svoji poroki leta 1922 in je v njej še danes, ko je v njej previharila šestdeset let svojega borbenega življenja.

Lojzka je tudi sicer doma z Vogrskega. Bila je rojena kot

prvi otrok – za njo jih je bilo še šest – v kmečki družini Gregoričevih ali pri Felicetovih, kakor ljudje pravijo hiši po domače, 11. oktobra 1902. Kot prvorojenka je še tudi po končani osnovni šoli v domačem kraju delala kar doma in pomagala staršem.

Prestala je vse tegobe in trpljenje svojcev med prvo svetovno vojno in strahotno razočaranje zaradi italijanske okupacije svojega rojstnega kraja in Primorske. Kot deklet se je rada videla s fantom iz sosesčine, Francem Žižmondom, ter se z njim poročila leta 1922 in preselila v Log, kjer so sosedje njuni domačiji rekli »Pri Franceljnu iz Boršta«, kakor rečejo predelu Vogrskega, kjer mu

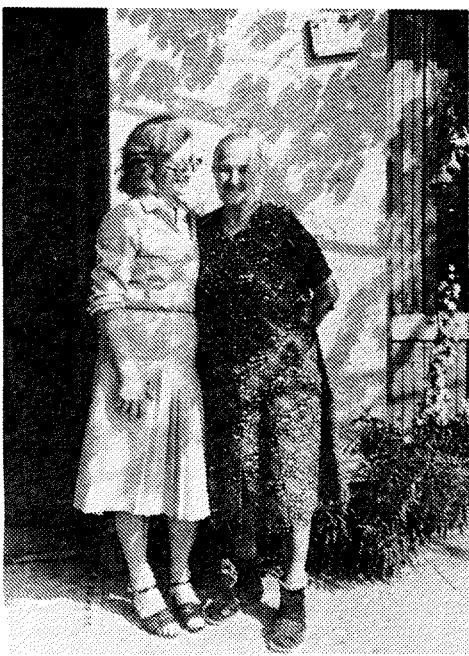
je tekla zibelka.

Z možem sta se oklenila dela na zemlji. V zakonu sta se jima rodili dve hčerki – Hermina in Milica. Sama zavedna Slovenca sta tudi obe dekleti vzgojila v tem duhu, čeprav sta morali skozi sovražno fašistično osnovno šolo na Vogrskem. Po zaslugi staršev se ju tuja vzgoja ni prav nič prišla in je vsa družina čakala samo osvoboditev izpod tujega jarma, na svobodo, v katero so vsi trdno verjeli in jo pričakovali.

Tako ni bilo nič čudnega, če so prav ljudje na Vogrskem med prvimi na Primorskem postali aktivni borci za svobodo. Med njimi niso seveda manjkali vsi štirje Žiž-

Partizanska domačija »Pri Franceljnu iz Boršta« v Logu na Vogrskem leži na robu glavnega naselja sredi drevja in vinogradov, sredi mediteranskega okolja, ki priča o milem podnebnju na Goriškem. Njen položaj z možnim umikom na vse strani je med vojno omogočal dokaj varno zavetje partizanom in aktivistom. Zaradi njene samotnosti in odmaknjenosti pa so hišo vzeli na piko fašisti in že oktobra 1942 odgnali v zapore gospodarja Franca. Ko so marca 1943 pobrali še gospodinjo Lojzko, sta hčeri ušli v partizane, hiša pa je nato s kratkim presledkom ob kapitulaciji Italije samevala domala do konca leta 1944, ko sta se zakonca Žižmond vrnila vanjo iz sosesčine in v njej dočakala osvoboditev, h kateri sta tudi sama veliko pripomogla s svojo aktivno udeležbo v boju za zmago revolucije.

Slavljenka Alojzija Žižmond-Lojzka (desno) v teh dneh, tik pred svojim visokim življenjskim jubilejem, osemdesetletnico, že dobiva pristržne čestitke z vseh strani. Na sliki je pred svojo hišo na Vogrskem 117 v družbi s partizansko kurirko in obveščevalko Vesno, ki je bila med vojno prav tako deležna njene skrbi in gostoljubja.

Hiša v Logu na robu raztegnjenega naselja Vogrsko ima zdaj eno samo stanovalko – našo jubilančko Lojzko. Kdo ve, če se bo kateri izmed (doslej) štirih vnukov in petih pravnukov Alojzije Žižmond odločil nadaljevati svojo življenjsko pot v tej hiši in na zemlji v njeni okolici? Odgovora na to vprašanje seveda ne more prinesiti gledanje v dlan ali v skledico s kavino usledino, gotovo pa ga bo dalo zahtevno življenje v ne tako daljni prihodnosti. Že zaradi Lojzke želimo, da bi ji jesen življenja stalno razveseljeval trajen živžav okoli njene partizanske domačije...

mondovi iz Loga. Očeta Franca so zato fašisti zaprli že oktobra 1942 in nato še gospodinjo Lojzko marca 1943, ko sta obe hčeri našli svojo rešitev v partizanski vojski. Vsi skupaj so se za kratek čas srečali ob kapitulaciji Italije septembra 1943, ko sta se starša rešila fašističnih zaporov, hčerki pa sta obiskali dom kot partizanki Slovenka in Nataša. Pa le za kratek čas, saj ju je boj klical nazaj v partizanske vrste, kjer sta obe vse do konca vojne in še potem opravljali zahtevne kurirske in obveščevalne naloge, oziroma sta se po vojni vključili v zahtevno delo v državni upravi, kar ju je zaneslo vsako na svojo stran in sta se kot upokojenki s svojima družinama stalno naselili v Postojni in v Šempetru pri Gorici, kjer imata obe še tudi svoje vnuke.

Po kapitulaciji Italije sta se Žižmondova Lojzka in Franc kar za dobro leto zatekla kar na njeno rojstno domačijo ter hodila v Log le na pogoste obiske. Oba sta aktivno sodelovala v boju za

svobodo, ki sta jo končno srečno ućakala. Nadaljevala sta svoje življenje v Logu in se veselila sreče svojih hčera in njunih družin, bila srečna ob svojih vnukih in pravnukih. Toda življenje gre tudi svojo pot in tako je prišel čas tudi za Franca, Lojzkiinega življenjskega tovariša. Zapu- stil jo je za vselej aprila lani.

Mama Lojzka je tako ostala sama v hiši na Vogrskem številka 117, ob sicer dokaj pogostih obiskih svojih hčera in njunih družin, ob obiskih svojih štirih vnukov in petih pravnukov, ki vsakokrat napolnijo hišo in okolico s svojim veselim vriskom in živžavom. Med enim in drugim obiskom pa nehoti premišljuje, kako lepo bi bilo, če bi takšen živžav trajno ostal v hiši.

Vsaj obiskov pa prav gotovo ne bo nikoli zmanjkalo. To je tudi naša želja ob iskrenih čestitkah partizanski mamici Lojzki za 80. rojstni dan!

Tekst in fotografije: Rastko Bradasčka

Miloš Rutar

NARODNI HEROJI

2

PREDVOJNI ŠPORTNIKI

Poročilo o izvršeni smrtni obsodbi je, kot je bilo v navadi, podpisal kapetan kraljevih karabinerjev divizije »Grenatiera di Sardegna« Vito Guarglio. V pripravljene krste so fašisti zmetali okrvavljena trupla in jih odpeljali v neznano. Menda so jih pokopali daleč v Italiji, kar pa tudi po vojni ni bilo ugotovljeno.

Življenjska in športna pot Ljube Šercerja

Ko je avstrijski orožnik Ivan Šercer med prvo svetovno vojno služboval v Rihenbergu (danes Brnik), se mu je rodil najstarejši sin Ljubo. Vsled vojne vihre se je družina morala umakniti in kot begunci so živeli v Koprivnici, kjer se je rodil drugi sin Miro (kot upokojeni polkovnik sedaj živi v Ljubljani).

V novi državi so Šercerjevi živeli v Medvodah, Kamniku in v Šiški. Ljubo in Miro sta obiskovala gimnazijo v Ljubljani in skupaj telovadila, igrala nogomet pri NK Kamnik in ŽSK Hermes v Ljubljani in hodila v kamniške hribe. Po mali maturi 1930. leta se je Ljubo na lastno željo prijavil na vojno akademijo v Beogradu. Vzljubil je vojaški poklic.

Kot kadet je bil med najboljšimi gojenci. Žal pa mu je bilo, ker kadeti niso smeli

javno tekMOVATI v športnih klubih, zato pa je vsako leto ob dopustu z izrednim veseljem igral nogomet in telovadil. Njegov sošolec na akademiji, upokojeni polkovnik Boris Lah iz Ljubljane, se spominja svojega najboljšega prijatelja: »Ljubo je bil zelo dober športnik, nogometaš, smučar, odličen odbojkar in med vsemi cenjen kot izreden tovariš. Klicali smo ga »tata-mata«, ker je odlično igral šah in bil med nami najboljši. Oktobra 1935 smo postali podporočniki in do vojne sva se ločila. Ljubo je služboval v pehoti v Banja Luki in v Kninu, jaz pa sem bil artilerec. Poleti 1941 sva se zopet našla v Ljubljani in se vključila v delo Osvobodilne fronte. Junija 1941 sva skupaj prek Starega trga odšla na partizane. Tu so se najina pota za vedno ločila.«

Ko je Aleks Brajnik iz Medvod kupil pravo nogometno žogo, sta se Ljubo in mlajši brat Miro vključila med nogometaše. Miro se teh prvih športnih dni danes takole spominja: »Igrišče in gole smo si nasproti tekstilne tovarne v Medvodah kar sami napravili. Bohinjčevi so nam odstopili svet. Sprva smo igrali le med seboj, pozneje pa tudi s sosednjimi klubi. Ko se je družina preselila v Kamnik, sva se z Ljubom vpisala v nogometni klub. Ljubo je igral srednjega napadalca, kar dobro je obvladal žogo in imel je zelo močan udarec, jaz pa sem v napadu igral desno zvezo. Že jeseni istega leta je odšel Ljubo v Beograd, ko pa se je

poleti vračal na dopust v Kamnik in kasneje v Ljubljano, se je vključil v moštvo in tudi uspešno igral na raznih tekmovanjih po Gorenjskem in v Ljubljani. Ko je kot oficir služboval v Kninu, sem ga obiskal. Igral je v moštvu mestnega NK Dinara in bil kot športnik in tovariš zelo priljubljen in cenjen. Pred kratkim smo dobili obvestilo od njegovih bivših tovarišev iz Knina, da bodo 25. maja 1983. leta na stadionu v Kninu ob 70-letnici nogometnega kluba Dinara odkrili padlim nogometašem spominsko ploščo, Ljubo pa kot narodnemu heroju doprni pomnik.« Tako se bodo tamkajšnji mladi športniki spominjali slovenskega nogometaša, oficirja – rodoljuba, ki je žrtvoval svoje življenje že v prvem letu borbe proti okupatorju.

Sramotna kapitulacija

Poročnik Ljubo Šercer je bil v Kninu komandir mitralješke čete. Ob napadu na Jugoslavijo je s četo napadel in pregnal Italijane iz Zadra, ki je bil več kot 20 let okupiran. Toda prišel je ukaz, da se naši morajo iz Zadra umakniti globoko v bosanske gozdove. V spopadih je bil poročnik Ljubo lažje ranjen. Po šestih dnevih vojne je prišel ukaz, da mora vojska položiti orožje. Komandir Šercer se je s svojo četo organizirano umikal do 21. aprila, ko se je pri Donjem Vakufu srečal z nemško kolono. Spoznal je, da je vsak odpor nesmiseln. Nemci so jih razorožili, toda poročnik Šercer in še nekaj starešin je pobegnilo. V Sisku so ga aretirali ustaši in ga zaprli. Zopet jim je ušel, se pri kmetih preoblekel v civilno obleko in 26. aprila potrkal na Hotimirjevi v Šiški, pri starših. Bil je izčrpan, globoko razočaran, ker sta vlada in vojska tako klavrnno kapitulirali. Že čez nekaj dni je bil z Mirom med svojimi znanci, šišenski sokoli in športniki. Ljubo Šercer politično ni bil razgledan. Kot oficir ni imel zvez z

napredno mladino in sprva tudi ni bil poučen o pripravi na vstajo in borbo proti okupatorju. Globoko v srcu pa je bil kot napreden narodni oficir velik jugoslovanski rodoljub in patriot, ki se je zavedal globine in posledic izdaje. Bil je prepričan, da se bo pravi boj šele začel, da okupatorji ne morejo za dolgo zaslužiti naših narodov in da se bo kmalu lahko oddolžil svojemu ljudstvu.

Prek brata Mira se je povezal s prijateljem Jožetom Nedogom, ki je vodil eno od borbenih grup šišenske mladine, prek Jožeta Koželja pa z dr. Alešem Beblerjem, ki mu je CK KP Slovenije zadal nalogo, da se poveže z bivšimi aktivnimi oficirji in podoficirji. Šercer se je ves predal novim nalogam, ki jih je dobival: organizaciji oboroženih skupin, pouku o rokozanju z orožjem, obisku terena in drugim.

Ob enem takem obisku je bil pri starih starših v Čabranski dolini. Tja sta z Mironom že prej še kot dijaka zahajala na počitnice in tudi pozneje, ko je bil Ljubo v Beogradu. Dolino so zasedli Italijani. Od tu izvirajo legende o narodnem junaku Petru Klepcu, ki je pomagal siromakom in se z vsemi silami boril za pravico in svobodo. Narodne pravljice so Petra Klepca opisovale kot legendarnega junaka v boju s Turki.

Ko je Ljubo prišel med svoje dobre prijatelje, je spoznal, da v njih živi duh Petra Klepca, da so odločni v boju proti okupatorju. Pripovedoval jim je o Osvobodilni fronti, ki zbira vse napredne Slovence, in da ni daleč dan, ko se bo narod z orožjem uprl okupatorju. Pogovori Ljube Šercerja z ljudmi v Čabranski dolini so veliko pripomogli, da so se tudi omahljivci vključili v delo osvobodilnega gibanja.

V partizane

Vsa Slovenija se je na poziv OF pripravljala na oborožen odpor. Mladinci in delav-

Invalid je enakovreden član družbe

Društvo invalidov občine Ljubljana Šiška, ki je bilo ustanovljeno 20. oktobra 1972. leta, bo ta mesec praznovalo 10-letnico ustanovitve. V društvu je včlanjenih 1100 invalidov, od tega 110 vojaških, ostali pa so delovni invalidi. O delu društva smo se pogovarjali s predsednikom društva Vinkom Rakovcem, ki nam je orisal tudi nekatere probleme in težave, ki tarejo društvo. Ena od težav je, da republiška zveza invalidov nima svojih počitniških domov. To kaže na potrebo po tesnejšem sodelovanju z vojaškimi in borčevskimi organizacijami, vendar v njihove domove lahko pošiljajo le tiste člane, ki imajo nizke mesečne prejemke in ki so oddiha v domovih najbolj potrebni.

Na praznovanje ob 10-letnici delovanja društva se že nekaj časa vneto pripravljajo, zlasti na športnem področju. Kegljanje, streljanje, balinanje, šah, v zadnjem času pa tudi smučanje in plavanje so osnovne športne panoge, v katerih se udeležujejo, v tekmovanjih pa dosegajo tudi najvišje uvrstitve.

Keglišče Jaklič v Kosezah minuli torek popoldne. Ob kegljaških stezah so se vneto pripravljali na medsebojni spopad invalidi Štefan Bogovič, Jože Brezar, Marina Virant, Fani Kosmač, Jože Habič, Miro Anžič, Jože Logovšek, Marjan Rotar, Bojan Šiler in Franc Mihelič ter rekreacijski vodja v društvu invalidov Ljubljana Šiška Maksimiljan Colnarič, 47-letni invalid, doma s Pržanjske 10-F, ki se nam je predstavil takole:

»Ravno danes, ko praznujem 47. rojstni dan, se spominjam prvih metov

krogle pred leti, ko sem se včlanil v društvo kot vojaški mirnodobski invalid. Izučil sem se za dimnikarja, po težkih poškodbah pa mi je družba omogočila prekvalifikacijo, tako da

Maksimiljan Colnarič

danes kot 60-odstotni invalid uspešno opravljam delo televizijskega mehanika v Iskri.

Z lasnikoma kegljišča v Kosezah imamo že ves čas dobre odnose. Dvakrat tedensko se tu v kegljanju pomerimo s člani, v sami kegljaški sekciji imamo odbor in svojega kapetana. Skupaj nas je 22 članov, med nami so tudi ženske.

Vsi člani, ki smo invalidi, skušamo biti enakovredni ostalim, vendar nam invalidnost to dostikrat onemogoča. To velja tudi za športna srečanja, kjer pa gojimo dobre tovariške odnose ne samo med člani, temveč tudi med ostalimi,« je ob koncu pribil tovariš Colnarič.

Dobro sodelovanje z društvom invalidov sta potrdila tudi zakonca Jaklič, lastnika kegljišča: »Že od samega začetka našega sodelovanja ni bilo pripomb in želimo si, da bi tako tudi ostalo. Naše usluge so invalidom še naprej na voljo!«

Društvo invalidov teži k boljšemu in tesnejšemu sodelovanju z vsemi družbenopolitičnimi dejavniki. V poročilu za čas od novem-

bra 1981 pa do maja 1982 beremo tudi tole:

»Mednarodno leto invalidov še ni zaključeno. Na podlagi začrtanih in le delno uveljavljenih nalog je zvezni odbor za obeležitev mednarodnega leta invalidov odredil podaljšanje leta invalidov v leto 1982. Nikakor ne prepozno, če šele zdaj začnemo uresničevati zastavljene naloge. Dokaz več, da nas širša družba jemlje vse bolj resno, so vzpodbudni zaključki 3. konference sindikatov Slovenije, da morajo sindikati še bolj kot doslej razvijati sodelovanje z invalidskimi organizacijami v občini. Društvo pa mora posvečati vso skrb in pozornost ustanavljanju aktivov v OZD in poverjeništev v krajevnih skupnostih, da bi se tako invalidi čimbolj približali društvom. Spodbuditi mora občinske in krajevne konference SZDL k ustanavljanju aktivov invalidov v KS z željo razvijanja večje sosedске pomoči in laične nege na domu in po drugi strani aktivnega vključevanja invalidov v krajevno samoupravo in delegatski sistem. Doslej nismo bili deležni nobene pomoči s strani SZDL občine Šiška. Potrebno je dolgoročno opredeliti odpravljanje arhitektonskih ovir za težko pokretne invalide, kakor tudi uveljavljati in

Maksimiljan Colnarič in Marina Virant na kegljaški stezi

izpopolnjevati ustrezno zakonodajo za odpravo vseh ovir ob gradnji novih sosesk v občini Šiška. Na osnovi takšnih nalog bodo morali OK SZDL in njeni organi skrbeti, da politika varstva invalidov v občini Šiška ne bo slonela le na trenutnih možnostih društva ali težavah invalidov, ampak bo dolgoročno načrtovana na vseh družbenih, samoupravnih in strokovnih nivojih, v kolikor želimo doseči sodobno varstvo invalidov, da bi bili leti družbeno koristni in zadovoljni ter srečni državljani kljub svoji prizadetosti...«

Kljub naštetim težavam, s katerimi se srečujejo šišenski invalidi, perspektive kažejo na boljši jutri. Ustanavljanje aktivov v delovnih organizacijah, kot so PAP, Litostroj, Tiki, Avtomontaža, Iskra, Skip, Dekorativna, vsekakor upravičuje obstoj aktivov, s čimer bodo še bolj zmanjšane razlike med zdravimi in invalidi.

Tudi športno-rekreacijskemu področju bo treba posvetiti več pozornosti, kajti nekateri športni objekti so preveč oddaljeni, tako da se morajo invalidi posluževati tistih, ki so jim pač pri roki, pa čeprav so to gostinski lokali.

V okviru 10-letnice ustanovitve društva invalidov občine Ljubljana Šiška velja poudariti še to, da bodo ob tej priložnosti številna kulturna in športna srečanja, slavnostna seja in podelitev značk članom jubilarantom.

Jože Čurin

Obletnica osvoboditve Beograda

Dne 20. oktobra bo poteklo 38 let, odkar so 1944. leta enote Rdeče armade z enotami naše narodnoosvobodilne vojske dokončno osvobodile Beograd. Mesec dni prej, 21. septembra 1944, je tovariš Tito z letalom odpotoval z otoka Visa v Moskvo na pogovor s Stalinom in njegovimi sodelavci o usklajenih akcijah Rdeče armade in enot NOV Jugoslavije.

Dogovorjeno je bilo, da pri osvoboditvi Beograda sodeluje IV. mehanizirani korpus Rdeče armade in I. armada skupine NOV Jugoslavije. Vrhovni poveljnik NOV Jugoslavije maršal Tito je I. proletarskemu korpusu in XII. korpusu NOV Jugoslavije ter IV. mehaniziranemu korpusu Rdeče armade dal ukaz, da 15. oktobra začno z napadom na nemške okupacijske sile v Beogradu. Glavni strateški cilj je bil: razbiti nacistično divizijo Planinski lovci ter vojaške skupine Branderburg in Wittmann ter policijski polk.

Pokrajinski komite KPJ za Beograd je pozval vse rodoljube mesta Beograda, naj v zaledju formirajo diverzantske sabotažne skupine in v sodelovanju z rednimi borbenimi enotami pripomorejo k likvidiranju sovražnika. Javilo se je okrog 200 rodoljubov, povečini mladincev junaškega Beograda.

Vnel se je peklenski boj. Po ukazu Hitlerja so se nemške enote srdito in

trdovratno branile. V bojih je padlo 10.000 nemških vojakov in domačih kvizlingov. Tudi med rdečearmejci in našimi borci so bile številne žrtve, pa tudi med civilnim prebivalstvom Beograda. Vendar je bil sovražnikov odpor zlomljen.

Osvobodjeni Beograd je pristrčno pozdravil osvoboditelje in jih zasul s cvetjem. Z največjim navdušenjem je osvobojeno mesto sprejelo tudi maršala Tita.

Osvoboditev Beograda je imela velik pomen za osvoboditev vse naše domovine. Ne smemo pa pozabiti, da je bil to tudi hud udarec za nacistične horde, ki so se umikale iz Grčije skozi Jugoslavijo. V težkih borbah za osvoboditev Beograda je naša NOV tudi dokazala pravo bojno izkušnost in sposobnost ter dovršeno vojaško disciplino.

Z otoka Visa se je osvobodjeni Beograd preselil vrhovni štab NOV Jugoslavije ter nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije (NKOJ). Izdelal je bil načrt za dokončno osvoboditev vsega jugoslovanskega ozemlja. Naša vojska je imela krepko zaledje: ob podpori zaveznega ljudstva, ob strnjenejših ljudskih množicah, ki so bile v materialno in moralno oporo naši vojski, je bila pred vrati končna zmaga nad osvobojenim nacifašističnim okupatorjem.

Po pripovedi R. Jovanovića zabeležila Angela Prijatelj

ci v mestih, kmetje po vaseh, posebno na bivši Rupnikovi liniji so zbirali in skrivali orožje, dokler ni prišel čas vstaje. Šerčer je mladince v Šiški učil, kako se strelja s puško in pištolo, kako se mečejo bombe, po nalogi partije je odšel v Ribniško in Loško dolino s posebnimi vojaškimi nalogami.

V prvih dneh julija 1941 je stopil v eno od prvih slovenskih partizanskih čet, v Molniško četo. Nekaj časa je v tej četi bil kot

Ljubo Šerčer (levo) z bratom Mirom poleti 1935. leta v NK Kamnik med dopustom, predno je v oktobru končal vojno akademijo in dobil podporočniško zvezdico.

inštruktor glavnega štaba tudi španski borec Franc Rozman - Stane. Šerčer je bil v začetku borec in mitraljezec, ker pa se je izkazal, so ga sami borci izvolili za svojega komandirja, komisar pa je bil prekaljeni predvojni komunist Slavko Židanek. Komandir Šerčer je izvršil več vojaških akcij, organiziral je miniranje proge, zasede in druge napade. Izredno se je vživel v specifično partizansko taktiko, ki je bila včasih »skregana« s strokovnimi taktikami vojaških akademij: sovražnika presenetiti, hitro udariti, zapleniti orožje, se čim prej umakniti, često menjati mesto bivanja, udariti pa vedno tam, kjer se sovražnik najmanj nadeja...

Ker je Molniška četa postala številnejša, jo je komandir Šerčer razdelil na štiri vode: komandirji 1., 2 in 4. voda so bili »španci«, Špan, Mate in Daki, komandir tretjega voda pa je bil aktivni podoficer. V taborišču je vladal vzoren vojaški red in disciplina. Na obisk v Molniško četo je 5. avgusta 1941 prišel komisar glavnega štaba slovenskih partizanskih čet Boris Kidrič, ki je postrojenim borcem govoril debelo uro. Čeprav je deževalo, so ga borci pozorno poslušali: »Držite se, tovariši, tolcite sovražnika, dokler ga skupaj ne uničimo! Sovražnik mora iz naše domovine oditi potolčen, da si bo za vselej zapomnil, kdaj je zasedel Slovenijo!« Borbene besede komisarja Kidriča so kot vedno borcem vlijele pogum.

Strog, human in preudaren komandir

Po dogovoru s Kidričem se je Molniška četa razdelila na tri čete. Komandir Šerčer je s komisarjem Slavkom Židanekom odšel na Mokro. Kot izkušen vojak je v taborišču vpeljal vojaški red, disciplino in redni vsakodnevni pouk v rokovanju z orožjem. Dobrovoljce, ki so prihajali, je učil osnovne

vojaške abecede: o stražarski službi, patrulji, zasedi, kako se napada bunker, kako se umika in druge vojaške veščine. Posebno pozornost je komandir Šerčer namenil telesni kondiciji.

»Pod Mokrcem, na robu Iške, samo nekaj kilometrov od Ljubljane je poleti 1941 tabo- rila naša četa,« se je spominjal španski borec, kasnejši legendarni narodni heroj Stane Semič Daki. »V zamaskirani dolinici smo postavili barake. Vstajali smo ob pol šestih, nato smo dvajset minut telovadili, se umili, potem je bil zbor, dnevno povelje in zajtrk. Z Milanom Majcnom (padlim borcem herojem) sva se izogibala telovadbi, ki sta jo organizirala komisar Židanek in komandir Šerčer, aktivni poročnik jugoslovanske vojske. Kasneje je zaradi čestih akcij telovadba bila ukinjena in midva z Majcnom se zato nisva nič jezila.«

Daki se v svoji knjigi »Najboljši so padli« spominja tudi enega od svojih najhujših partizanskih prekrškov. Po napornem nočnem maršu je njegov vod v »šolskem taborišču« v Zali sprejel stražo. Dakija, ki je bil na glavnem stražarskem mestu, sta popoldansko sonce in utrujenost zazibala v sen. Vtem je komandir Šerčer prišel v taborišče. Ob drevesu je zagledal spečega stražarja Dakija. To je v partizanih bil eden najhujših prekrškov, ki so ga kaznovali s smrtjo. Komandir je prebui spečega stražarja.

»Ali veš, Daki, da te moram razorožiti in najstrožje kaznovati?« »Vem, tovariš Ljubo, komaj smo se vrnili z nočnega pohoda... nismo spali... zelo smo izmučeni...« je zajecjal Daki.

»To ni izgovor za partizane, to se ne sme nikoli več zgoditi! Tako bi lahko bila uničena cela četa. Kaj bi bilo, če bi te namesto mene spečega dobili Italijani? To je skrajna nemarnost in groba nedisciplina!« je ostro ukoril Dakija komandir.

Daki je mirno poslušal. Komandirjeve besede so sekale kot meč. Misli je, da bo z

njim konec, da ga bodo pred borci kot sva- rilen primer ustrelili.

Toda razmišljajoči, tovariški in humani Ljubo Šerčer je odločil drugače!

»Poslušaj Daki, ti si dober borec, odličen tovariš. Vedno si med prostovoljci in prvi v juriših. Zato me tvoj prekršek tako boli. Zaradi tvojih zaslug ti pred celo četo oproščam! Sedaj pa nazaj na stražo in pazi, kako boš v bodoče izvrševal svoje dolžnosti,« je pred borci dejal komandir Šerčer. Kljub strogosti in odgovornosti je bil Ljubo Šerčer človek, ki je razumel ljudske slabosti. Prepričan je bil, da bo ostra, javna kritika zalegla.

Daki ga je vseskozi nadvse cenil in spoštoval ter ga po vojni v vseh svojih knjigah opisuje kot zelo sposobnega in strogega vojaškega voditelja, prijatelja, sočloveka in nepozabnega tovariša.

Se nadaljuje

Popravek

V 40. številki TV-15 je v nadaljevanju z naslovom Narodni heroji - predvojni športniki prišlo do ne- ljube napake v imenih, in sicer v odstavku, kjer piše, da so v sokolskih društvih, v telovadnih sekci- jah delavske Svobode, med telovadci pri sloven- skih društvih, v telovadnih sekcijah delavske Svo- bode, med telovadci pri slovenskih fantih in dekle- tih sodelovali narodni heroji. Pravilna imena so: Malči Belič, Janko Rudolf, Stane Potočar, Edo Brajnik, Mira Svetina, Ivan Turšič, Vinko Robek, Mihaela Škapin, Milan Zabukovec in drugi.

Prosimo bralce, da nam pomagajo dopolniti sez- nam, kajti avtor Miloš Rutar že pripravlja knjigo o narodnih herojih - predvojnih športnikih. Hvaležni vam bomo za sleherno dopolnilo!

Uredništvo

Boj za svobodo je bil težak

Spomin na Franja Mikuža – Krimskega volka

Ze kar precej tednov je minilo, odkar je huda bolezen strla Franja Mikuža, Krimskega volka; nihče ni pomislil, da bo tako skalo zlomilo. V Zalcu je začel polcivilno življenje in se je pred leti upokojil kot kapetan ljudske milice. Dolga leta je bil v občinskem odboru ZB. Kot dober, iskren in tovariški sogovornik je imel širom Savinjske doline mnogo znancev, prijateljev, dobrih tovarišev.

Ni rad pristal na pogovor o življenjski poti. Dejal je: »Ko pa je dandanašnji toliko hvalisavih ljudi, partizanskega svinca pa še povohali niso.«

»Ja, človek je moral imeti mnogo energije, silno moč, da je prebredel vse tegobe in težave, marše, juriše, da je zmozel sam preutrujen prijeti za nosila, na katerih je ležal hudo ranjen tovariš. V partizanih se je kalilo tisto resnično tovarštvo, ki ga danes na vsakem koraku pogrešamo.

Če že hočete, o mojem življenju pa naslednje: Leta osemnajstega sem ugledal luč sveta v Bregu-Pako pri Borovnici. Mati je rodila 13 otrok; nesrečna številka, vendar smo se imeli resnično radi, drug drugega s srcem spoštovali. Matere je bila ena sama ljubezen do družine in grunteca, oče pa je bil težak invalid. V prvi svetovni vojni ga je italijanska krogla zadela v grlo. Dobro se je spoznal na zemljo, pa tudi politike ni zanemarjal; in v tem duhu smo bili vzgojeni vsi otroci, saj smo pozneje tudi vsi sodelovali v pravičenem boju za svobodo.

Narava okoli domačije je bila čudovita: njive, travniki, gozdovi... Ze zarana sem bil velik ljubitelj narave. In vsi naši. No, politika je bila bolj

v očetovih rokah. Spominjam se volitev. Korošca bi morali volit. Jaz ga ne bom! je odsekal oče. In ga ni. Cela družina ga ni volila.

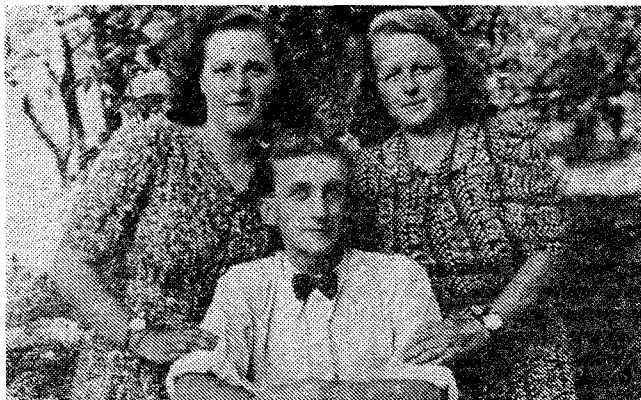
Mladost sem preživljal kot ostali moji vrstniki v vasi: vasovanje, prepevanje slovenskih pesmi, največ narodnih, veselice, ples in trdo delo. Kar po končani osnovni šoli sem se zaposlil v kamnolomu, nato pri železnici. Pragovi, tračnice, kamenje, vročina. Prekleli smo oblast do poslednje koščice. Potem vojska. Planinska enota, kasarna v Škofji Loki. Čina nisem dosegel, moj komandir pa je bil zet v vojni razvpitega Rupnika. Nato pa takoj na orožne vaje. Vsi, ki smo bili na »črni listi«.

Velika prelomnica je bilo leto 1941. Naše kraje so zasedli Italijani. Čez noč jih je bilo kot listja in trave. In po Srbih so spraševali. Hudimam so se jih bali. Sicer pa navadna vojska ni bila prenasilna. Kokoši, mleko, mačke so zahtevali. Črnosrajčniki pa so takoj pokazali zobe. Racije, zapiranje, zasliševanje, pretepanje. Nikar ne mislite, da Italijani tega niso znali!

Živo se spominjam nedeljskega popoldneva, ko smo sedeli fantje pri mizi s kozarci v rokah. Pristopil je drob-

cen fantič, se sklonil nad mizo in s solzami v očeh milo prosil, naj gremo na italijansko komando in prosimo, da izpuste zaprtega brata. Vsi smo poznali zaprtega fanta, vsi pa smo tudi vedeli, da smo opazovani in bi nas v takem primeru hkrati zaprli. Po mene so dvakrat prišli. V drugo je šlo presneto trdo. Skakali so vame kot mačeti v tigrin prenekateri zaušnica je bila hudo trda.

V našem kraju je živel možakar Krzič, mlajši od mene, ki se je prvi povezal s tovarišem Puntarjem; ta pa je bil že pred vojno komunist in tudi večkrat zaprt. Zvezo smo dobili in takoj smo šli na skrivne sestanke. Zmeraj ponoči. V lepem in grdem.

Franjo Mikuž – Krimski volk s sestrama Tončko in Ančko pred odhodom v partizane jeseni leta 1941

Po raznih zvezah in kanalih smo nabrali kar precej orožja. Gori nad vasjo Breg-Pako je bila temna hosta, sredi hoste jase, ki smo ji pravili »luže«. Prijatelj Grdina in jaz sva sklenila, da greva v Kozlovsko četo. To se je zgodilo

6. 1. 1942, zvečer. Hitro sva našla pravo pot. Zbranih je bilo kakih 40 fantov. Koliko znancev! Za mnoge so domači pripovedovali, da so na delu nekje v južni Italiji! Imeli so iz lesa sestavljene bivake malo nad Borovnico. Orožja in municije res ni manjkalo. Sklep: Takoj v akcijo! In začelo je ropotati po večerih, često tudi podnevi, okoli tamkajšnjih vasi. Škoda, ker je že v prvem spopadu padel starojugoslovanski poročnik Švigel, ki nam je dal veliko vojaškega znanja. Bil je hudo ranjen in v smrtnih bolečinah si je sam pognal kroglo v glavo.

Še leta 1942 smo ustanovili tako imenovano »fašgarsko-presersko« četo. Rekli smo, da je to 2. četa, ki se je utaborila pri vasi Dolnji Brezovci. Ne vem, pravi sredi razgovora in si z robcem obriše potno čelo, »mogoče z datumi nisem več tako na čistem. Pa saj so zgodovinarji.

Meni, zapisovalcu, je hudo, ko vidim, kako se mogočna skala trese, kako sku-

zankami, po vojni pa do upokojitve požrtvovalna in bistra delavka notranje službe. »Ja«, nadaljuje Krimski volk (tako ga je prvič poklical vrhovni komandant slovenskih partizanov Franc Leskošek-Luka), »Italijani so zvedeli za to četo in z vso silo napadli, mi pa smo kot tigri zarenčali in jih porinili v dolino, kjer so se nad civilnim prebivalstvom hudo maščevali.

Proletarci smo bili premeščeni v I. proletarski bataljon, ki je bil ustanovljen v Zapotoku. Postal sem komandir 2. čete 1. bataljona. Partizanstvo je bilo eno samo gibanje, premikanje. Prevečala nas je misel: Naprej v borbo za pravdo in svobodo... Hajka za hajko, ofenziva in protiofenziva na Dolenjskem, Notranjskem, vse do Kolpe. Potem odlok: očuvati Rog za vsako ceno. Po trdem boju je naš bataljon krenil v smeri proti Ljubljani. V Vevčah smo zažgali tovarno in še nekaj objektov. Kogoj, sedaj general, in jaz sva dobila ukaz, da vodiva Prešernovo brigado od Žirovskega vrha na Notranjsko. Napadli smo turjaški grad, ujeli precej belih in zajeli precejšnjo količino raznega orožja. Potem k II. grupi odredov, kjer smo dobili hrano, obleko, obutev, municijo. Nato pohod proti Polževemu. Prišlo je do ostrega spopada s črnosrajčniki; morali smo se umakniti proti Krki. Po borbi nas je obiskal Franc Leskošek-Luka. Bil je dobre volje. Kazal nam je novo pištolo. Pogledal me je in smeje dejal: Krimski volk, jo vidiš? Nemška lepota. No, potem je bila formirana Tomšičeva brigada. Prišli so od vsepovsod. Postali smo velika udarna sila. Na to sem še v tem trenutku ponosen. Po zavzetju turjaškega gradu sem bil postavljen za komandirja VOS

v Velikih Laščah.«

Globoko zajame sapo, popije kozarec vode in nadaljuje:

»Združili so nas v slavno XIV. divizijo. Eh, če se spominim pohoda, borb, ranjenih, mrtvih, ozebljih mi postane hudo pri srcu. Premikanje onstran Kolpe je bilo prepleteno s samimi spopadi. Nemci, ustaši, domobranci, četniki. Pisana sovražna družčina. Pri Senovem smo imeli precejšnjo srečo. Z nekaj rafali smo utišali stražarje in rudnik je bil v naših rokah. Dobili smo nove borce, obuli smo se, oblekli, navedli. Nato naprej po lepi štajerski deželi. Wehrmanov se nismo bali, Nemci pa so bili od hudiča. Ja, če ni šlo drugače, tudi na nož. Vojna je vojna, ne pozna milosti. Na Koroškem smo se počutili kot doma. A kaj ko so bile vsepovsod skrite SS skupine; sam nisi smel nikamor. Potem žalostna vest višjih sil: Umakniti se moramo! Solznih oči smo peli pesem: Slovenski smo fantje pri Zilji doma... Ukaz je ukaz. Zaradi rane sem moral v bolnišnico. Od tam sem se vrnil v Slovenijo, kjer sva z ženo Cvetko vse do upokojitve delala pri notranji upravi.«

»Zdaj mi ničesar ne manjka,« je dahnil s suhimi ustnicami. »Pokojnina še kar, otroka sta pri kruhu, zdravja pa od nikoder. To mi je pustila vojna, prekleta vojna... Odlikovanja? Seveda jih imam. Od najvišjih do najnižjih. Kaj hočemo. Boj za svobodo je bil težak, toda zmagali smo. Žrtve, koliko žrtve! Zato čuvajmo to našo svobodo«. Misli zbeže nekam daleč in iz teh misli berem Kajuhove besede: v mrazu, blatu in nočeh brez spanja kličemo v svet: Tito, Tito! Brez strahu, obupa, godrnjanja gremo v boj s teboj, maršal naš Tito!

Drago Kumer

Padel je heroj

Po zbranih podatkih in svojih spominih sem napisal ta članek ob 40-letnici smrti narodnega heroja in člana centralnega komiteja KPS Alojza Hohkrauta, rudarja, rojenega 1906. leta v Trbovljah.

Hohkraut je uvidel zatiranje in brezpravnost delavskega razreda, zato je stopil z drugimi revolucionarji v revirjih v boj za delavske pravice. Sodeloval je v vseh delavskih stavkah v revirjih. Ze leta 1932 je končal komunistično univerzo v Sovjetski zvezi. Bil je član okrajnega komiteja KPJ za revirje in član mestnega komiteja Trbovelj leta 1937 ter delegat na I. kongresu KPS Slovenije.

V letu 1938 je bil predlagan za poslanskega kandidata. Pokojni Ivan Guliatti (rojen 1897) mi je nekoč v zvezi s tem povedal sledeče: »S Hohkrautom sva šla na podpis kandidacijske liste iz Trbovelj v Laško na okrajno glavarstvo, peš tja in nazaj. Bil sem njegov namestnik. Ob vrnitvi sva v nekdanjem delavskem domu spila oba 1/4 l vina in pojedla žemljo, ki jo je Lojze razdelil na polovico.« (Guliatti je bil prvi predsednik občine Trbovelje po osvoboditvi.)

Hohkraut je bil takoj po

kapitulaciji stare Jugoslavije med prvimi borci I. revirske čete, ki se je zbrala v juniju na Vrhah nad Trbovljami. Bil je komandir čete. Po premiku na Pleše nad Zagorjem, kjer je bila četa združena še z zagorsko skupino, so šli od 8. na 9. avgust v napad na sovražnikovo postojanko Zagorje ob Savi. V spomin na ta napad praznujejo občani Zagorja občinski praznik.

Proti jeseni 1941. leta je Lojze odšel iz enote in bil imenovan za okrožnega sekretarja KPS litijskega okrožja. Povezal se je z nekaterimi domačini, Jožetom Golobarjem iz Golč, Stanetom Knausom iz Save in Viktorjem Potokarjem-Bradačem iz Spodnjega Loga ter drugimi. Med tem časom je Lojze večkrat šel v Ljubljano na posvetovanje. Moral je čez nemško-italijansko mejo, ki je bila izza Šmartna pri Litiji. Šel je prek javke, ki je bila na italijanski strani pri rudarju Marinu, domačinu (kasneje je bil izdan in ustreljen).

V decembru je prišel v ilegalo naš domačin, zaposlen v Mariboru, Jože Gričar-Metod in se povezal s Hohkrautom. Dobro je poznal teren okrog Litije, Hotiča, Vač, Peč in Moravč, zato je bil Lojzetu v veliko pomoč pri

organiziranju ljudi za OF.

Hohkraut je z Leopoldom Eberlom-Jamskim iz Zgorja ter drugimi večkrat prihajal v naš zaselek Selce pod Tino nad Savo, kjer se je po nesreči Eberl zdrvil v skalni duplini. Javka je bila v Kapli, kjer smo se ob večerih večkrat shajali. Po okrevaanju je na javko prihajal Eberl na srečanje z Vreskom, Gričarjem, s kurirji Otmarjem Juvanom-Zvonetom iz Zagorja, Stanetom Višnarjem iz Hrastnika in Jelenom iz Trbovelj. Od Kamničanov pa je prišel na javko Jože Razpotnik-Čudanov. Jelen je kasneje postal raztrganec v Trbovljah in je pobegnil v Francijo. Na to javko je ob večerih večkrat prinašala hrano Plavčeva Milka z Selc.

Bilo je majske noči 30. maja 1942. Dobro se še spominjam, da je Lojze ob odhodu vsem podal roko. Nihče pa ni slutil, da je to poslednje slovo. Rekel nam je, da se bo vrnil čez nekaj dni. Nekje pri vasi Rovišče se je sestal z Gričarjem in Sergejem Kraigherjem-Rudijem.

Skupno so odšli proti Vačam skozi zaselek Cvetič. Na poti pred vasjo so se posvetovali, če naj vas Cvetič obidejo ali ne. Odločili so se, da gredo po poti, da ne more biti nič nevarnega. Deževalo je in se bliskalo. Po pripovedovanju Gričarja so tam pod kozolcem v zasedi čakali okupatorski orožniki in policisti z Vač. Zabliskalo se je, Nemci

so opazili prihajajoče. Zopotalo je in Lojze je bil zadet. Zbežali so, toda Lojze je zaostal. Nista ga več našla. Ko je kasneje Lojze uvidel, da ni pomoči, se je proti jutru ustrelil.

Naslednjega dne je bližnji kmet in izdajalec Ivan Groboljšek, po domače Rosinček, nadel Hohkrautu verigo za vrat in ga mrtvega s konjem potegnil do ceste. Nato ga je odpeljal na Vače, kjer so ga Nemci pokopali na pokopališču. (Zaradi nekaterih nejasnosti naj povem, da je

bil omenjeni oči Rudolfu in Francu Žibertu, njun oče pa je padel v prvi svetovni vojni. Groboljšek je bil do fantov surov in ju je večkrat pretepal.)

Nemci so s pomočjo Potokarja ugotovili, koga so ubili. Potokarja so nato spustili iz zapora v Trbovljah. Pripeljali so ga na Vače, kjer je potrdil, da je mrtvi Hohkraut, kajti od ovaduhov so Nemci zvedeli, da se je Lojze nahajal na litijskem in zagorskem terenu in organiziral odpor.

Zakaj zaseda na Cvetiču? Nekaj dni prej je prišel čez Savo Franc Mazovec-Risto s svojo skupino ali četo z nalogom, da bi kril prehod II. grupe odredov skupaj s I. štajerskim bataljonom. V bližini Cvetiča se je spopadel z Nemci. Na Cvetiču sta takrat živela kmeta Jože Zupančič in Ivan Groboljšek. Prvi je pripravil svojega soseda, da je šel v postojanko na Vače javit, da hodijo mimo partizani. Tako je prišlo do spopada z Ristovo četo. Nemci so hodili na prežo na Cvetič, da bi varovali svoja pristaša in preprečili prehod partizanov. Tako je padel tudi Hohkraut.

Zaradi izdajalskega početja je bil Groboljšek likvidiran, njegova žena pa zato, ker je ob tisti priliki vpila, da so svinje in podobno. Zupančiču je uspelo, da je pred zasluženjo kaznijo pobegnil na Koroško, kjer je po končani vojni preminil. Domačija pa mu je bila zaplenjena.

Lojzetova smrt je boleče odjeknila pri vseh, ki smo ga poznali. Na kraju, kjer je padel, je postavljen spomenik. Vsako leto ob njem pripravimo komemoracijo. Letos pa je bila ob 40-letnici Hohkrautove smrti še posebna žalna svečanost pohodnikov iz revirjev, Litije in Vač, zbor rezervnih starešin in razvitje prapora pionirskega odreda Alojza Hohkrauta iz Trbovelj.

Milan Garantini

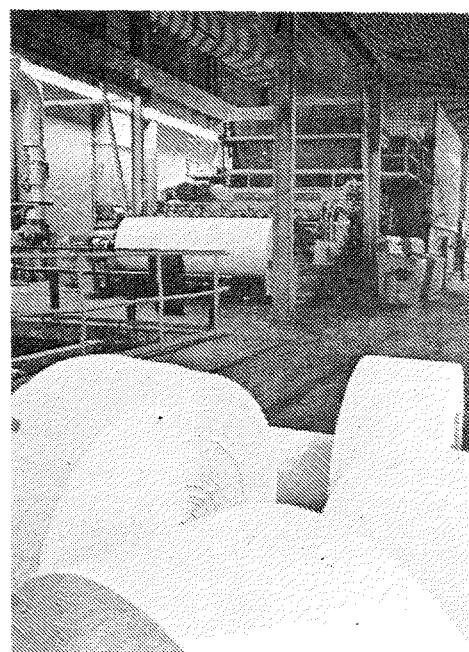
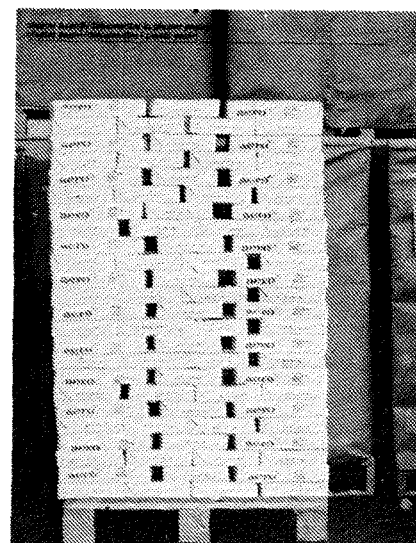
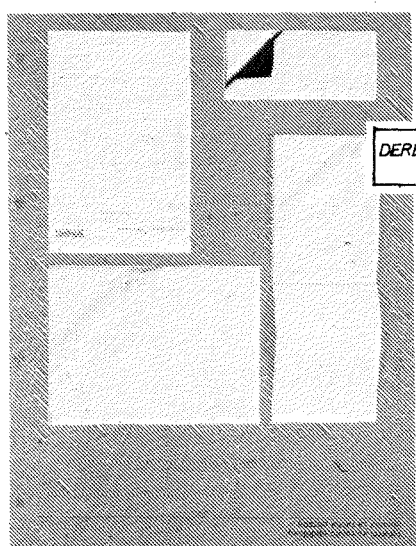
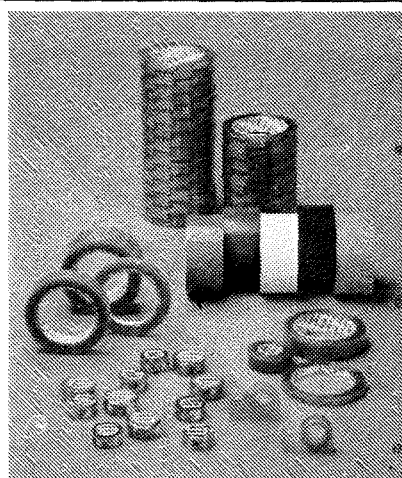
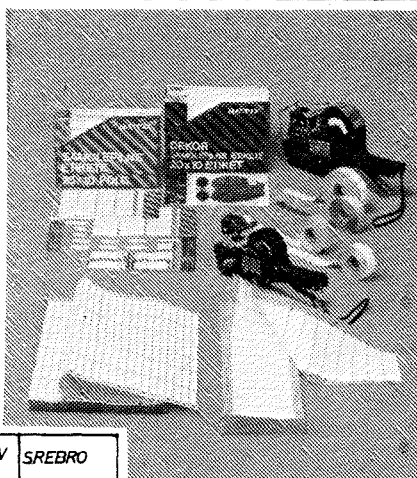
NAGRADNA KRIŽANKA

AERO CELJE

TOZD PREMAZI

RAZPIS NAGRADNE KRIŽANKE

V jesenskih dneh je križanka dobrodošla, še posebej, če ni prelahka ali pretežka. Takšno smo vam pripravili skupaj s kolektivom AERO CELJE. Veliko sreče in znanja. Žreb bo razdelil tri knjižne nagrade iz programa Založbe Borec. Rešitve pošljite do 29. 10. 1982 na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana in v spodnji del pisma napišite AERO CELJE.

aero

GORA V SRBIJI

REKA V FRANCIJI

FIGURA PRO ČETVORKI

REKA V SRBIJI

GLAV. M. VLOG. IZ OPERE ČAJKOVSKJE.

VODNA ZAPORA

VRSTA STROČNICE

TURKU

GARDNER

ENAKA SOGLASNIKA

REKA NA KITAJSKEM

KONJUNKCIJA

OTRIN

LAUDA

FRANC. M. IME

CUNJA

TELUR

LAYOS NAGY

DERECK

NAKANA

MESTO NA KITAJSKEM

KARLOVAC

LETALA

GOETHEJEVA MATI

ULOV

MANJŠE NASELJE

MESTO V ITALIJI

MILILITE

PLAČILO

RIMSKA ENA

FRANCOSKI ZDRAYNIK

ERBIJ

ŽIVLJENS. TEKOCINA

VARN. OBY. SLUŽBA

EULENSPIEGEL

SLOVENSKI JUDOIST

VRSTA RIBE

GR. MUZA LJUBEZEN. PESNIŠTVA

KRETNJA

TEKOČA VODA

MESTO V DALMACIJI

OPUS

JADRANSKI OTOK

LJUBKOV. Ž. IME

HRASTOV PLOD

VRSTA ŠPORT. TEKMOVANJA

NAGRADNI KUPON

IME

PRIIMEK

NASLOV

belinka
tovarna kemičnih izdelkov
ljubljana pp. 5-1

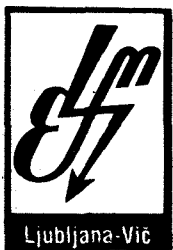
**BELO,
SNEŽNO
BELO**

BELI I u x BELO

**KARTONAŽNA
TOVARNA
LJUBLJANA**

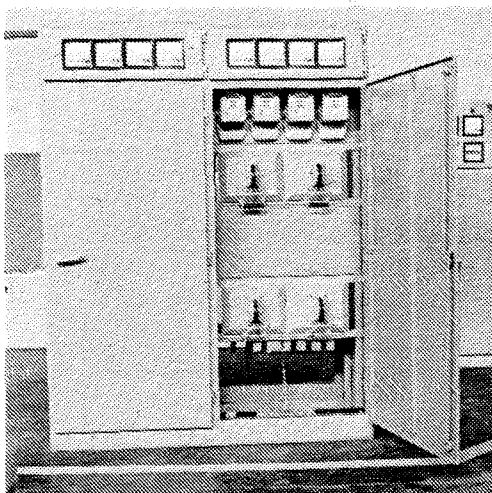
**TOZD KARTONAŽA
Rakek**

*Čestita občanom Cerknice za občinski praznik
29. oktober 1982*

elektromontaža

*elektromontažno in projektivno podjetje
61000 ljubljana*

*tržaška c. 126 telefon: h. c.
061 261-441, 264-571, 264-
573 direktor 261-622
telegram: elektromontaža,
ljubljana vič*

**TOVARNA BARV IN LAKOV
MEDVODE**

SLOVENIJA JUGOSLAVIJA

TOZD PREMAZI

61215 Medvode

tekoči račun pri SDK Ljubljana Šiška št. 50104-601-26677

**Invalidi, borci, rezervni oficirji, odloči-
te se za obisk Bele Krajine**

kjer boste postreženi z dobro domačo hrano
in pijačo ter videli vrsto zanimivosti – številne
spomenike NOB, muzej v Metliki, Semiču in
Vinici, nastope folklornih skupin in se udele-
žili degustacije belokranjskih vin v kleti KZ
Metlika.

Posebno v jesenskem času je priljubljen obisk
kmečke zidanice, kjer vas bo ob pečenem
kostanju in dobri kapljici zabaval harmonikar.

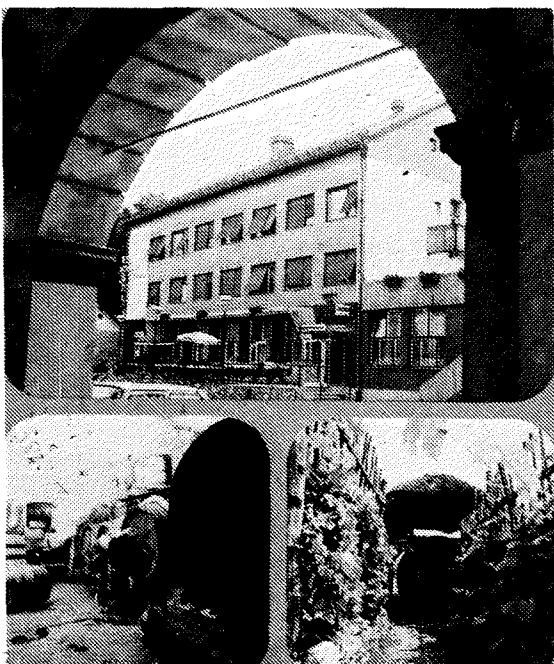
Za ljubitelje odojka ali jagenjčka na raznju
organizirajo piknike ob Kolpi.

Vse podrobne informacije o teh priljubljenih
izletih dobite na Integralu TOZD Gostinstvo.
»Bela krajina« v Črnomlju, uspešno pa jih
prodajajo tudi številne poslovalnice turistič-
nih agencij po vsej Sloveniji.

INTEGRAL

**GOLFTURIST, o.o., Ljubljana
TOZD GOSTINSTVO
BELA KRAJINA, b.o.**

**68340 Črnomelj, Kolodvorska 62
Telefon (068) 51-239, 51-035**

CERKNICA PRAZNUJE

Devetnajsti oktober 1941, napad Krimskega bataljona na italijansko postojanko v Ložu in Bezuljaku

Komunistična partija Jugoslavije je imela v cerkniškem delu Notranjske že pred drugo svetovno vojno zelo velik vpliv na delavsko gibanje, npr. v Loški dolini in na Rakeku, in na napreden politični razvoj v sokolskih društvih in društvi kmečkih fantov in deklet, npr. na Blokah, v Grahovem, Cerknici in drugod. V političnem boju proti klerikalnim in liberalnim veljakom se je v predvojni letih oblikovalo močno in enotno delavsko-kmečko gibanje. Tako so bili ljudje tudi politično pripravljeni – po kapitulantski politiki vrhov meščanskih strank, razsulu stare jugoslovanske armade in fašističnem zaslužjenju – sami poskrbeti za svojo usodo. Takoj po okupaciji se je začelo ljudstvo organizirati v OF in se pripravljati na oborožen boj proti okupatorju.

V drugi polovici maja 1941 je bila v Borovnici pri predvojnem komunistu Tonetu Zalarju partijska konferenca za Notranjsko. Vodil jo je član CK KPS Miha Marinko. Navzoče je seznanil s sklepi ustanovnega sestanka OF in dal konkretna navodila za organiziranje OF na Notranjskem.

Dne 7. junija 1941 je bil v Cerknici ustanovljen okrožni komite KPS za Notranjsko. Prav tako je bil tedaj ustanovljen okrožni odbor OF za Notranjsko. Le-ta je bil zaradi naglega razvoja že naslednjega meseca reorganiziran v dva okrožna odbora OF, in sicer za vrhniško in cerkniško okrožje.

Politično-organizacijska dejavnost se je zlasti močno razmahnila s prihodom inštruktorjev oziroma predstavnikov CK KPS in izvršnega odbora Ivana Novaka-Očka in Franca Popita-Jokla junija 1941. Na območju sedanje cerkniške občine vključno s Prezidom je številno članov KPS poraslo od pomladi do jeseni 1941 od 5 na 62 članov. V tem času so bili organizirani tudi rajonski komiteji KPS in OF in skoraj po vseh vaseh terenski odbori OF.

Že 13. julija so se pojavili v notranjskih gozdovih tudi prvi partizani. Iz majhnih skupin in čet se že septembra ustanovili Krimski bataljon, ki je deloval na področju med železniškima progama Ljubljana-Postojna in Ljubljana-Kočevje.

Štab Krimskega bataljona se je v prvi polovici oktobra odločil za prvi večji napad na močni sovražnikovi postojanki v Ložu in na veliko skladišče orožja v Bezuljaku, ki ga je varovala četa italijanske vojske. Za izvedbo akcije se je štab bataljona reorganiziral in razdelil bataljon na dva dela.

Prvi polbataljon, sestavljen iz Robske, Presarske in Loške čete pod poveljstvom bataljonskega komandanta narodnega heroja Ljuba Šerčerja, je bil določen za izvedbo napada na Lož.

Drugi polbataljon, sestavljen iz Borovniške in Šolske čete pod vodstvom narodnega heroja Mirka Bračiča, pa naj bi napadel Bezuljak.

Takoj po reorganizaciji bataljona je narodni heroj in španski borec Stanko Semič Daki odpeljal prvi polbataljon prek Bloške planote v tabor Loške čete. Komandant Šerčer in komandir Loške čete Slavko Kovač-Smeli, doma iz Loža, sta izdelala podroben načrt za napad. V petek 17. oktobra je komandant razložil borcem načrt napada. Na skici Loža je pokazal posamezne objekte, ki jih ni bilo treba napasti: oficirsko menzo, bivališče moštva v gasilskem domu, pisarno štaba CLVI. baterije iz XVII. armadnega topniškega divizion, pošto in kohnjušnico. Odredil je tudi mesta zased proti en kilometer oddaljenemu Staremu trgu, kjer je bila močna sovražna postojanka, in proti Bloški polici.

Za izvedbo teh nalog je borce razdelil v tri različne močne skupine, ki so bile razdeljene v šest

podskupin. Politkomisar Ante Novak je partizanom govoril o političnem pomenu akcije.

Napad je bil predviden na nedeljo ob 17. uri, ob kateri je italijanski trobentač dejal znak za večerjo, tako da bi sovražnika presenetili zbranega pri večerji.

Nato je komandant še posebej vse skupine učil taktiko pouličnih bojev.

Vse naloge posrednega pomena za akcijo, kot je oskrba s hrano, municijo in skrb za morebitne ranjence, je prevzel partijski delavec in narodni heroj Janez Hribar, doma iz Loža.

Napad se ni začel točno po načrtu, ker so Italijani ob nedeljah večerjali že ob 16. in ne ob 17. uri kot ob delavskih. Čeprav je presenečenje odpadlo in jih je sovražnik odkril, so se partizani odločno pognali v napad. Vse skupine so vdrle v mesto tako naglo, da se Italijani niso mogli zbrati. Skupine so uničevale odporne točke ena za drugo. Močan odpor je nudila le skupin oficirjev v Svetovi hiši. Pri tem je poročnik Massimo Manzo ubil komandirja Robske čete Franca Hudeja, ki je bil doma iz Lavrice, in ranil partizana Zlatka Pavlico.

Streljanje v Ložu je vzdramilo komandanta posadke v Starem trgu, podpolkovnika Ruiza Arangia; s skupino vojakov in fašističnim komisarjem Manzinijem se je takoj odpeljal proti Ložu. Pri kapelici je kamion napadla partizanska zaseda. Ubityh je bilo več Italijanov, ranjeni pa komandant, fašistični komisar in večina vojakov. Med bojem so partizani ujeli 7 italijanskih vojakov, med njimi komandanta kapetana Antonia Pivottija. Zaplenili so več pušk in drugega materiala.

Po 40-minutnem boju so se partizani zaradi močnih sovražnikovih okrepitev umaknili. V boju so padli trije partizani in imeli so dva težja in tri lažje ranjence. Sovražnik je imel po partizanskih poročilih nad 30 mrtvih in še več ranjenih. Italijanska poročila navajajo 18 ranjenih, 7 ujetih in 6 pogrešanih. Spisek mrtvih, ki je bil priložen, ni ohranjen. Po preverjanjih smemo trditi, da je bilo vsaj 6 mrtvih v Ložu, mrtvih v zasedi pa 8. V spopadu je drobec granate smrtno zadel triletno Božidaro Tavčar.

Bataljon se je umaknil proti Racni gori. Na Knežji njivi so težka ranjence skrili v bunker. Italijani so ranjence na Knežji njivi vztrajno iskali. Ker je bila nevarnost, da jih odkrijejo, in ker je bilo treba nuditi zdravniško pomoč, so jih člani partijske celice iz Markovca in Vrhnike odnesli v Vrhniko k Janževim in Zigmundovim. OF je organizirala zdravniško pomoč iz Ljubljane. Ranjence sta zdravniško oskrbeli dr. Pavla Jerina in dr. Ruža Germ-Šegedin. Ker je bilo zdravstveno stanje Zlatka Pavlice kritično, je OF organizirala prevoz v Ljubljano.

Še isto noč je sledilo novo presenečenje. Dne 20. oktobra ob 20. uri in 15 minut je drugi polbataljon napadel v Bezuljaku CXII. inženirsko četo, ki je rušila starojugoslovanske utrdbe. Partizani so vrgli v zrak skladišče eksploziva in po italijanskih virih ubili tri, ranili pa pet vojakov in zaplenili nekaj orožja.

Okupator je na omenjeni akciji silovito reagiral. Že navsezgodaj 20. oktobra se je v Lož pripeljal visoki komisar za Ljubljansko pokrajino Emilio Graziolli in v spremstvu visokih oficirjev prisostvo-

val zašliševanju zaprtih Ložanov. Meščanom je grozil z uničenjem. Z Graziollijevo taktično prizanesljivostjo se ob tako težkih izgubah niso strinjali vojaški krogi. Komandant XI. armadnega zbora general Robotti je zahteval, da se stori vse potrebno »da se preprečijo nadaljnji podobni primeri, ki povzročajo boleste izgube v naših vrstah in rušijo ugled naše mogočne – vojaške nacije. Če bi se kaj podobnega primerilo v nemški Sloveniji, bi bil Lož požgan!«

Uspešni partizanski akciji sta močno odjeknili med prebivalstvom daleč naokrog. Vpliv OF se je močno okrepil. To priznava tudi general Robotti, ki se pritožuje nad neučinkovitostjo legalnih oblasti, ki so vedele, da so bili ranjenci pripeljani v Ljubljano in od tu oddani v privatne klinike, kjer se sedaj zdravijo, pa tega ne morejo preprečiti.

Zadnje dni decembra je bilo na Koželjeku pod vodstvom Franca Popita-Jokla posvetovanje notranjskih voditeljev OF, KP in partizanskih poveljnikov. Po izčrpi analizi politične in vojaške situacije na Notranjskem so ugotovili, da so dane možnosti za dvig splošne ljudske vstaje in s tem tudi za ustanovitev obsežnejšega osvobojenega ozemlja.

Prvo osvobojeno ozemlje je ustvaril Šerčerjev bataljon v drugi polovici januarja 1942 na Vidovski planoti in je obsegalo nad 25 vasic in zaselkov. Vstaji in kratkotrajno osvobojeno ozemlje je po uspešni akciji bataljona na železniško postajo Verd prekinila februarjska italijanska ofenziva.

Množično vstopanje v partizane je marca 1942 povzročilo odhod nad 40 Rakovčanov. Rakovska četa je sredi aprila sprožila množično ljudsko vstajo po sijajni akciji na italijansko motorizirano kolo no v Gorah in v okolici Prezida.

Vstaja, ki jo je začel Notranjski odred, se je maja razširila na Loški potok, Loško dolino, Cerkniško dolino ter na Bloško in Vidovsko planoto. Množica novih borcev, večinoma dobro oboroženih in idej-

nopolitično razgledanih, je hkrati zagotovila močno partizansko ofenzivo, ki je sredi maja 1942 osvobodila precejšen del Notranjske. Sovražnik je nadzoroval le železniško progo in imel postojanki v Cerknici in na Velikih Blokah.

Na osvobojenem ozemlju je prebivalstvo prvič demokratično volilo svojo oblast – krajevne narodnoosvobodilne odbore. NOO so prvič v zgodovini delili zemljo razlaščenih veleposestnikov.

Sovražnik je hotel odvrgniti prebivalstvo od sodelovanja v NOV z najhujšim terorjem. Med veliko ofenzivo poleti 1942 je počenjal najhujša barbarstva (postrelil nad 400 talcev, požgal cele vasi in odgnal nad 900 ljudi v koncentracijska taborišča). Vse to ni zaleglo. Pomagati mu ni mogla niti bela garda.

Sovražnik glavnega namena ni mogel uresničiti, to je, da bi uničil partizansko vojsko in preprečil sodelovanje prebivalstva z OF in partizani. Le občasno mu je uspelo zavzeti osvobojeno ozemlje. Po kapitulaciji Italije sta Šerčerjeva in Gradnikova brigada razorožili italijanske posadke in uničili belogardistične postojanke v Novi vasi, Begunjah in Podobu. V Loški dolini je bila ustanovljena Loška brigada. Osvobodilna fronta je imela spet popolno politično in upravno oblast. Spomladi 1944 so bile izvedene prve volitve v krajevno NOO. Le-ti so se uveljavili kot učinkovita ljudska oblast predvsem na področju gospodarstva in obnove porušenih vasi, šolstva, zdravstva, socialnega skrbstva in tudi v organizaciji oskrbe za partizansko vojsko.

Tako je ljudstvo tega predela Notranjske množično sodelovalo v boju za dokončno zmago nad fašizmom in za zmago revolucionarnih težnjaj delovnega ljudstva.

Povzeto iz knjige »Prazniki slovenskih občin«, avtor Anton Avsec.

SKUPŠČINA OBČINE CERKNICA

OBČINSKI ODBOR ZZB NOV

OBČINSKA KONFERENCA SZDL

OBČINSKI SINDIKALNI SVET

OBČINSKI KOMITE ZKS

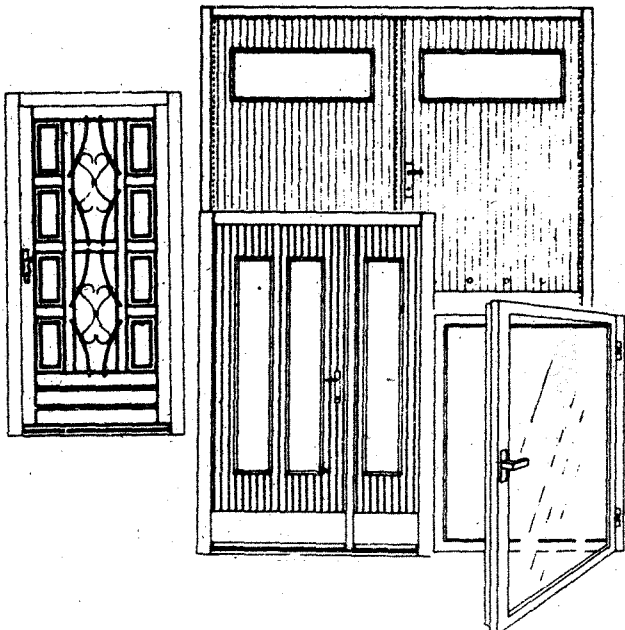
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS

čestitajo za praznik občine Cerknica

LESNOINDUSTRIJSKI KOMBINAT

tel. (061) 751-295,

V industrijski prodajalni na Vrhniki, Kolodvorska ul.,

nudimo:

● OKNA, VRATA, PREDELNE STENE, OBLOGE, PARKET, POHIŠTVO ZA JEDILNICE IN DNEVNE SOBE

Prodajalna je odprta v ponedeljek, torek, četrtek od 7. do 13., v sredo, petek od 7. do 17. in v soboto od 7. do 11. ure.

CERKLJE NA GORENJSKEM

Delovni cerkljanski
gasilci

Letos je Gasilsko društvo Cerklje praznovalo pomemben delovni jubilej – 90-letnico obstoja društva. Ob tej priložnosti so najzaslužnejšim članom društva podelili republiška, občinska in društvena priznanja. Za 60-letno uspešno in vestno delovanje v društvu je posebno priznanje prejel Miha Stenovec iz Cerklje, za 50-letni-ko uspešnega delovanja pa Franc Bobnar in Franc Martinjak. Društvo danes šteje okrog 90

aktivnih članov in 650 podpornih članov. Na slovesnosti v Cerkljah so podpisali tudi listino o pobratenju z gasilskim društvom Cerklje ob Krki.

Te dni pa so cerkljanski gasilci pričeli z adaptacijo gasilskega doma. Dela pri adaptaciji zelo uspešno potekajo in upajo, da bo še letos pod novo streho. Omeniti velja, da gasilsko društvo Cerklje zajema krajevne skupnosti Grad, Cerklje, Senturško goro in Poženik.

JANEZ KUCHAR

PODNART

Sedmo partizansko
srečanje

V domu kulture v Podnartu so se že sedmič srečali partizani in aktivisti, ki so pred vojno in med vojno živeli na območju krajevnih skupnosti Podnart, z borci in aktivisti, ki še sedaj živijo v Podnartu in okolici. Krajevni odbor ZB NOV je pripravil kulturni program, v katerem so sodelovali moški pevski zbor iz podnarta in pionirji pionirskega oddela Alojza Rakovca iz osnovne šole Ovshe. Po zaključenem kulturnem programu domačih pa je igral partizanski harmonikar Ignac iz Radovljice. Slavnostni govornik, predsednik skupščine KS Podnart, Ciril Rozman, je spomnil prisotne na nekatere medvojne dogodke na območju KS Podnart in med drugim dejal: »Veliko število padlih in zverinski umorjenih med NOV na območju KS potrjuje veliko partizansko aktivnost, čeravno je v posameznih primerih lahko botrovalo tudi izdajstvo. 16. februarja 1943. leta sta padla na Ovsih dva borca 1. čete Simona Gregorčiča, eden pa je bil ranjen in ujet ter pozneje ustreljen kot talec. 14. oktobra 1943. leta so bili na Poljšici zverinski umorjeni Jože Rozman, Marija Dežman, Francišča Sušnik in Alojz Sušnik. 17. junija 1944. leta sta v Podnartu padla Danica Senica in neznan borec. 6. julija 1944. leta je pod Poljšico pri prehodu čez Savo padlo 16 borcev Gorenjskega oddela, nekaj borcev pa je bilo ujetih. 27. julija 1944. leta je padel na Češnjici partizanski kurir Alojz Rakovec, po katerem ima ime sedanji pionirski odred. 30. oktobra 1944. leta je padel v Plaznicah med Češnjico in Rovtami Jože Bitenc-Kiko. Tako je odtekl k kri kar sedemindvajsetim (27) na območju KS Podnart. Na vseh mestih so spominska obeležja, člani pionirskega oddela pa skrbijo, da so obeležja vedno okrašena s cvetjem.« Govornik je opisal tudi povojno življenje in delo KS, DPO in društev v krajevni skupnosti Podnart in tesno sodelovanje KS z OZD, TOZD, DPO in društvi, kar je prispevalo k doseženim uspehom. C. R.

JESENICE

Kaj govori anketa

Odbor aktiva borcev NOV železničarjev Gorenjske je članom poslal anketne liste, iz katerih bi za vsakega dobili podobo njegovega dela, delovanja med NOB in po vojni, pregled priznanj in odlikovanj, njegovih težav in želja. Razen tega je v anketnem listu rubrika za opis dogodkov, ki so jih med vojno doživeli na železnici in drugod. Ti so namreč potrebni za pisanje Zgodovine o železnicah in železničarjih med NOB in za eventualno objavljane krajsih sestavkov o tem v Novi prog. V aktivno menijo, da bi tudi Nova prog. po zgledu drugih tovarniških glasil vpeljala posebno rubriko za takšne prispevke in za pisanje o delovanju aktivov borcev NOB, delavcev na železnici v Sloveniji.

Odbor aktiva železničarjev Gorenjske je prejel že precej izpolnjenih anketnih listov. Nekateri so temu posvetili zelo veliko časa in skrbili in za posamezne točke anketnih listov pripravili celo posebne priloge. Med temi so: Anton Pintar iz Nomenja, Mihael Burja iz Kupljenika, Jenza Jamar iz Bohinjske Bele, Franc Mareš in Anton Košnjek iz Jesenice ter Ivan Vogelnik iz Radovljice. Iz tega popisa je razvidno tudi, kako je pripravljen aktivno delovati v tem odboru. Ti so: Vinko Knaus, Ivan Mulej, Rudolf Janežič, Franc Sodja, Ljudmila Triplat, Jože Koselj, Franc Mareš, Ivan Vogelnik, Marjana Dežman, Anton Pintar in Janez Jamar. Omenjene bomo povabili na prvo sejo aktiva, ki bo predvidoma novembra, in jih vključili v delo.

BRANKO BLENKUŠ

ŽALEC

Gojenje tradicij NOB v
planinski organizaciji

Na zadnji seji vodstva meddruštvenega odbora planinskih društev celjske regije je med drugim stekla razprava o gojenju tradicij v planinski organizaciji. Ugotovljeno je, da v večini občin organizirajo vsaj eno prireditev na temo NOB. Že v januarju organizirajo v občini Slovenske Konjice pohod po poteh I. Pohorskega bataljona, sledi pohod po poteh XIV. divizije, Dramlje-Žiče, ki ga organizirajo v občini Šentjur pri Celju, sledijo pohodi k Bolnišnici Celje, k osrednji bolnišnici IV. operativne cone v občini Mozirje, v občini Zalec organizirajo več manjših pohodov; na Dobrovlje, k taborskim domačijam itd. – v okviru akcije »običajni spomeniki NOB v občini Zalec«. Za te pohode so bili izdani dnevniki, spominske značke, le v Zalcu odlašajo z izdajo značke za večkratno udeležbo na tem ali onem pohodu.

Vsako leto borci in planinci organizirajo srečanje borcev in planincev na Menini planini, letos je bil prvič organiziran shod na Brslisču, znanem po boju XIV. divizije, v Titovem Velenju organizirajo pohode na Paški Kozjak – znan po bojih XIV. divizije. Če povzamemo, so v vsaki občini pohodi in srečanja na temo NOB, le v občini Smarje pri Jelšah, po informacijah, ki jih ima MDO, planinci ne organizirajo pohodov in srečanj. Vendar skrbijo za štajersko-zagorsko planinsko pot, ki povezuje dva bratska naroda in spomenike na Hrvaškem in Slovenskem. Poleg tega je še šaleška planinska pot in savinjska planinska pot, ki tudi popeljeta planince k spomenikom NOB.

Na seji so ugotovili tudi pomanjkljivosti. Vse te prireditve so v prvi polovici leta, nekatere prireditve imajo vse preveč lokalni značaj. Nekatere pohode bi morali vključiti v republiške akcije, recimo pohod k Bolnišnici Celje ni nič manjšega pomena kot pohod na Stol.

Beseda je stekla tudi o planinski spominski poti po poteh XIV. divizije. Planinci pod vodstvom PD Celje že dalj časa urejajo to pot. Vendar se vse bolj približuje 40-letnica slavnega pohoda in bojijo se, da pot ne bo končana do jubileja. Dogovorili so se, da bodo z delom bolj pihitili.

F. J.

HRASTNIK

Izleti po domovini

Občinski odbor ZB NOV Hrastnik že osem let organizira izlete po zgodovinskih krajih, znanih iz NOB, da bi se člani zveze borcev in ostali Hrastničani podrobneje seznanili z dogodki iz NOB na kraju samem. Tako smo v osmih letih obiskali: Jasenovac, kjer je bilo zloglasno taborišče, legendarno Kozaro, Drvar, Jajce, Bihač, Tjentište, Mostar, Dubrovnik, Split, Šibenik, Zlatibor, Titovo Užice, Kadinjača, kjer je izkruval delavski bataljon, Foča, Bileće, Trebinje, Vukovar, Novi Sad, Kragujevac, Kraljevo, Raško, Kosovsko Mitrovico, Titograd, Cetinje, na Lovčenu Njegošev mavzolej, Kotor, Herceg Novi. Ogledali smo si tudi porušen most na Neretvi, čez katerega so se v IV. ofenzivi junija 1942 iz nemškega obroča prebili partizani z ranjenci.

Leta 1979 smo se napotili v Makedonijo. Bili smo na Ohridu, obiskali in obdarili graničarje na karavli ob albanski meji, si ogledali Skopje, Bitolo, izkopanine starega mesta Herakleje in Kruševu.

Leta 1980 se je 74 Hrastničanov poklonilo spomenu tovariša Tita v Hiši cvetja v Beogradu. Ogledali smo si tudi hidrocentralo Djerdap.

Upoštevali smo predloge in želje naših udeležencev izletov in lani obiskali otok Vis. Udeležba je bila rekordna – 83 oseb. Vtis so povsod enkratni in nepozabni, udeleženci zadovoljni.

Dne 18. in 19. septembra 1982 smo obiskali legendarno Petrovo goro, Glino, Topusko, Vojnić, Drvar, Jajce, Banja Luko, Kozaro in Jasenovac.

Posamezni člani organizacije ZB NOV Hrastnik so si resnično prizadevali, da bi si kraje z revolucionarno preteklostjo ogledalo čimveč Hrastničanov, tudi tistih, ki tegob druge svetovne vojne niso okusili. Stroške izletov pa vsakokrat krijejo udeleženci sami. Tako je v osmih letih potovalo po Jugoslaviji okrog 450 občanov, nekateri pa so se izletov udeležili večkrat.

V hitrem tempu razvoja kaj radi pozabljamo na našo s krvjo prepojeno prejšnjo pot in na milijonske žrtve, na katerih je vzniknila svoboda. Prav je, da ob izletih v kraje z revolucionarno zgodovinsko preteklostjo osvežimo spomin na dogodke iz NOB in strpnosti sprejemamo in izvajamo ukrepe stabilizacije, ker se poleg ostalih članov tudi mi sami mnogokrat obnašamo nestabilizacijsko, samopašno in netovariško.

B. J.

PTUJ

Razvitje prapora

Upokojeni in aktivni delavci organov za nožnjanje zadeve občine Ptuj-Ormož so 18. 9. 1982 svečano razvili prapor. Po razviti prapora je bilo organizirano tradicionalno tovariško srečanje v lovskem domu Podlehnik, v prijetnem kraju sredi Haloz. Srečanja prirejajo vsako leto v drugem kraju ptujsko-ormoške občine, z njo pa tudi utrjujejo tradicije NOB.

Program ob razviti prapora in srečanju je bil zelo pester, vse udeležence pa je prevečala želja, da se srečanja organizirajo tudi v prihodnjih letih.

STANE FRIC

IDRIJA

Praznik idrijske
občine

Ob letošnjem prazniku idrijske občine 1. oktobra, praznujejo ga v spomin na ustanovitev Vojkove brigade, so pripravili pester program prireditev. V okviru tega programa so s krajsko slovesnostjo poimenovali Dom upokojencev v Idriji po revolucionarju Jožetu Primožiču-Miklavžu. V Spodnji Idriji so odprli nov otroški vrtec, ki so ga poimenovali po Nadi Zagar, sekretarki SKOJ in borki 3. prekomorske brigade, ki je padla v bojih za Knin. Slovesnosti so se udeležili številni prekomorci-soborci Nade Zagar, med njimi tudi narodni heroj Stane Bobnar in sestra pokojne Nade.

Na slavnostni seji skupščine občine so podelili domicil 3. bataljonu 2. brigade VDV, ki je med NOB operiral na območju idrijske občine. Več borcev v tem bataljonu je bilo tudi iz idrijske občine. Slavnostne seje so se udeležili predstavniki enot, ki imajo domicil v idrijski občini, predstavniki pobratenih občin Mojkovac v SR Črni gori in Labina v SR Hrvatski ter sosednjih občin.

Ob tem prazniku je bilo tudi več kulturnih prireditev. Nastopil je Rogaški oktet, folklorna skupina Zarija s Koroške in KUD »Rudar« iz Labina, pihalna godba iz Idrije in pevski zbor »Slovenijales«.

JANEZ JERAM

CERKNO

Srečanje mladine
z osebjem partizanskih
bolnišnic

Mladinski aktiv Mode-Manufakture iz Nove Gorice se je že pred leti povezal z nekaterimi franjevci – osebjem v partizanskih bolnišnicah Franja in Svoboda. Vzniknila je misel o skupnem srečanju. S tem želimo mladinci obuditi spomine na težko, a slavno obdobje NOB, se skromno oddolžiti vsem, ki so med vojno tvegali in darovali življenja, da mi danes uživamo sadove njihovega boja, obenem pa želimo tudi v nas samih vzbuditi borbenost.

Na srečanje, ki je bilo 5. septembra, smo poleg franjevcev povabili še osebje partizanskih bolnišnic briško-beneškega področja. Povabljeni so se zbrali v bolnišnici Franja že pred našim prihodom. Franjevci so se ob tej priliki temeljito pogovorili o knjigi o delovanju bolnišnice Franje, ki naj bi izšla prihodnje leto in naj bi obsegala približno 500 strani. Sodelovalo je 30 avtorjev iz vrst ranjencev in osebja. To so pričevanja, ki bodo dragocena za proučevanje polklicnih zgodovinarjev.

Okrog 10. ure smo se vsi udeleženci srečanja zbrali na osrednjem prostoru pred barakami. Najprej nas je vse pozdravila Mirjam Ušaj, predsednica naše mladinske organizacije, nato je spregovorila dr. Franja Bidovec, ki je orisala požrtvovalno in uspešno delo ter iznajdljivost osebja bolnišnice. Dr. Viktor Volčjak, sanitetni referent IX. korpusa, je najprej pozdravil osebje partizanskih bolnišnic na desni strani Soče in se zahvalil naši mladinski organizaciji za pripravo srečanja. Nato je opisal delovanje partizanskih bolnišnic na skrajnem zahodnem delu naše domovine. V imenu borcev obeh bolnišnic nam je podaril sliko bolnišnice Franje s posvetilom in zazelel, da bi se podobna srečanja borcev z mladino poglabila. Sledil je pester kulturni program. Naše mladinke so uprizorile partizansko igro »Gospod Lesjak in njegova hči. Prisotni so zlasti prisluhnili recitacijam, ki jih je že leta 1943/44 napisala Pavla Leban, bolničarka v bolnišnici Franja. K spominski plošči umrlih ranjencev smo položili šopek rdečih nageljnov. Srečanje z osebjem partizanskih bolnišnic je bila slovesna priložnost, da smo se mladinci še enkrat zahvalili za izbojevano svobodo in potrdili, da bomo ostali zvesti Titovi poti.

AKTIV ZMS MODA-MANUFAKTURA NOVA GORICA

Vabili

Vabimo borce 13. proletarske hrvatske brigade Rade Končarja na proslavo 40-letnice ustanovitve, ki bo 6. in 7. novembra v Zagrebu. Udeleženci proslave iz Slovenije se bomo zbrali 6. novembra med 12. in 13.30 v Domu JLA v Ljubljani. Za spanje in hrano v Zagrebu bo poskrbel odbor brigade, ostale stroške krijejo udeleženci sami. Prijave o udeležbi pošljite na RO ZZB NOV Slovenije Vrtača 11, Ljubljana (za odbor brigade), najkasneje do 20. 10. 1982.

Pododbor brigade

★

Vabimo vse borce in aktiviste, ki so med vojno delali na terenu Primskovo pri Kranju, in vse svoje padlih in žrtev fašizma, da se udeležijo odkritja spomenika žrtvam NOB, ki bo v nedeljo 17. oktobra 1982 ob 10. uri na Primskovem pred novo šolo.

Vabi KO ZB Primskovo

Obvestila

Udeležencem proslave bivšim članom Društva kmečkih fantov in deklet ob odkritju spomenika železničarjem – španskim borcem in otvoritvi prenovljenega Gubčevega doma v Vidmu ob Ščavnici:

Muzej ljudske revolucije Slovenije prosi bivše člane Društva kmečkih fantov in deklet, ki se bodo udeležili odkritja spomenika in doma dne 24. oktobra 1982 ob 11. uri v Vidmu ob Ščavnici, da s seboj prinesejo vse gradivo (fotografije, značke, dokumente, izkaznice itd.) o delovanju DKFD med obema vojnima. Gradivo bodo po proslavi v gubčevem domu prevzeli predstavniki Muzeja ljudske revolucije Slovenije. Po obdelavi bo gradivo vrnjeno lastnikom. Kot priznanje bomo darovalcem gradiva podelili originalne članske značke Društva kmečkih fantov in deklet.

Muzej ljudske revolucije Slovenije

★

KRAJEVNA ORGANIZACIJA ZB NOV RA-
DOMLJE

obvešča

vse delovne ljudi in občane, svojce in znance padlih borcev in ostalih žrtev fašističnega nasilja, ki so pokopani na pokopališču borcev v Radomljah, da bo žalna komemoracija ob DNEVU MRTVIH v soboto, 30. oktobra 1982 ob 17. uri ob grobnici borcev v Radomljah.

★

Taboriščni odbor koncentracijskega taborišča Rab pri komisiji za bivše politične zapornike, internirance in izgnance predsedstva RO ZZB NOV Slovenije obvešča nekdanje internirance in njihove svojce, da se po možnosti udeležijo komemorativne svečanosti, ki bo v soboto dne 6. novembra 1982 ob 7.30 na spominskem grobišču v Kamporju na Rabu.

Na komemorativni slovesnosti bo sodeloval Partizanski pevski zbor »Pinko Tomažič« iz Trsta, ki se vrača s turneje po Italiji in Jugoslaviji, recitatorji in govorniki; delegacija RO ZZB NOV Slovenije pa bo položila venec.

Poizvedba

V mesecu februarju 1942. leta sem služil kot primorski Slovenec v 1. artilerijskem polku italijanske vojske v Grosupljem. Nekega dne sem se znašel na grosupeljski železniški postaji in prav tisti trenutek so partizani napadli vlak, ki je vozil na progi Novo mesto–Grosuplje–Ljubljana. Ob napadu se je vlak ustavil na postaji in takoj so me mobilizirali Italijani, čeravno nisem pripadal tej enoti, naj pomagam reševati mrtve in ranjene. Italijanska komanda mi je dala ukaz, da moram reševati izključno italijanske vojake. Ogledal sem si zadnja dva vagona, v katerih sem videl vse polno ranjencev in mrtvih. V vagonih so bili poleg italijanskih vojakov tudi civilisti. Ko sem stopil v zadnji vagon, sem dobil vtis, da sem v klavnici. Na enem sedezu sta ležali dve dekleti. Kljub italijanski prepovedi sem poiskal še tri vojake, da smo ranjeni dekleti odnesli na reševalno postajo Rdečega križa, ki je bila pod šotori v bližini železniške postaje. Delke, ki sem jo nesel, je bila ranjena v ledja. Vprašala me je, če sem Slovenec, in pritrtil sem ji, da sem primorski Slovenec. Nato je nadaljevala in povedala, da se vozi vsak dan iz Dolenjske v Ljubljano na študij. Obe študentki sta se mi lepo zahvalili za pomoč.

Zato prosim, da se mi oglasita obe dekleti, če sta preživeli vojno, na moj naslov: Miroslav Stres, 4. prekomorske 55, 65270 Ajdovščina.

Obvestilo borcem –
kolesarjem

Uredništvo TV-15 Naš tovariš in KK Rog – Franek vabita vse borce – kolarje z navadnimi in športnimi kolesi, da pridejo na prvo gorsko prvenstvo za udeležence NOV, ki bo prihodnjo soboto 23. oktobra ob deseti uri v Hrušici nedaleč od Urha. Dokaj zahtevna proga bo dolga le dva kilometra. Razglasitev rezultatov bo po končani dirki v brunarici.

Terezija Vidmar - Kuteževa mama

Maja smo se poslovili od Terezije Vidmar - Kuteževe mame iz Loža v Loški dolini. Ko so italijanski fašisti zasedli del naše slovenske zemlje, se je kot zavedna slovenska žena postavila na stran upora. V njeni hiši so se sestajali in bili vedno ljubezljivo sprejeti prvi organizatorji revolucionarnega gibanja. Njena sinova Ivan in Jože sta kot drzna skojevca z ostalo skupino mladincev iz Loža že v drugi polovici leta 1941 izvajala sabotažne in propagandne troilske akcije. Prek njene hiše je našlo pot do prvih partizanskih borcev marsikatero orožje, propagandni material in hrana. Oba sinova sta z orožjem v roki stopila v partizanske vrste, in vse to ni ostalo prikrito okupatorju. Italijani so ji požgali dom, njo odpeljali v taborišče na Rab in v Gonars, od koder se je vsa izčrpana vrnila po kapitulaciji Italije domov, kjer je uporno nadaljevala s svojim delom za partizane.

Najhujša bolečina jo je prizadela, ko je zvedela, da je v nemški ofenzivi padel starejši sin Ivan. Po osvoboditvi je nadaljevala s svojim aktivističnim delom, za kar je prejela več odlikovanj in priznanj.

Jože Pikl

Aprila smo se v Trbovljah poslovili od Jožeta Pikla mlajšega. Bil je rezervni kapetan, aktiven član ŽRVS, delavec oddelka za LO pri SO Trbovlje.

Pavla Prekoršek

Junija smo se v Zgornji Koreni poslovili od 87-letne Pavle Prekoršek - mame Lince. Od leta 1943 je delala za NOG. Junsko je prenesla, ko se ji leta 1944 zaprla moza, sina in hčerko in je ostala sama z enoletnim vnukom. Bila je nosilka odlikovanja zaslug za narod.

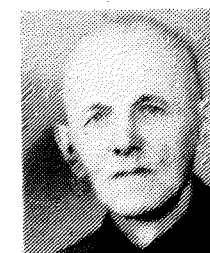
Franjo Mikuš

Franjo Mikuš se je rodil pred 64 leti. Na svoji življenjski poti ni poznal oddiha. Kot kmečki sin je mladost preživel v trdnem delu na domači kmetiji, nekaj časa je bil delavec na železnici. V času vojne se je pridružil partizanom, bil je kurir, kmalu zatem vodnik v Serčerjevem bataljonu. Maja leta 1942 je bil dodeljen kot komandir čete 1. proletarskemu udarnemu bataljonu Tonea Tomšiča in konec leta postal bataljonski intendant in intendant brigade. Udeležil se je pohoda 14. divizije na Štajersko. Po osvoboditvi je opravljal različne dolžnosti v milici. Po upokojitvi je ostal neutrujen politični aktivist predvsem v borčevski organizaciji.

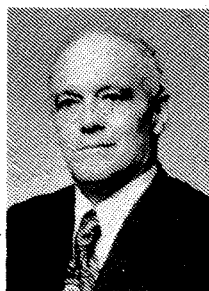
Janez Gruđen

V 83. letu je umrl Janez Gruđen, Maistrov borec in borec NOB. Boj za vsakdanji kruh ga je popeljal v svet med rudarje v Nemčijo, Belgijo in Francijo, kjer se je kalil in spoznaval krivico takratnega življenja. Po vrnitvi v domovino se je njegova pot nadaljevala v rudniku Kostolac in bil je med vodilnimi organizatorji štrajka. Tik pred pričetkom vojne se je zaposlil v Kočevju, kjer je navezal stike z naprednim gibanjem. Njegovo delo ni ostalo prikrito okupatorju. Tik pred aretacijo je pobegnil s svojo ženo v rojstni kraj Mali Osolnik. Bil je aktivist in obveševalec vse do osvoboditve. Bil je aktivni delavec na vseh področjih družbenega življenja.

Anton Rijavec

Na pokopališču v Ravnah pri Cerknem smo se januarja poslovili od borca Antona Rijavca, rojenega leta 1901. Leta 1943 je odšel med partizane v Severnoprimerški odred, nato je bil dodeljen Serčerjevi brigadi. Za zasluge v NOB je bil odlikovan z medaljo za hrabrost in redom zaslug za narod 3. stopnje.

Mirko Vadnal

Na štivanskem pokopališču pri Matenji vasi smo se junija poslovili od tovariša Mirka Vadnala. Rodil se je leta 1914. Že kot mladenič je bil prežet z naprednimi idejami, katere niso bile pogodu italijanskim oblastem. V začetku druge svetovne vojne je bil mobiliziran, pot ga je vodila v Afriko, kjer ga je zajela zavezniška vojska. Bil je med organizatorji zborovskega petja v tujini, zato ni slučaj, da je konec vojne dočkal kot član pevskega zbora Srečka Kosovca. Ob vrnitvi v domovino je celotni zbor sprejel tovariš Tito. Prejel je tri odlikovanja ter nekaj plaket in priznanj.

Marija Pletershek

Marija Pletershek se je rodila na Visokem pri Ljubljani pred 54 leti. Kot mlada aktivistka se je organizirano vključila v NOV leta 1943 in kot skojevka na domačem terenu zdržala do konca vojne. Po osvoboditvi so je zaposlila v Celju. V organizacijo ZB se je vključila v Trnovljah in bila dolga leta tudi predsednica. Poleg tega pa je bila tudi aktivna družbenopolitična delavka, kar pričajo njena številna odlikovanja.

Albin Bernard

V začetku junija smo se v Lipici pri Škofji Loki poslovili od Albina Bernarda, rojenega leta 1912. Zaposlen je bil pri železnici in v letu 1942 nameščen na Koroško. Kot zaveden Slovenec je po svojih zmognostih pomagal našemu NOG. Marsikateri Slovenec, ki je služil v nemški vojski, je prav z njegovo pomočjo stopil med partizanske vrste, kamor se je leta 1944 tudi sam vključil. Bil je borec Prešernove brigade. Po vojni je bil vključen v delo družbenopolitičnih organizacij. Za svoje delo je prejel dve odlikovanji.

Rudi Kralj-Vodek

Prav na dan mladosti smo se na pokopališču v Gaberskem poslovili od predvojnega komunista, revolucionarja in aktivnega udeleženca NOB ter povojnega družbenopolitičnega delavca in rezervnega kapetana Rudija Kralja iz Trbovelj. Rodil se je leta 1910. Leta 1933 je bil sprejet v KPS. Zaradi aktivnega revolucionarnega delovanja je bil pogosto brez redne zaposlitve. V NOB se je vključil leta 1941 in postal vojaški referent v Trbovljah. Od decembra leta 1944 je bil slušatelj oficirske šole OZNE. Za zasluge v NOB je bil odlikovan z redom hrabrosti, z redom bratstva in enotnosti in bil nosilec spomenice 10 let JLA.

Jože Cej

Že v zgodnji mladosti je občutil divjanje vojne, saj se je vas Lokve nahajala v samem peklu soške fronte. Morali so v begunstvo. Leta 1941 je bil poklican v italijansko vojsko in januarja leta 1942 odpuščen kot trajno nesposoben. Naslednje leto se je priključil NOG. Po kapitulaciji Italije je bil tajnik vaškega odbora. Nemci so ga aretirali in odpeljali v Stabla in kasneje v Erfurt, kjer je bil do konca vojne. Po vrnitvi iz ujetništva je opravljal odgovorne dolžnosti v organih za notranje zadeve in v varnih organizacijah. Za delo je prejel red zaslug za narod z bronastim vencem. Od njega smo se poslovili januarja na pokopališču v Lokvah.

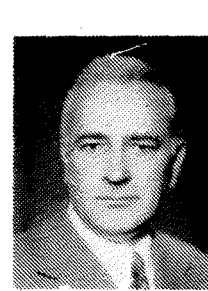
Marija Stariha

Od Marije Stariha smo se poslovili junija na pokopališču v Rosalnicah pri Metliki. Vzgojila je štiri otroke in vsi so bili vključeni v delo NOB. Najmlajši sin je padel, mlad je žrtvoval svoje življenje za svobodo.

Franc Pezdevšek

Na ljubljanskih Žalah smo se julija poslovili od organizatorja OF, medvojnega aktivista, borca NOB in nosilca partizanske spomenice 1941. Rodil se je leta 1904 v Šerovem pri Jelšah. Težke razmere v predvojni Jugoslaviji so ga pripeljale v Ljubljano, kjer je našel zaposlitev kot bolniški strežnik. Bil je med prvimi bolničarji, ki so ustanovili svoj zdravniški odbor OF v bolnišnici, kjer je z odgovornostjo opravljal postavljene naloge OF. Sodeloval je kot glavni pomočnik pri množičnem odhodu zdravnikov in osebja v partizane leta 1943. Postal je glavni bolničar v SCVPB na Rogu, kasneje v Zadru, Trstu in drugje.

Miodrag Kolaković

Na metliškem pokopališču smo se junija poslovili od Miodraga Kolakovića, ki se je rodil pred 57 leti v vasi Metkoviću v Srbiji. Leta 1942 so ga Nemci zaprli v Šabcu. Pozneje se je vključil v brigado NOV in postal borec 17. udarne brigade. Sodeloval je v številnih bojih v Srbiji, BiH in na Hrvaškem. Po vojni je v JLA opravljal različne dolžnosti. Leta 1979 je bil upokojen kot podpolkovnik. Bil je večkrat odlikovan.

Štefan Kristan

Rodil se je leta 1928 v Rakulku. Zelo mlad je stopil med borce Gradnikove brigade in z njimi prekrizal Dolenjsko in Notranjsko. Leta 1944 pa je postal kurir relejne postaja P-3 v Lozah na domačem terenu. Po vojni je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah, zlasti v ZB NOV. Za svoje delo je bil dvakrat odlikovan. Od njega smo se poslovili marca na pokopališču na Velikem Ubelskem.

PRAVNI SVETOVALEC

L. S. L. Sem 100-odstotni invalid (brez noge) in imam motorno vozilo. Kje dobim znak, ki omogoča parkiranje tudi tam, kjer je parkiranje sicer prepovedano? Ali imam še pravico do nadomestila za popravilo avtomobila in do nakaznice za čevlje, ki sem jo prej dobival vsakih 8 mesecev?

Odgovor: Po republiškem zakonu o varnosti cestnega prometa smejo invalidni vozniki ustavljati ali parkirati vozila na krajih, kjer sicer to ni dovoljeno, če tako ustavljeno ali parkirano vozilo ne predstavlja nevarnosti za druge udeležence v prometu. Tako vozilo mora imeti na vidnem mestu poseben znak. Ta znak izda upravičenec na njegovo zahtevo za notranje zadeve pristojen občinski upravni organ, zahtevi pa je treba priložiti mnenje invalidske organizacije o upravičenosti za pridobitev znaka. Nadomestilo za popravilo vozila vam ne pripada, pač pa vam ni treba plačati pristojbine za cestno motorno vozilo, ki se plača enkrat letno ob registraciji vozila. Do konca 1982. leta še velja Pravilnik o oskrbovanju voj. invalidov s protezami, ortopedskimi in drugimi pripomočki, po katerem vam na 8 mesecev pripada specialna ali navadna obutev. Postopek, da dobi upravičenec tak pripomoček, začne občinski upravni organ, pristojen za vprašanja borcev in voj. invalidov, na zahtevo upavičenca. Tudi za čevlje morate torej sami začeti postopek pri pristojnem občinskem organu.

A. N. Z. Kot invalidski upokojenec prejmete tudi dodatek za pomoč in postrežbo. Odobreno vam je tritedensko zdraviliško zdravljenje. Ali vam bo šel tudi za čas, ko boste v zdravilišču, dodatek za pomoč in postrežbo?

Odgovor: Dodatek za pomoč in postrežbo se vam bo izplačal tudi za čas, ko boste v zdravilišču. Po izrečni določbi 5. odstavka 203. čl. statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji se namreč dodatek za pomoč in postrežbo ne izplačuje upravičencu do tega dodatka samo za tisti čas, ko je v bolnišnici ali kakšnem drugem stacionarnem zdravstvenem zavodu nad 3 mesece.

J. K. T. Koliko časa sme trajati poskusno delo?

Odgovor: Delavec je lahko v primerih, določenih v samoupravnem splošnem aktu o delovnih razmerjih, določen čas na poskusnem delu, vendar le v tolikšnem obsegu in za toliko časa, kolikor je potrebno, da pokaže svoje strokovne in druge z delom pridobljene delovne zmognosti, če tega ni mogoče zagotoviti s poprejšnjim preizkusom. Vendar pa sme poskusno delo trajati največ 3 mesece in se lahko podaljša v primeručasne odsotnosti z dela zaradi bolezni in podobno.

T. R. A. Zoper odločbo davčnega upravnega organa ste se že pred več meseci pritožili. Kako bi pospešili rešitev pritožbe, o kateri organ druge stopnje še ni odločil, niti vas ni obvestil o morebitnih zadržkih?

Odgovor: Ker pritožbeni organ v 60 dneh ni izdal odločbe o vaši pritožbi, zahtevajte od njega, naj odločbo izda. Če pa tudi v 7 dneh od vložitve te vaše zahteve o vaši pritožbi ne bo odločil in vam odločbe ne bo vročil, boste lahko sprožili upravni spor z vložitvijo tožbe pri Upravnem sodišču SRS, kot če bi bila vaša pritožba zavrnjena.

M. P. R. Ali se štejejo za poklicne bolezni po predpisih o socialnem zavarovanju vse bolezni, ki nastanejo pri delu ali v zvezi z delom?

Odgovor: Poklicne bolezni v smislu predpisov o invalidskem in zdravstvenem zavarovanju so samo določene bolezni, navedene v posebnem seznamu poklicnih bolezni z deli oziroma delovnimi nalogami, na katerih se pojavljajo, in pogoji, v katerih se štejejo za poklicne bolezni.

P. Z. P. Ali in kako je omejeno delo prek polnega delovnega časa (nadurno delo)?

Odgovor: Delo prek polnega delovnega časa lahko traja največ 30 ur na mesec. Do 31. julija 1984 pa lahko delo prek polnega delovnega časa nad 30 ur na mesec, toda ne več kot 48 ur na mesec, odobri pristojni organ občinske skupnosti za zaposlovanje v posebej upravičenih primerih, ko to zahtevajo objektivne okoliščine.

PARTIZANSKO GOSPODARSTVO GORIŠKEGA VOJNEGA PODROČJA

Karel Kumše-Tomaž

11

V primeru nenadnega prihoda sovražnih enot v Šmarje, je bilo urejeno tako, da so vse meso in klavno orodje pospravili pod veliki »bedenj« ki je bil nalašč zato napravljen ob vhodu v klet in obrnjen narobe. Tako ni nihče nikoli pomislil, da je pod tem velikim bednjem kaj skritega. Ves prostor je meril okoli 40 m². Obok je bil iz železobetona, iz katerega so moleli železni nosilci, ki so služili za obešanje zaklane živine. Klavnice sovražnik ni odkril. Na območju komande goriškega področja so delovale klavnice in mesarije še v Koprivnici na Krasu, Podlanišču, Strmcih, Markičih, na Lokvah, v Čepovanu in na Vogrskem.

Kuhanje mila

Zaradi težkih higienskih razmer v vojnem času je bilo milo zelo pomemben izdelek partizanskih milarn. Ker je primanjkovalo lužnega kamna in maščob so uporabljali za izdelovanje mila čreva, v manjši meri pa tudi loj. Zaradi neprijetnega vonja so dodajali milu terpentini ali smolo in glino, da se milo ni prehitro porabilo. Izdelovali so navadno pralno milo, peščeno milo za delavnice, žvepleno milo, brivsko, toaletno in lizolovo milo. Izdelovali so tudi mast za čevlje in sveče. Največja milarna na področju je bila v Cerknem. V tej milarni kuhano milo je bilo zelo dobro, ker je bilo brez primesi peska in podobnih materialov. Iz ohranjenih dokumentov je razvidno, da so ga kuhali povprečno po 1500 kg na mesec. Vse vojaške enote so bile dolžne preko komande mest oddajati ves loj zaklane živine, za katerega so potem dobile po en kilogram mila za dva kilograma loja. S tem milom so bile oskrbljene vse bolnišnice, kolikor je bilo le mogoče, pa so ga dobile tudi operativne enote. Da bi proizvodnjo še povečali, smo začeli pridobivati maščobo tudi iz črev zaklane živine.

Vas med vinskimi griči

Vasica Zavino (med NOV Svilno) leži med Šmarjami in Spodnjo Branico. Vsa je obdana od vinskih gor, za njimi pa se temni hrastovi in akacijevi gozdovi. Vas je odmaknjena od prometnih poti in je nekoliko osamljena. Tudi temu kraju niso Nemci prizanesli, ko so v jeseni leta 1943 udarili v Vipavsko dolino. V Zavino so prišle nemške SS čete, ki so pripadale zloglasni SS diviziji »Princ Evgen«. Brez slehernega vzroka so začeli požigati hiše. Ekonomat komande goriškega področja je tudi v tej vasi organiziral milarno in izdelavo margarine, nadalje še čevljarstvo, krojaško in šiviljsko delavnico. Zaradi pomembnosti milarne in drugih delavnic je bila potrebna strogo zaupna mreža. Ta pa ne bi bila možna, če bi v zaselku Zavino vse družine aktivno ne sodelovale v organizaciji OF. Da so vse delavnice nemoteno delovale, je bila organizirana potrebna obveščevalna služba, katero je vestno opravljala zanesljiva in predana mladina. Ker je v vasi dobro delovala obveščevalna služba, ni prišlo do nikakega presenečanja sovražnika in so se partizani vedno pravočasno umaknili iz vasi na hrib na položaje. Borci-delavci v delavnicah pa so pravočasno poskrili vse izdelke in material. Milarna v Temnici pri Kostonjci na Krasu je delovala vse do meseca februarja 1945. leta, do prihoda četnikov na Dolnji Kras, ko so četniki kuharja mila odkrili in ga ubili.

Ena najbolj uspešnih akcij na Spodnjem Krasu akcija pri Lipi, je bila dne 16. januarja 1945, ko sta udarna četa 31. divizije in udarni vod komande področja napadla nemško kolono, 7. bataljon, Divizije SS Prinz Evgen, z okoli 350 vojakov. Po veliki večurni borbi, so se začeli Nemci počasi umikati, kmalu pa so se morali pognati v paničen beg. Odmetavali so orožje in opremo ter celo puščali svoje mrtve in ranjene vojake. Vsak je z begom reševal le svojo glavo. Kako srdit je bil spopad, pove tudi podatek, da je samo mitraljezec udarnega voda komande področja v razmeroma kratkem času porabil skoraj štiristo nabojev. Boji so se končali proti večeru. Partizani so začeli zbirati odvrženo nemško orožje, hrano, obleko ter drugo opremo. Dobili so tudi poljsko kuhinjo. Iz 19 ubitih konj in mul je naš ekonomat skuhal milo in ga oddal v skladišče 9. korpusa.

Pekarne

V začetku narodnoosvobodilnega boja še ni bilo posebnih partizanskih pekarn in drugih živilskih obratov, ki bi delovale za potrebe partizanske vojske. Pozneje pa so na Primorskem s polno zmogljivostjo pekle pekarnice v Cerknem, v vaseh: Zarobu, Labinjah, Čepovanu in Gozdu; na osvojenem ozemlju pa v Škrbini, Renčah, Šmarju in drugod. V Renčah je poleti 1944 obratovala pekarna približno tri mesece. Vojaške enote, katere so prihajale na to območje, so v ekonomatu goriškega področja prejele nakazilo za kruh po številu borcev in po tabeli, ki je bila takrat predpisana od zaledne vojaške oblasti 9. korpusa. Pri komandah mest in na našem področju so bile organizirane etapne kuhinje. V teh kuhinjah so se hranili partizani, ki so po službeni dolžnosti potovali. Prav tako so se hranile razne manjše enote in patrolje ter mobiliziranci v času zdravniškega pregleda, ali na poti do vojaške enote.

Zanimivo je, da jo samo ob navadni mobilizaciji, ki je potekala med enomesečnim tekmovanjem v mesecu avgustu 1944. leta bilo za mobilizirance pripravljenih v etapnih kuhinjah naslednje število obrokov: komanda mesta Dornberk 1914, KM Ajdovščina 2741, KM Senožeče 647, KM Sežana 859, KM Cerkljevo 2040, KM Idrija 584 in komanda mesta Čepovan 2913 obrokov hrane. Da bi bila evidenca čimpopolnejša, je bilo že sorazmerno zgodaj, to je konec junija 1944. leta vpeljana vodenje knjig izdanega in prejetega blaga. To delo so uspešno opravljale tovarišice v intendantskem odseku področja.

Zaključek

Goriško vojno področje je delovalo v glavnem na strateško neugodnem terenu. To še posebno velja za predel Vipavske doline, okolice Gorice, Krasa, predmestja in bližnje okolice Trsta, Pivko, Senožeče in Postojno ter Idrijo in Baško grapo. Na ozemlju, kjer je imela pristojnost komanda goriškega vojnega področja s svojimi komandami mest, je po podatkih obveščevalne službe z dne 31. januarja 1945 obstojalo 115 sovražnikovih postojank. Komande mesta Cerkljevo, Čepovan in Idrija ter prvi in drugi bataljon Novgrada so delovali s svojimi delavnicami na osvobojenem ozemlju, ki je bil obdan z 32 sovražnimi postojankami.

Se nadaljuje

Revolucionarne tradicije v Breznu-Podvelki in bližnji okolici

Šola s pečatom revolucionarnih tradicij

Nova šolska stavba Borcev Lackovega odreda stoji v Breznu, še kar daleč naprej po glavni cesti od Maribora proti Dravogradu. Ni je bilo težko najti, saj s svojim izglajenim, ponosnim in ličnim videzom pritegne pogled vsakega mimoidočega. Nič manj prijazni kot lice šolske

Ravnatelj šole Peter Macuh

stavbe pa niso njeni prebivalci; tako učenci kot učitelji z ravnateljem Petrom Macuhom na čelu. Takoj smo se zapletli v sproščen pogovor o njihovem življenju in delu, največ besed pa je bilo seveda izrečenih o razvijanju tradicij narodnoosvobodilnega boja v tem koncu Slovenije, kamor nas pot ne zavede ravno najbolj pogosto. Navsezadnje so bile tradicije namen našega obiska in pogovora. Če k temu dodamo, da so v Breznu prav tega dne učenci iz osnovnih šol Kamnica, Gradišče, Pernice ter Brezno-Podvelka, ki nosijo ime po borcih ali enotah Lackovega odreda, skupaj z odborom Lackovega odreda podpisali sporazum o razvijanju revolucionarnih tradicij, mislim, da smo izkoristili najbolj ugoden trenutek. Vedno je dobro slišati obe plati zvo- na. Tokrat so bili ena plat pionirji in njihovi mentorji, druga pa borci lackovega odreda. V sporazumu so napisali:

»Ponosni smo, da nosijo naše šole, v katerih se vzgajamo in učimo ter v PO živimo in delamo na raznih interesnih področjih, ime po borcih oziroma enotah Lackovega odreda. Zato se obvezujemo, da bomo gojili, razvijali in utrjevali izročila osvobodilnega boja in socialistične revolucije, organizirali srečanja z udeleženci revolucije, posebno še z borci in aktivisti Lackovega odreda, se seznanjali z njihovo bojno in revolucionarno potjo, skrbeli za pomnike iz našega boja. Tudi tako bomo poglobljali domovinska čustva in se pripravljali za varovanje pridobitev NOB in revolucije.«

Sicer pa to ni prvi sporazum z borci, ki so ga podpisali v Breznu. »Odkar imamo novo šolo (stara je bila v Podvelki), to je od leta 1978,« pripoveduje ravnatelj Peter Macuh, »se mi zdi, da z borci še tesneje sodelujemo. To sodelovanje pa je privedlo do tega, da smo lani ohranjali revolucionarne tradicije ter v

tem duhu vzgajali mladi rod, samoupravno sprejeli slovesno listino, ki smo jo podpisali skupaj z odborom Lackovega odreda, občinskim odborom ZZB NOV in krajevno borčevsko organizacijo. Borci so se obvezali, da bodo delali na temelju medsebojnega zaupanja, iskrenega tovarištva, gojili zavest pripadnosti naši samoupravni socialistični družbi in ljubezen do domovine, da bodo prenašali revolucionarne tradicije na mladi rod in pri tem iskali vedno nove oblike. Knjiga je pač samo knjiga. Živa beseda pa nekaj drugega. Pionirji pa so k temu dodali, da bodo dosledno izpolnjevali svojo zaobljubo.«

Tistega dne v Breznu ne bodo pozabili, saj so zborovanje borcev in aktivistov OF s pionirji in pedagoškimi delavci šole posvetili tudi spominu na dan, ko so borci Lackovega odreda pred skoraj štirimi desetletji, 22. septembra 1944, prešli na Kozjak. Ta dan so določili za svoj praznik, spominski dan, ki ga bodo pionirji slavili vsako leto in tudi na ta način poglobljali tradicije našega velikega boja v letih od 1941 do 1945. Ob tej priložnosti so odkrili tudi doprsni spomenik Jožetu Lacku. Na dan našega obiska sta pred njim stala Robert Prek iz šestega in Ivan Medved, iz 7. razreda, ponosno in zvrneno kot častni straži tistemu, ki pomeni njihov zgled, katerega ime nosijo

mer bral v knjigi o smrti treh Šarhovičevih sinov pri Treh žeblih. Zelo me je prevzelo, toda ko sem o tem slišal iz ust borca, šele takrat so dogodki res zaživel pred mojimi očmi. Sicer pa nam borci ne pripovedujejo samo o bojih. Skozi pripovedi nas učijo ljubiti domovino. Le z domovinsko ljubeznijo bomo znali ohranjati revolucionarne tradicije, kakor smo obljubili in zapisali v naši listini. Le oglejte si jo,« mi je svetoval zgovorni šestosolec.

In kaj menijo na vse to borci? Misli se združujejo: Kar so lani podpisali, tudi izvajajo. Razvijanje tradicij narodnoosvobodilnega boja jim pomeni seznanjanje mladega rodu z revolucionarno preteklostjo, z dosežki revolucije, obenem pa vključevanje v družbeno obrambo in samozaščito, kar je v današnjem času še posebej pomembno. »Takšenle zbor,« je dejal predsednik predsedstva borcev Lackovega odreda Jože Duh-Silvester, »je pravo mesto za oceno našega skupnega dela. Zelo smo zadovoljni z uresničevanjem lanskega letnega programa in veseli smo, da je prišlo letos na Kobanskem do podpisa nove listine, ki še potrjuje naša prizadevanja in vzpodbuja k aktivnosti. Pripravljenost na vse – ta stavek nam mora vedno zveneti v ušesih. Saj vemo kako oboroževanje napreduje in da še po štiridesetih letih najdemo ponekod hit

Šolska vrata v Breznu so vedno odprta. Borci so pogosti obiskovalci

in hočejo z dejanji potrjevati, da so vredni tega imena. Robert in Ivan sta tabornika, zato se na takšne stvari, kot je straža, še posebej razumeta.

»Kako pa kaj sodelujete z borci?« sem ju vprašala. »O, kar pogosto smo skupaj, pa dobro se razumemo. Še včeraj je bil pri nas na šoli Maks Gašperič, borec Pohorskega bataljona. Pripovedoval nam je o ustanovitvi bataljona, o tem, kako so preživeli vojno on in njegovi tovariši. Skratka, zelo zanimivo je bilo,« se je glasil odgovor. Tudi Frede Godec iz 6. razreda mi je potrdil, da je sodelovanje z borci prav odlično. »Vedno najdemo čas za nas. Včasih nam razjasni kakšno stvar, o kateri smo že prebrali v knjigi,« pripoveduje Frede. »Tako sem na pri-

lerjevske metode uničevanja. V to pripravljenost moramo biti vključeni vsi, od pionirske in mladinske organizacije dalje. Prav je, da spregovorimo o današnjih težavah in da vsak po svoje prispeva, da ne bi morda prišlo do še večjih težav. Osnovna šola Brezno-Podvelka je ubrala pravo pot v prenašanju tradicij NOB. Seveda gre velika zasluga ravnatelju, ki je bil dejanski nosilec tega, kar danes daje šoli pečat revolucionarnih tradicij.«

Šolska vrata so vedno odprta za vse krajane. »Seveda, saj je v naši šoli del vrednosti vseh naših delovnih ljudi. Tega se zavedamo in zato hočemo ustvariti trdno vez z njimi,« pravi jo osnovnošolci iz Brezna-Podvelke.

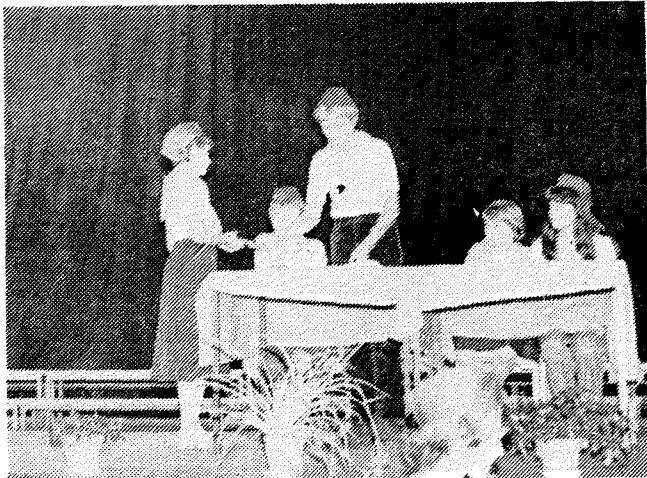
Živa Drole

Na srečanju pionirjev – dopisnikov v Ajdovščini

Iz brežiške občine smo se srečanja udeležili trije učenci. Bili smo zastopniki brežiške, bizelske in artiške osnovne šole. Vse tri je povabil Igor Longyka, urednik revije Pionir.

Ko smo prispeli v Ajdovščino, so nas lepo sprejeli pred šolo, potem pa razdelili

letošnji natečaj za najboljša glasila, in razstavo šolskih glasil, ki so izhajala pred vojno in jih je razstavil Slovenski šolski muzej iz Ljubljane. Ta glasila so bila še posebej zanimiva. V Pilonovi galeriji smo spoznali tudi pisatelja Danila Lokarja, ki nam je zaželel še veliko uspehov pri

Naš praznik

V sredo, 29. septembra, smo na naši šoli zelo slovesno proslavili pionirski praznik. Zbrali smo se ob osmih v Domu 14. divizije. Najprej smo imeli proslavo, na kateri so se nam predstavili recitatorji in pevski zbor, po proslavi smo nadaljevali s pionirsko konferenco. Veseli smo bili, da so se vabljeni odzvali našim vabilom, in smo jih navdušeno pozdravili v naši sredini. Poleg predstavnikov OZD s Senovega je bilo med gosti največ borcev. Na konferenci smo pregledali rezultate lanskega leta ter sprejeli plan dela za novo šolsko leto. Ustanovili smo nekaj novih krožkov in sprejeli sklep, da bomo tudi letos sodelovali na vseh področjih, kjer smo

doslej. K sodelovanju smo povabili tudi zunanje sodelavce. Upamo, da se bodo odzvali našemu vabilu.

Razrešili smo staro predsedstvo in izvolili novo. Na pobudo delovne predsednice pionirske konference smo poslali PROTESTNO PISMO, v katerem smo najostreje obsodili zločin nad palestinskim narodom. Ob koncu konference smo vsi pionirji dobili še pionirske značke.

Zaključili smo konferenco. Veseli, da živimo v miru, v svobodni Jugoslaviji, smo zapustili Dom 14. divizije.

ANDREJ CEDILNIK, 7. r.
nov. krožek OŠ 14. divizije
Senovo
fotokrožek

Pokol v Libanonu

Zadnje tedne veliko slišimo po radiu in gledamo na televizijskih ekranih, kakšna nasilja počenja izraelski vojaki nad nedolžnimi Palestinci. Najprej so nasilno izrinili iz Libanona palestinske borce, potem pa so izvedli pokol palestinskega ljudstva v taboriščih v Bejrutu. Izraelski vojaki so v dveh taboriščih: Sabra in Šatila pobili nekaj tisoč ljudi. Med njimi so bili tudi nedolžni otroci. Ta svoja dejanja so zločinci hoteli prikriti tako, da so trupla zasuli z zemljo.

Svet obsoja takšna dejanja in terja iskanje krivcev. Tudi naša država se pridružuje protestom proti nasilju. Po vseh naših mestih so bila protestna zborovanja, da bi tako vsaj moralno pomagali palestinskemu narodu v njegovem boju za svoje pravice.

BOJANA RŽEN,
OŠ Cvetka Golarja
Škofja Loka

Bila sem gostiteljica

Na srečanju pionirjev-dopisnikov v Ajdovščini sem bila tudi jaz gostiteljica. K meni je prišla gostja iz Celja, Damjana ji je ime. Srečanja z njo sem bila zelo vesela. Veliko sva se pogovarjali. Med drugim mi je povedala, da imajo pri njih v Celju novo celodnevno osnovno šolo. Jaz pa sem ji povedala, da je naša šolska stavba zelo zelo stara. Zmenili sva se, da si bova dopisovali.

MAGDALENA TRATNIK, 6. r
OŠ Col

Dan pionirjev v Brežicah

Delegati razrednih skupnosti smo se udeležili pionirske konference, ki je potekala v delavnem vzdušju. Na njej smo se pogovorili o opravljenem delu in ugotovili, da smo lahko z njim kar zadovoljni. Prav tako smo se pogovorili tudi o načrtih za prihodnje šolsko leto in sprejeli svoj delovni program.

Poseben poudarek bo v prihodnje na varčevanju, zbiranju sekundarnih surovin in številnejših delovnih akcijah.

Po končani konferenci smo si ogledali film Učna leta izumitelja Polža. Glavni junak nas je navdušil s svojimi »izumi«.

SAMO PETELINC, 7. r.
OŠ bratov Ribarjev
Brežice

Pionirska konferenca v Artičah

Dan pionirjev smo na šoli v Artičah praznovali delavno. V jutranjih urah smo imeli konferenco, na kateri smo razpravljali o uspešnosti v preteklem letu in sprejeli tudi program dela za šolsko leto 1982/83. Prisotne so bile tudi tri nekdanje učence, ki so sedaj že dijakinje pedagoške gimnazije v Brežicah. Razpravo o varčevanju je vodila Katja Haler. Slišali smo, kako bi lahko vsak pionir prevzel odgovornost za stabilizacijo na šoli in v krajevni skupnosti.

Po končani konferenci smo svoj dan preživeli na šolskem igrišču.

RAJKO PETAN,
7. r
nov. krožek, Artiče

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Kaj sodi na mladinsko stran TV-15

Najprej trikrat HU-RA za naše nove sodelavce iz Senovega! Takole so nam napisali: »Oglašamo se vam pionirji-novinarji iz OŠ 14. divizije Senovo. Svoje prispevke želimo objavljati v vašem listu, kar pomeni, da bi ta list postal tudi naš. Ker vemo, da imate ozek izbor, vas vljudno naprošamo, da nam v par vrsticah sporočite, o čem naj pišemo poleg vsakdanjih novic. Upamo, da ne pričakujemo preveč. Veseli bomo, če boste hoteli z nami sodelovati in objaviti kakšen prispevek. Če boste kdaj hodili po poteh 14. divizije, vas vabimo, da nas obiščete, da bomo pokramljali o vašem in našem delu.«

Dragi mladi Senovčani in seveda mentorica Boža Ojsteršek, veseli smo vas med nami. Kar podajmo si roke! Glede vsebine sestavkov za našo mladinsko stran pa takole: sploh nismo tako ozkogrudni, kot bi si kdo mislil. O tem, kaj sodi na našo mladinsko stran, smo sicer že večkrat pisali, pa nič ne de, če to ponovimo, morda za tiste nove, ki se nam bodo še pridružili. Poleg tega pa – vedno se najde kaj novega, kakšna nova ideja, da bo naša stran lepša in bogatejša. Prav o tem smo se pogovarjali tudi na našem zadnjem srečanju s pionirji dopisniki v Ajdovščini. Iz njihovih vrst je prišla pobuda, da bi bilo na naši strani več partizanskega humora. »Saj tudi med vojno ni bilo vse tako strogo resno in venomer boji,« je dejala ena od naših dopsinic. Pobuda je padla, na vas, dragi domači mladi dopisniki širom po Sloveniji, pa je, da ta partizanski humor izbrskate ob vsaki priložnosti, ko se pogovarjate z borci. Drugo, o čemer smo tudi razpravljali na srečanju, je to, da bi uvedli novo rubriko: Naši dopisniki se predstavljajo med seboj. Predstavili bi sebe ali svojega tovariša s fotografijo in kratkim opisom tistega, kar je zanj najbolj značilno. Pa bi tako širili tudi mrežo prijateljstva, dopisovanje in združevali bi podobne interese. Pravzaprav sodi tudi to med tradicije. Ali se ni prijateljstvo, tovarištvo rodilo prav med partizani?

In iskanje vezi, ali ni to v zvezi s partizanskimi kurirji, med katerimi so bili dostikrat prav naši vrstniki?

Vse, kar doživljate z zavestjo, da je to življenje socialistične družbe, v kateri tudi vi snujete za jutrišnji dan, vse to so tradicije, ali če drugače rečemo, dediščina narodnoosvobodilnega boja. Zato pišite o svojem šolskem vsakdanu, o samoupravljanju v šoli in o vaši vlogi v krajevni skupnosti, o vaših raznovrstnih akcijah, o pohodih itd. V vse lahko vključite tudi misel na našo revolucionarno preteklost. Seveda, dobrodošla so razmišljanja, ki se motajo po vaših mladih glavicah, pa naj bodo o danes ali včeraj, o domovini ali o dogodkih v tujini. Vse to pa ne pomeni, da moramo na borce, na opise njihovih likov, njihovega življenja in težkih bojev kar pozabiti. Nasprotno! Še vedno so na prvem mestu. In tudi če ne najdejo vsi mesta v časopisu, vedite, da nimate živo zgodovino, kajti vsi vaši sestavki so skrbno spravljani v arhivu našega uredništva. Naj vam zaupam še to, da naši borci zelo radi preberejo, kaj vi mladi pišete.

Dragi Senovčani, vaš prvi sestavek naj bo za vzpodbudo. Posebno sem se razveselila, ker ste ga opremili s fotografijo. Včasih nam namreč na naši strani kar zmanjka fotografij in takrat se mi zdi, da je kar malo dolgčas. Torej, več fotografij! Morda bi morali bolj vzpodbuditi foto krožke, kjer na šolah delujejo. Pa še likovnike malo podrežite. Tudi risbe na temo vaših sestavkov so dobrodošle. Sedaj nam jih pošiljajte samo iz osnovne šole v Stranica.

Nazadnje bi rada vzpodbudila še »Koroške jeklarje« z Raven na Koroškem. Aprila so nam napisali: »Opazili smo, da je bilo objavljenih več prispevkov z Raven na Koroškem, in sicer iz osnovne šole Prežihovega Voranca. Tudi učenci OŠ Koroški jeklarji obiskujejo obeležja NOB in se pogovarjajo z udeleženci NOB v kraju in okolici.« Od tedaj pa ni več nobenega glasu. Dragi »Koroški jeklarji«, nikar ne vrzite puške v koruzo!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Lepe knjižne nagrade za pionirje-dopisnike, goste uredništva TV-15 v Ajdovščini, je prispevala založba Mladinska knjiga.

gostiteljem, ki so nas odpeljali na svoje domove. Naslednji dan so se na proslavi predstavili otroci ajdovske občine s prisrčnim kulturnim programom. Temu je sledil zanimiv pogovor z urednikom Pionirja, ki je vsakemu gostu podelil tudi pisno priznanje za sodelovanje z revijo.

Nato smo si v Pilonovi galeriji ogledali razstavo šolskih glasil, ki so prispela na

pisanju. Zelo zanimiva je tudi stalna razstava slikarja Vena Piona, po katerem se galerija imenuje.

Program 14. srečanja pionirjev dopisnikov je bil zelo bogat in lahko rečem, da so se ajdovski otroci izkazali kot odlični gostitelji, saj smo se pri njih počutili kot doma.

SAMO PETELINC, 7. r
OŠ bratov Ribarjev,
Brežice

Nova osnovna šola

Pionirji pionirskega odreda Toneta Tomšiča OŠ Dragotina Ketteja iz Ilirske Bistrice so še posebej slovesno praznovali svoj praznik, dan pionirjev. Na konferenci pionirskega odreda, ki so jo sestavljali delegati vseh razredov, so pregledali dosedanje uspešno delo in se dogovorili za vse naloge, ki jih bodo izpeljali v šolskem letu 1982/83. Program je bogat, pionirji pa so se zavzeli, da ga bodo v celoti izpeljali.

Se posebej pa je bil slovesen pionirski dan, saj je pomenil začetek prve faze nove osnovne šole, to je šola, v kateri bo v osmih učilnicah pridobivalo znanje 250 učencev od prvega do četrtega razreda. O pomenu in vlogi nove šole so spregovorili učenci, slavnostni govornik pa je bil sekretar občinskega komiteja ZKS Ilirska Bistrica tovariš Marjan Blokar.

V kulturnem programu so sodelovali učenci OŠ Dragotina Ketteja iz Il. Bistrice. Učitelji in vsi delavci šole so se prisrčno zahvalili vsem občanom in vsem, ki so pripomogli, da bo njihovo delo v prihodnje lepše in bogatejše.

P. N.

Petintrideset let Gostola

Kar pogosto se dogaja, da praznujejo razne tovarne in podjetja svoje jubileje, otroci pa o njih sploh ne vemo ali pa nas niti ne zanima.

Tokrat, ko pa je vrsta prišla na Gostol, smo vsi v naši šoli vedeli, da podjetje praznuje svojo 35-letnico obstoja. O tem se je v javnosti kar precej govorilo.

Učenci smo se s tem seznanili, če ne prej, pa takrat, ko smo vstopili v avlo naše šole, kjer je bila razstava. Fotografije, razobešene po stenah avle, so prikazovale različne stroje in naprave iz Gostola. Da smo si slednje lažje predstavljali, so bili nekateri primerki kar razmeščeni po prostoru. Lahko smo jih celo otipali.

V sredo je prišel uslužbenec Gostola, da nas je seznanil o podjetju, njegovem delu in napredku od ustanovitve pa do danes. Imeli smo celo predavanje in hkrati izvedeli marsikaj koristnega. Najbolj smešno se nam je zdelo to,

da ima vsaka naprava svoje ime, in to najpogostejše po imenih naših gora: npr. Sabotin.

Naša šola je ob otvoritvi razstave prejela priznanje za dolgoletno sodelovanje z Gostolom. Odkrili so tudi spomenik Josipu Štruklju. Ta je iz svoje delavnice v Gorici (italijanski) prenesel stroje čez mejo in s tem ustvaril zametek novi tovarni, ki je sedaj ponos našega mesta.

Z Gostolom veliko sodelujemo. Učenci naše šole večkrat razveselijo delavce s svojimi nastopi. Prejšnja leta so nekateri sodelovali s svojimi prispevki v njihovem časopisu.

Gostol je pokrovitelj naše šole. Velikokrat nam pomaga iz finančnih zagat, največkrat ob izdaji šolskega glasila Solkanska sapica. Hvaležni smo jim za vse, kar storijo za nas. V prihodnje jim želimo še veliko uspehov!

MARTINA KRAMAR
OŠ Solkan

Niso bili zadovoljni...

Sedmošolci smo se z navdušenjem odpravili v sredo namreč v šolo na delavno akcijo v Vrbinu pri Brežicah.

V mladem smrekovem nasadu smo morali žeti travo okoli mladih drevesc, da se ne bi zadušila. Kmalu smo opazili, da je naša delovna vnaema popustila in da ne bomo naredili toliko, kot smo pričakovali.

Prav je, da bomo dobili plačilo po delu in da bo tokrat zaslužek manjši. V prihodnje bomo morali temeljito premisliti, preden bomo odšli na delovno akcijo.

MATEJA BOGOVIČ
7. r
nov. krožek, Artiče

Od NOV do samoupravljanja

Človek je vedno v ospredju

Alojz Kravanja je znan po mirnem preudarku in temeljitosti, rekli bi, zmerom ohranja mirno kri in jasan pogled na življenje in našo samoupravno družbo. Doma iz Trente je okusil že v stari Jugoslaviji marsikatero krivico, še zlasti narodnostno in socialno, saj izhaja iz delavsko-kmečke družine. Uporni Alojz Kravanja je stopil v partizanske vrste, v narodnoosvobodilni boj septembra 1943. leta. V mnogih izkušnjah je kalil svoj značaj: najprej je bil v 18. Bazoviški brigadi, v Briško-beneškem odredu, nato pa je bil dodeljen na Okrajni narodnoosvobodilni odbor za Bovško. Po osvoboditvi je stopil v vrste varnostne službe, ki jo je opravljal vestno v raznih krajih Slovenije, od Primorske do Štajerske, dokler se ni 1971. leta upokojil. Zdaj živi v Mariboru, svoja sinova Zdravka in Stojana je vzgojil v socialističnem duhu, prav tako hčer Ido, žena Slavka pa je tudi aktivistka NOB. Alojz Kravanja je tisti prepričani komunist in borec, ki ve, da revolucija še traja in da je samoupravljanje v naši delavski državi dolgotrajni družbeni proces. Septembra letos je Alojz Kravanja praznoval šestdesetletnico.

Tovariš Kravanja, kaj vam pomeni revolucija? Ali je revolucija za nami, je morda narodnoosvobodilni boj, katerega tradicije vedno znova oživljamo, ali pa sega revolucija nenehno v naš družbeni čas, v prostor delavskega samoupravljanja?

»Če gledam iz narodnoosvobodilnega boja v naš čas, se seveda docela zavedam, kaj je bila revolucija od vsega začetka vojne od izгона okupatorja in njegovih pomagačev, pa hkrati do postavitev nove ljudske oblasti na osvobojenem ozemlju. Osebnost se vedno naslanja na besede tovariša Tita, ki jih je praksa tolikokrat potrdila, namreč da revolucija ni bila končana z vojno, marveč se je nadaljevala in še traja, čeprav v drugačnih razmerah, razsežnostih in oblikah. Že v revoluciji smo poznali neke vrste delavsko samoupravljanje, bi rekel, kolektivno odločanje za določene in tudi pomembne stvari.«

Bili ste v varnostni službi, srečevali ste se s problemi družbene, gospodarske in idejne graditve. Kako ocenjujete povojno izgradnjo domovine in njeno rast, kaj stopa v ospredje dandanes?

»Normalno je, da smo se tudi mi trudili odstraniti ostanke raznih negativnih pa sovražnih elementov še iz časov okupacije in da smo se nenehno trudili zagotoviti mir in varnost naši socialistični družbeni skupnosti. Tudi po vojni ni šlo vse kar tako brez težav. Razrednega, notranjega in zunanjega sovražnika je bilo potrebno razkrinkati

in v okviru zakonitih do- ločil tudi ukrepati. Pa še kopica nalog je bila tu. Moja prizadevanja in dejavnost pri krepitvi ljudske oblasti so me pripeljali kmalu po vojni še v družbenopolitično delo na terenu, predvsem v krajevno organizacijo ZB NOV, kjer delujem skoraj nepretrgano od njene ustanovitve. Po upokojitvi sem se zaposlil v mariborski krajevni skupnosti kot tajnik, kjer sem se srečal med drugim z mnogimi odprtimi vprašanji, od komunale do socialne... Veste, dandanes stopa skoraj povsod v ospredje gospodarska ustalitev, z njo pa naša skupna prizadevanja za bolj kakovostno in učinkovitejše delo. Prepričan sem, da bi dosegli sicer še

ker smo borci tukaj, da pomagamo drug drugemu in ostalim. Nikomur ni žal lastnega truda in prispevka za socializem, za medvojno in povojno graditev – in v tem je pomen našega minulega dela, s katerim smo se oddolžili in se še oddolžujemo vsem žrtvam naših narodov in narodnosti. Tudi tu se borci strinjamo z mislimi tovarišev Tita in Kardelja, ki sta o minulemu delu prispevala ogromen delež.«

Mnogo ste se ukvarjali s sistemom ljudske obrambe in družbene samozaščite, z idejnopolitičnimi tokovi. Kje so nosilci družbene moči, kdaj in čemu služijo?

Predvsem zadnja leta sem aktivno deloval na področju SLO in družbe-

več z večjo odgovornostjo, tako osebne kot kolektivne, z večjo delovno disciplino, z večjim znanjem, varčevanjem in z večjo skrbjo za očuvarje družbene lastnine.«

Ko sva že pri pomenu dela – kako pa je z minulim delom? Kaj menite o tolikokrat poudarjenem borčevskem vprašanju?

»Ja, srž našega dela v ZB NOV ni bil in ni samo v reševanju eksistenčnih vprašanj, kot so stanovanjska, socialna, zdravstvena in druga, temveč odseva naša aktivnost tudi v družbenopolitičnem, delegatskem, samoupravnem delovanju in delu ter v prenosu in negovanju revolucionarnih tradicij na mlade rodove. Borci smo praktično vključeni v odborih v krajevni skupnosti in občini in republiki, v samoupravnih organih, skupščinah, skupščinskih telesih, v delegacijah pa društvih..., kjer bolj ali manj aktivno in po svojih močeh delujemo, krepimo samoupravne odnose, si prizadevamo za uresničitev stabilizacijskih načel. Tako kot smo bili borci v prvih vrstah NOV v boju za človeka, smo se borci skupno z vsemi delovnimi ljudmi in občani tudi po vojni z vsemi močmi prizadevali za boljše življenje družbe kot celote. Delo je zame sreča in zadovoljstvo, še zlasti zato,

ne samozaščite. Svoje znanje in izkušnje sem skušal čimbolj približati delovnim ljudem, še zlasti na področju preventivne dejavnosti, seznaniti sem jih skušal s posledicami v primeru naravnih in drugih nesreč ter vojnih katastrof, da bi naši ljudje znali najprej preprečiti in se zavarovati pred slehernim negativnim pojavom, da bi znali poskrbeti za osebno varnost, za zaščito družbene premoženja v vseh oblikah, če pa že do posledic pride, da bi jih znali čimprej in čimbolj omejiti. Vedno je v ospredju človek.«

Alojz Kravanja je za svoje delo in prizadevanost prejel več priznanj, pohval v občinskem in krajevnem merilu ter vojna in povojna odlikovanja. Tudi krajeva organizacija ZB NOV bivše krajeve skupnosti »Maksa Durljave« je 1973. leta prešla od občinske konference SZDL Maribora priznanje OF za vsestransko družbenopolitično dejavnost in za uspešno negovanje ter prenašanje tradicij NOB na mlade rodove. V tej in drugih krajevnih organizacijah ZB NOV je bil Alojz Kravanja več let predsednik odbora organizacije, njen podpredsednik ali tajnik, pa tudi predsednik raznih komisij, kar je še danes.

Vladimir Gajšek

Mirko Novak

Splavar in prekomorec

Zdaj, ko je upokojen, si včasih vzame čas in se umakne na samotni breg nad Dravo in se prepusti spominom. S hrbtno bi se lahko naslonil na rodni Rdeči breg, spodaj teče, zdaj kalna in umazana, Drava, na drugi strani pa se šopirijo nepregledni kozjaški gozdovi. Tako kot tečejo umazane vodne gmote Drave proti vzhodu, tako se mu tudi misli povrnejo v preteklost, v čas, ki ga je kot mladenič preživel v teh krajih.

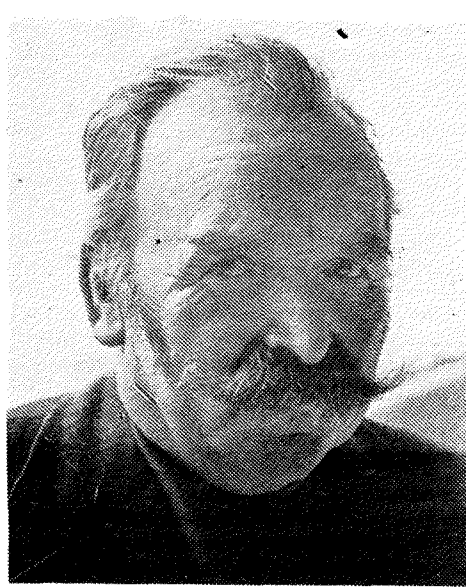
V družini so bili trije otroci. On in sestra, ki živi v Mariboru, sta še živa, brat pa je padel med vojno. Mirko Novak je kmalu okusil grenkobo življenja. Kmalu je začel trdo delati za preživetje. Ko je bil star dobrih osemnajst let, je postal žagar in splavar. Tri leta se je družil z valovi Drave in nemirnim lesom. Pogosto ga je pot zanesla tudi v Srbijo in splav je plul celo do Bele Crkve. Nato pa so ga leta 1940 poklicali v vojsko. Služil je v Osijeku v drugem pontonirskem polku. Čas mu je mineval ob vsakdanjem ekserciranju in neprestanem poslušanju kričanja oficirjev in kaplarjev. Prišel je april 1941 in z njim vojna. Poslali so ga v Brčko, kjer je imel njihov polk vojna skladišča. Pomagal je predvsem pri mobilizaciji rezervistov. Ko so enoto izpopolnili, so jih poslali v Županjo, kjer naj bi gradili zasilni most. Vendar ga niso, ker so jih sovražna letala prej razgnala in enota je enostavno razpadla. S skupino Slovencev jo je peš mahnil proti domu.

Prišli so do Celja, kjer so jih Nemci zaprli v žandarmerijsko kasarno. Tam so bili nekaj dni, nato pa so jih naložili na tovornjake in jih odpeljali neznano kam. Ko so se ustavili in jih nagnali s tovornjakov, je ugotovil, da je prav blizu doma in rodnega Rdečega brega nad Podvelko, v Dravogradu. Misli je že, da jih bodo spustili, vendar so jih Nemci poslali gradit most. Izkoristil je prvo ugodno priliko in pobegnil, toda ko je prišel domov, so ga tam že čakali Nemci. Nič ga niso kaznovali, saj še niso pokazali svoje prave barve. S prijaznostjo in hinavščino so skušali pridobiti ljudi na svojo stran. Odpeljali so ga nazaj v Dravograd na gradbišče mostu. Ko so ga dokončali, so jih znova naložili na tovornjake. Poslali so jih v taborišče v Špitalu na Dravi. Nekaj časa so živeli v miru, nato pa so začeli deliti Slovence posebej, »folksdojčere« posebej. Da ne bi samo poležavali po taborišču in delali škodo veliki Nemčiji, so jih dajali delat okoliškim kmetom. Tako je delal do napada na Sovjetsko zvezo. Takrat so jih zbrali in poslali v severno Nemčijo. Po osmih mesecih ujetništva so ga izpustili domov. Zaposlil se je na železnici. Takrat se niso vedeli za partizane in tudi se ni preveč zanimal za politiko. Oktobra 1942 so ga hoteli mobilizirati v nemško vojsko. Pisal je nekdanjemu gospodarju v severni Nemčiji, ki ga je poklical k sebi, in za nekaj časa se je rešil vojaške suknje.

Čez leto dni pa ni bilo več rešitve zanj in postal je vojak velikega rajha. Poslali so ga v Francijo v 18. tankovski-pionirski bataljon. Z njim je bilo še nekaj Slovencev in skrbno so jih nadzorovali, da ne bi prišli v stik s francoskim odporniškim gibanjem. Poleti 1944 so se v Normandiji izkrcali zavezniški. Desetega avgusta ga je zadel drobec granate in drugi vojaki so ga pustili in se umaknili. Našli so ga Francozi in ga prenesli na zavezniško stran. Ker je bil ranjen, so ga z letalom poslali v Anglijo. Tam se je srečal z neko zdravnico in ta mu je prvič omenila Tita in partizane. Ves začuden je poslušal njeno pripovedovanje. Prepeljali so ga v Edinburg. Taborišče, v katerem je bil, je kmalu obiskal major Ravnikar, ki je ujetnikom iz Jugoslavije ali pa z naše jadranske obale obrazložil položaj v domovini in jih vprašal, kdo bi šel v partizane. Mirko Novak se je prijavil. Njega in vse ostale, ki so se prijavili za partizane, so poslali v predmestje Londona, ki je bilo zaradi bombnih in raketnih napadov prazno. Bili so pod češkoslovanskim poveljstvom. Nenadoma se je pri njih znašel kraljevski štab, ki so ga brez kakršnegakoli

obotavljanja razbili, oficirje, ki niso pobegnili, pa zmetali skozi okna. Obiskal jih je tudi kraljevski politik Šubašić.

Nekega dne pa je prišlo povelje in odpeljali so se v pristanišče na ladjo. Po večdnevni plovbi so se znašli v Neaplju. Iz tega pristanišča so odšli v Gravino, kjer so jih oborožili, od tam pa so nadaljevali pot v Bari. Z ladjo Ljubljana so jih prepeljali v Split. Neznansko je bil vesel in srečen, da je spet na domači zemlji. Cisto drugače se je počutil med svojimi, kjer je lahko govoril na glas in brez strahu, da ga bo kdo prijavil. V Splitu so 3. novembra 1944 ustanovili 5. prekomorsko brigado. Postal je komandir inženirskega voda 3. bataljona. Medtem ko so čakali, da se jim pridruži še drugi borci prekomorci, so se pridno urili. Po približno štirih tednih so se odpravili na pot, med katero naj bi se sovražniku maščevali za vse gorje, ki so ga preživeli, in prispevali svoj delež k osvoboditvi. Na poti v Slovenijo so sodelovali v bitki za Gospić. Njegov vod je dobil ukaz, naj mobilizira vse konje. Odšli so v planino in se vrnili s konji, ki so jih razdelili po vsej brigadi. Na slovensko zemljo so stopili pri Vinici. Kot se spodobi vsaki pravi in dobri vojski, so tudi oni imeli

parado v Crnomlju. Tepli so se z domobranci, pa Nemci in še drugo drhaljo. Kmalu so brigado razpustili in on je šel v 15. belokranjsko. Z njo je sodeloval v sklepnih bojih za osvoboditev Ljubljane. Pri Kamniku je skušal zadržati čim več golazni, ki je bežala pred zaslužnim plačilom. Tudi 15. brigado so kmalu razpustili in postal je gubčev. Pot vojaška ga je vodila prek Štífte, Gornjega grada, Solčave, Velenja pa Rakovnika na Mirno, kjer se je 4. decembra 1945 demobiliziral. Odšel je nazaj v Podvelko, kjer se je zaposlil v gozdnem podjetju. Tam je tudi dočkal upokojitev. Zdaj obdeluje majhno kmetijo, redi kravico in svinje. Veliko časa pa mu vzame tudi lov. Član lovske družine je že od samega začetka. Pogosto je vodič tujcem, ki prihajajo na lov. Drugo mandatno dobo pa je že predsednik krajeve organizacije zveze borcev. Pri njih imajo v glavnem rešena vsa stanovanjska vprašanja, starejše in bolne borce obiščejo in jim skušajo pomagati. Njihova organizacija šteje 60 članov. Mirko Novak pa se zelo rad odzove mladim, ki ga vabijo medse, da jim pripoveduje o vojni in revoluciji.

Zdravje mu zaenkrat še kar dobro služi, pa tudi pri močeh je še. Kljub šestdesetim letom ima še veliko načrtov, ki bi jih rad uresničil. Rad pa se tudi umakne v samoto in se spomni nekdanjih dni...

Bojan Kuntarič

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektor: MILENA GLAVNIK; Tehnični urednik: DRAGO SETNČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 dln, posamezna številka v prosti prodaji 10 dln – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35